

FAMILIA

REVISTA LUNARA
DE CULTURA

BCU Cluj / Central University Library Cluj

DIRECTOR

M. G. SAMARINEANU

S U M A R U L

IUNIE — No. 3.

G. TULBURE — <i>Omul politic</i>	pag.	3
EMIL ISAC — <i>Poarta (poezie)</i>	«	12
VICTOR EFTIMIU — <i>Vacanța parisiană</i>	«	13
GEORGE A. PETRE — <i>Amiază de Iulie (poezie)</i>	«	20
E. LOVINESCU — <i>Hortenzia Papadat-Bengescu - poeză</i>	«	21
HORTENZIA PAPADAT-BENGESCU — <i>Poezii</i>	«	23
TIBERIU MOȘOIU — <i>Neculai Milescu Spătarul</i>	«	27
ȘTEFAN BACIU — <i>Plictisit de Duminecă (poezie)</i>	«	32
MIHAIL ȘERBAN — <i>Nuntă în Tâmpeschi</i>	«	33
C. MIU-LERCA — <i>Grădină (poezie)</i>	«	49
I. ȘUGAR — <i>Invierea (poezie)</i>	«	50
VASILE LOVINESCU — <i>René Guénon</i>	«	51
P. DAMASCHIN — <i>Joc în țarina cu copilărie și amintiri</i>	«	60
ALEXANDRU TÖRÖK — <i>Un om a dispărut în codru</i>	«	61
DIMITRI ȘIȘMANOV — <i>Literatura bulgară</i>	«	71

SCRIITORI ȘI CĂRȚI:

OCTAV ȘULUȚIU — Lucian Blaga: »Avram Iancu«; H. Papadat Bengescu: »Logodnicul«; Tudor Arghezi: »Cărticică de seară«; Cezar Petrescu: »Lucafărul«; Mircea Eliade: »Șantier«; Anișoara Odeanu: »Intr'un cămin de domnișoare«; Mircea Damian: »București«; Cei trei tineri poeți premiați: »Virgil Gheorghiu, Ștefan Baciu și Simion Stolnicu«; O. Han: »Papiurea«; Ury Benador: »Subiect banal«. . . . . pag. 76

NOTE:

IDEI - OAMENI - FAPTE: Lucian Blaga de Octav Suluțiu - Serbările din Beiuș de Teodor Neș - Glasuri noi dela Budapesta de George A. Petre - pag. 102

REVISTA REVISTELOR . . . . . pag. 107

OMUL POLITIC

de G. TULBURE

Face parte din obrazele de seamă ale țării. Numele lui circulă pe buzele tuturora. Chiar când nu este legat de nici o idee, de nici un gest, de nici un eveniment memorabil. Simplu surrogat, el se menține pe planul actualității. Simplu figurant pe scenă, este aprig comentat de spectatori. Din nenorocire comentarul este mai mult defavorabil. Mai mult criticat, decât elogiât, omul politic a ajuns aproape un nume de ocară. Beneficiarul de odiniciară al unui real prestigiu, personajul important, al cărui nume era pronunțat cu respect, astăzi este un individ de o reputație dubioasă. Presa îl tratează cu ironie și zeflemele. În intimitate se șoptesc despre el lucruri urâte. În opinia publică îmbracă tot mai mult imagina delicventului, asupra căruia planează o acuzație anonimă, dar gravă. Personalități cu un trecut și cu aureola unui nume, carieri jucau un rol preponderent, astăzi le vedem coborâte de pe soclu și acoperite de imprecășii. Așii vieții politice se prăbușesc, în văzul nostru, ca niște grinzi putrede. Desprinse de pomul puterii, partidele cad ca merele viermănoase. Procesul acestei decăderi constituie spectacolul cotidian al vieții noastre publice. Constatarea n'are nimic inedit. Fenomenul declinului a fost semnalat și comentat pe toate fețele. Totuși, repercusiunile lui în sfera largă a țării sunt prea adânci ca să le privim cu ochi nepăsători. În chip firesc o întrebare se impune și o explicație se caută.

Cari pot să fie cauzele uimitoarei demonetizări a omului politic? Cum se explică o maladie atât de acută? Căci, incontestabil, este ceva putred...

Unii pretind, că geneza boalei nu rezidă într'un defect organic. Că nu omul politic este pricina decăderii sale din prestigiu. Ei caută buba în așa numita „psihoză” de după războiu. În criza morală,

care bântuie toată lumea. Rădăcina răului, spun alții, trebuie cercetată în altă direcție. Undeva mai departe și mai afund. Chiar în evoluția noastră istorică. În inșeși fazele de dezvoltare socială și culturală a păturii noastre conducătoare. Nu discutăm rațiunea acestui punct de vedere, pe care nu-l împărtășim, decât într'o mică măsură. Oricât ar fi de gelatinoasă ideologia și structura morală a clasei noastre culte, oricât de pustie ar fi mizeria ei sufletească, neamul românesc este vrednic să aibă și e în stare să producă alți oameni politici, din altă plămadă, decât netrebnicii avortoni ai bieltelor urne violate. Inchidem deci capitolul acesta și ne mărturisim dela început opinia. Dacă omul politic, la noi, este astăzi un om rău famat, cauza falimentul său este el însuși. Sunt viciile lui din naștere. Sunt năravurile rele și isprăvile lui de bastard alintat al votului universal, crescut fără frână și lăsat să-și facă de cap.

* * *

A fi om politic, în accepția autentică a cuvântului, însemnează a munci o viață pentru propășirea colectivității, din care faci parte. Fără știință, politica este o aventură. Fără morală și fără probitate, politica este o simplă unealtă de infami. Schițându-i fizionomia morală, Socrate proclamă cinstea ca o virtute indispensabilă omului politic. Platon, la rândul său, recomandă în capul popoarelor pe gânditori. Oamenii politici, spune el, ar trebui să adâncească mai întâi problemele filozofice, să învețe a gândi și a privi lucrurile și oamenii de pe un plan mai înalt. Singura politică admisibilă este politica rațională și cinstită. Nu este suficient ca omul politic — zice Massaryk — să fie un bărbat foarte cult și foarte înțelept. Trebuie să fie un caracter de bronz. Un om întreg.

Iată, în sinteză, definiția omului politic. Cum vedeți, nu este vorba de supraomul lui Nietzsche. Nu se cer virtuți și calități supra naturale. Sunt condiții normale și indispensabile unui mandat cu atâta răspundere și cu atâtea consecințe pentru colectivitate. E suficient să-l privim în lumina acestor definiții pentruca să înțelegem imediat obârșia falimentului și atmosfera de oprobriu, ce și-a creiat-o la noi omul politic. N'avem decât să-i contemplăm atent profilul psihologic, pentruca făptura lui de pigmeu să ne apară în toată micimea ei. Să-l privim întâi sub aspectul concepțiilor, pe cari le afișează. Iar paralel cu aceasta în lumina moravurilor, pe cari le practică. Acestea din urmă sunt și mai elocvente și mai concludente. Pentrucă faptele definesc pe om. Iar noi suntem de părerea, că politicianul trebuie să aibă o perfectă identitate cu omul. Dubla viață,

pe care o socot unii absolut necesară omului politic, nu este admisibilă. Omul politic se cere să fie și în viața publică acelaș om de omenie ca în viața lui particulară. Văzut dela înălțimea acestor concepții, omul politic contemporan se vede situat la o depărtare egală cu enorma distanță de timp, care ne desparte de filozofii anticității. Intre concepția stoică și ideologia lui nu se poate stabili nici o afinitate, atâta timp cât sfera noțiunii de politică e redusă de el la un singur verb: a parveni. Degradându-i rațiunea de a fi, el a făcut dintr'un „nobile officium” un divertisment. Din politică a făcut o meserie. Dintr'o misiune o profesiune. O profesiune vulgară, care fuge de lumina zilei și se complace mai mult în umbră. Ne gândim aici la omul politic de duzină. La tipul frecvent și deci reprezentativ tocmai prin faptul că sintetizează fizionomia întregii spețe. Cele câteva personalități excepționale pe cari le avem și cari mai salvează obrazul țării, rămân, firește în afară de lenti aparatului nostru de înregistrare.

* * *

Omul politic începe prin a fi un desrădăcinat. Dacă nu calcă pe urmele marilor gânditori și educatori politici ai omenirii, nu ține nici să se situeze cel puțin pe linia mai modestă a figurilor de seamă, cari, de bine-de rău, împodobesc umila frescă a istoriei noastre politice. Gânditorii, eroii sau martirii de ieri ai neamului nu mult îl interesează. Omul politic nu se poate integra în trecut, pentru că fața lui este întoarsă încontinuu spre prezent. Nu-și înalță ochii către stele și nu-i place cultul morților. Morții sunt adesea musafiri inoportuni. Umbra lor poate să apară, să-l mustre și să-i pună întrebări, la cari omul politic ar rămâne mut și înghețat. De aceea ochii lui sunt pironiți exclusiv la clipa de față. Acolo, la prada momentului, sunt și rădăcinile sufletului său.

Examinat din punct de vedere biologic, văzut prin oglinda în care se reflectă singur, omul politic face impresia unei creaturi aparte. O vietate ciudată, care nu se integrează în ansamblul antropologic al naturii. Că nu e plăsmuit după rețeta lui Platon sau Socrate, mai treacă — meargă. Dar ciudățenia începe când trebuie să constați că nu este croit nici chiar după chipul și asemănarea lui Dumnezeu. Materialul uman se prezintă corcit, cu un amestec bizar de spețe zoologice. Ca viermele, ca omida, ca molia sau ca ploșnița, el se propășește din nimica toată. Uneori dintr'o simplă murdărie. După felul de procreație și după timpul de gestație ai crede că face parte din familia insectelor parazitare. Astăzi nu există,

pentruca mâine să-l descoperi aciuit în lâna țării, ca pe o căpușă. Sau să-l vezi sburând, ca un fluture, ca un cărăbuș, sau ca un fulg de păpădie, pe câmpul vieții publice. Abia ieșit din găoacea anonimului, îl zărești alergând în goana automobilului spre Palat. Depune jurământul. Este om de stat. Dacă actul de naștere este atât de nebulos, actul lui de botez este și mai enigmatic. Consacrarea rituală și rapiditatea cu care poți fi săltat din obscuritate a făcut din politică un punct de atracție, inegalat în alte domenii. Ca un magnet uriaș atrage totul în raza sa. Fascinat de puterea lui miraculoasă, savantul român își părăsește laboratorul de știință, academicianul își lasă paragină biblioteca, preotul coboară de pe amvon și fuge dela altar, profesorul uită catedra, doctorul își lasă bolnavii în gura morții. Și, ca luați de vântoase, aleargă toți spre arena făcătoare de minuni, pentruca, prinși în lanț și mânați de o voluptate sălbatecă să joace hora pe spinarea țării. Ceeace te izbește dela primul contact este arta cu care omul politic înțelege să golească de esență virtuțile preconizate de știința și morala politică. Dibăcia cu care reușește să le înlocuiască cu un buchet de calități de o semnificație tocmai contrară.

Egoismul, vanitatea, servilismul, viclenia, tembelismul etc, sunt numai câteva fire din bogatul mănunchiu, care constituie zestrea lui spirituală. Este întreg capitalul moral, cu care se prezintă la bursa politică. Baza lui de operațiuni fiind speculația, cu obiectivul ei firesc: profitul, deviza omului politic este netă: do ut des. Ceeace se traduce: să dai țării cât mai puțin pentru a primi în schimb cât mai mult. Imbrăcat în această armură comercială și afișând o etichetă de actualitate sau o formulă generoasă, el intră în arenă. Și activează atât de febril, încât dintr'odată îl vezi săltat la volan și incurcat în problemele țării, ca un pisoi în torsul bunicii. Cu o pregătire dubioasă, ca metodă de lucru, ca mijloace de informație, ca seriozitate de gândire și ca putere de acțiune, se prezintă dela început sărac și dezarmat. Problemele-l depășesc. El simte că nu le poate face față. De aceia le dă câteva târcoale și, ca să-și ascundă infirmitatea, se strecoară printre ele ca vulpea din fabulă pe lângă struguri. Nu veți putea arăta o problemă sau măcar o jumătate de problemă rezolvită cinstit și metodic de omul politic postbelic. Veți găsi în schimb infinite măsuri, luate la iuțeală, expediente, improvizatii și paliative cu nemiluita. Singurele probleme de natură urgentă pentru omul politic sunt cele de ordin personal. În domeniul acesta zelul său este în adevăr impresionant și inepuizabil. Pripit și năbădaios, ca un veritabil trepăduș ce este,

omul politic este pururea grăbit, veșnic absorbit. De ce? De multiplele obligațiuni, pe cari i-le pune în cărcă atotputernica lui doamnă și stăpână: demagogia. Urmăriți odată pașii omului politic ajuns înalt demnitar. De dimineața până seara „opera” lui se irosește într'o puzderie de hârtii, rezolvite pripit pe brazda mijlocie a cotidianului. La ușă, în stradă, în iatac sau pe scara vagonului de tren, pretutindeni și la orice oră. Concomitent se pulverizează în interminabile audiențe de aranjamente și de hatăruri, în meschine tocmeli cu intermediarii clubului, o inseparabilă anexă a omului de influență. Restul timpului aleargă, insinuă, șoptește, se jeluește, încrețindu-și fruntea ca să pară frământat de probleme. Grija lui își are însă rădăcinile altundeva. Acolo, unde se fac și se desfac marile cointeresări. Omul politic nu face versuri. El este omul socotelilor. Spirit de samsar, pentru noțiunea incompatibilității este complect lipsit de sensibilitate. De aceia nu refuză nici o afacere, ori cât ar fi de veroasă. Important este să aibă cât mai multe ramificații și puncte de contact cu bugetul statului.

Dela fire e plimbăreț. Cuprins de patima drumeției adeseori ia lumea în cap și nu se oprește până la Paris. Sau cutreieră țara în lung și în lat. Fastuoase turnee de inspecții și de banchete din bugetul sleit al unei colonii „eminamente agricole”, care nu exportă nici un bob de grâu curat. În ceasurile libere clocește. Rezultatul: un cârd de pușori. Ici un consilier, colo un episcop, dincolo un controlor, un inspector și câte alte orătănii risipite în ograda țării, să ciugulească și ele ce pot.

* * *

Lipsit de orice consistență, ideile și credințele omului politic sunt tot atât de stabile ca un desen pe nisip. Frecventele revizuiți de program, incoerențele și salturile dintr'o barcă în alta, cotidienele metamorfoze și echivocuri, la cari asistăm, ni-l prezintă în jalnica postură de aventurier, dibuind prin ceața tuturor incertitudinilor. Antiteze flagrante, principii cari se bat în capete se îngemânează în creierul lui, în cea mai dezolantă promiscuitate. Surprinzător de elastic, el poate fi surprins în toate ipostazele. Riguros democrat, e gata să facă pe dictatorul. Profund monarhist, la supărare este un aprig republican. Liber cugetător și reacționar, el lansează paralel lozinci progresiste și conservatoare. Tradiționalist și radical, naționalist și socialist, marxist și corporatist, francmason și clerical, filo și antisemit, tribun al poporului, e gata să voteze cu ochii închiși legi, cari sporesc mizeria satelor și prote-

guiesc capitalismul. Toate aceste oportuniste și tratări îndrăznește să le fardeze cu „spiritul vremii”, cu teoria, „evoluei de gândire” și a „libertății de acțiune”, pentru a-și masca neomenia. Corăbier vagabond pe întinsele ape ale băltoacei politice, navigator fără stea conducătoare, niciodată ancorat într-o credință, în caz de nevoie pirat, el preferă cotloanele și golfurile adăpostite. Acolo poate să dea lovituri din umbră. Acolo poate țese năvodul intrigăriei. El crede că țese istorie. Și are pretenția să credem și noi. Să credem, că toate feloniile în cari se scaldă, le săvârșește pentru noi și pentru a noastră mântuire. Omul politic are aierul că deține monopolul patriotismului. Din nenorocire, noi știm însă, că țara n'a plesnit încă de patriotismul matadorilor politici.

Lipsit de viziunea românească a lucrurilor și infeodat unei ideologii de circumstanță, omul politic balansează între vași teorii umanitariste și între interesele mărunte ale și mai măruntei sale persoane. Ideia de patrie, ca sinteză a valorilor noastre etnice, dacă mai face parte din apanajul lui sufletesc, se rezumă la câteva lozinci de fațadă, gătite cu fundă tricoloră și afixate cu stridentă de panoramă. Dacă-l scuturi însă de mănecă, ți-se spovedește. Mărturisirea lui, săracă și penibilă, îți urcă sângele în obraz, pentru că ea echivalează cu o capitulare. Îți desvelește întreg deșertul sufletesc, în care înoată lamentabilul personaj. Începe prin a-ți spune, că la noi omul de stat are botniță la gură. Ar vorbi dar nu poate de teama „democrației integrale”, acea mafie ocultă, care nu ne dă voie să fim stăpâni la noi în țară. Țara — spune el — este o moșie întabulată doar pe numele nostru, dar dată în arendă altora. Noi suntem simplii stăpâni cu căciula în mână. Trebuie să ne punem bine cu generoșii arendași, nu cumva să se supere. Românul e născut să fie slugă. Și e ursit din leagăn să trăiască cununat cu sărăcia și să mănânce mămăligă cu ceapă.

Palmele aplicate pe obrazul neamului din partea nomazilor pripășiți la noi în țară, el nu le simte. Ca să-și ascundă stărpiciunea sufletească încearcă să-ți demonstreze, că față de sfânta dogmă a democrației, afirmarea ideii naționale este o erezie. Iată una din variatele tipuri și ipostaze ale omului politic. Burghezul șmecherit își pune masca de „european” pentru ca să-și ascundă nemernicia. Să-l numim omul politic-secătură. Ați observat, că individul se pretează la felurite porecle, extrase din propria lui ființă. Sunt mai multe tipuri. Cunoașteți, de sigur, tipul politicianului-legendă. În realitate legenda nu este, decât o pânză de păianjen țesută cu măestrie de prieteni interesați sau naivi. În dosul ei se ascund suficien-

țe sau mârșăvii. Mitul este din vată, omul este de paie. Există apoi un soi de cerber politic. Colțos și botos, el e gata să-și apere în orice moment onoarea clanului. Ați stat de vorbă, probabil, și cu politicianul-caricatură. Este singurul tip amuzant și inofensiv. Mese-ria preferată a tuturor este una și aceeași: traficul și cumulul. Democrația nu s'a dovedit o preacurată fecioară rurală, nici o mironosiță spirtualizată de frumusețea virtuților. Ea seamănă mai mult a damă de consumație, ale cărei grații se cer răsplătite.

Omul politic să huzurească în bine, să strângă averi peste noapte, să facă lux să se încarce de păcate. Da, Omul politic este un mare păcătos. Un adevărat cumularde de patimi și cusururi. Cercetați mai de aproape cazul omului politic, care într'un ceas nefericit și-a vârât mâna prea adânc în avutul public. Veți găsi în dosul paravanului o femeie alintată (i-s'a zis dama voalată), un copil răsfățat, o șleahță de rubedenii sau de prieteni hămesiți. Aceștia erau slăbiciunea lui. Ei au fost aceia, cari l-au târât în necinste. Le-a fost ușor, pentru că omul politic era o cârpă.

Cea mai inocentă între slăbiciunile lui este patima oratoriei. Cum spuneam, omul politic n'are obiective de mare anvergură. Retorica este însă o atribuție la care ține morțiș. Este convins că singură elocința îl consacră om de stat. Și doar glasul este tot ceia ce are el de dăruit țării. De aceia ține cu orice preț să fie un personaj sonor. Verbalismul cu febră este boala cronică a omului nostru politic. De obicei vorbește cu precauțiuni și cu dedesubturi oratorice. Când perorează își ticluiește fraza în așa fel în cât în dosul fiecărui cuvânt, să aibă o porțiță de ieșire!

Ascultându-l ați rămas de sigur mișcați de banalitățile, pe cari le debitează cu o patentă fățarnicie, cu o totală lipsă de respect pentru adevăr. În politică se vorbește cu ifose teatrale, cu largi viragii digitale în aier, pentru a se arăta lipsurile țării, cari urmează a fi umplute cu promisiuni.

* * *

Când coboară la țară omul politic îmbracă toga de tribun. Lipsit de respectul mulțimilor și afectând un obscur blazon de nobleță, falșul democrat știe că votul universal este o jucărie dată pe mâna unor copii. Iar copiilor le trebuie basme. Pigmeu cu perspective de donchișot el contează pe mistica populară. Și afișând un optimism de inconștient, își unge buzele cu miere pentru a îndulci auditorul cu mirajul lozincelor ispititoare. Problema satului românesc, cu mizerabilia lui organizare economică și culturală, cea grijă profundă

și veșnic prezentă, care la alte neamuri se confundă cu însăși ființa omului de stat, nu-l preocupă. Bubele sociale, cari supurează pe trupurile clăcașilor, nu le vede. El vine să cucerească popularitate, iar nu să vindece răni. De aci viteza cu care aprobă orice cerere, fără s'o citească. De aci lipsa de scrupul, cu care promite orice și oricui. Contactul cu masele are la bază aceeași șmecherie: o simplă cochetărie cu celălalt factor constituțional. Roadele acestui contact ne sar în ochi la fiecare pas. Dupe urmele lui, țara nu se alege decât cu gol și cu pârjol. Nici cu un metru de șosea. Nici un kilometru de cale ferată. Nici un pod, nici un spital. Nici un petec de pădure plantată în locul codrilor străbuni, devastați de străini (cu un topor, a cărui coadă este tot omul politic). Nici un bob de grâu în hambarul gospodarului. Nici un pumn de făină mai mult în dăsașa săracului. Nici un bine pentru bietul român. Tot binele pentru alții. Satul rămâne cufundat mai departe în basmele lui și în praful automobilului, răscolit de excelența sa. Rămâne secătuit de boli și de mizerie. Omul politic nu aude, nu vede. Când a ieșit din sat și-a întors fața de către el și l-a uitat. Departe de durerile lui, el moțâie acum ghiftuit în fotoliul unui consiliu de administrație. Adevărat mozaic de profitori din toate culorile și de toate rasele, preaslăvitul consiliu deține un gras monopol de stat.

Fericit că i-se aruncă și lui câteva boabe de pe masa altora omul politic crede că ciupeala lui echivalează cu „naționalizarea industriei”.

Odată încălecat pe situație, ajuns la marginea îndrăsnelilor, pe culmea ascensiunilor, fără teama de a-i-se demasca turpitudinile, omul politic începe să facă pe ciocoiul. Energumenul a parvenit. De acum nu mai ia în serios nimic. Plictisit de țară, nepăsător și cinic, pleacă pe Coasta de Azur să se odihnească. În urma lui rămân câteva pete de noroi. Ele stropesc o comoară de credințe și de nădejdi din sufletul atâtor copii buni ai acestui neam.

Iată omul! Iată opera!

Vântul dezamăgirilor începe să clatine baraca pseudodemocrației. Culisele apar în toată urâtenia lor, iar carnavalescul debutant, în toată goliciunea lui de cabotin, de panglicar. Va cădea oare definitiv cortina peste sinistra parodie? Și când? Atunci, când oamenii de omenie vor avea energia canalelor. Atunci, când viermina politică va arde în flăcări...

Până atunci însă filmul rulează înainte. Intelectualul cu sufletul devastat își întoarce fața cu desgust.

Detestă farsa. Marea mulțime a ignoranților, a slugilor, robii destinului individual și lașității colective, plătește și asistă mai departe la spectacol. Că privitorul gură-cască aplaudă sau fluieră, actorilor puțin le pasă. Caravana trece înainte. Stegarii stau în șea, pe răbduria cămilă, care este „poporul suveran”. Generalii marelui stat major merg în frunte, călare pe viței de aur.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'C. M. Tulbure'. The signature is written in a cursive, flowing style with a prominent upward stroke at the beginning.

POARTA

de EMIL ISAC

*Inchideți poarta, să nu intre
sufletele rele în chipul unor
cîini negri,
O, nu, cîinii negri nu sunt suflete negre
cîinele este animal-om
mai curat ca noi
mai bun ca noi
mai credincios ca noi.*

*In ochii lui de fier
spăcnește focul prieteniei
care ne leagă catargul în furtună
de credințe în liman;
focul ochilor de cîine leagă
furtuna cu pacea.*

*Deschideți poarta
Să intre un cîine alb
Și să-mi lingă mîinile,
Și în vîrful botului lui umed
Să stea scrisă taina vieții mele.*

VACANȚA PARISIANA

de VICTOR EFTIMIU

Parisul se goleşte... Evenimentele iau şi ele vacanţă. ... Nimica nou. Câte un prieten telefonează dacă plouă la Dauville, o rudă scrie ce străini bogaţi au mai venit pe Coasta de Azur. Şi viaţa se scurge lent, sub cerul molatec al zilelor de vară. Ai crede că nimic nu se întâmplă şi totuşi, case nouă, mari imobile moderne se ridică în cartiere mărginaşe, bulevarde şi tuneluri se rotunţesc pe locul vechilor fortificaţii. Aspecte pitoreşti se pierd. Pe nesimţite se duc, unul câte unul, vestigiile trecutului. Trenul de centură, faimoasa linie ferată care înconjoară Parisul, a fost desfiinţat. Un anachronism. Nu-l mai lua nimeni. Metropolitanul deserveşte azi întreaga Lutejie, te duce în orice loc, mai repede, mai ieftin şi mai confortabil decât întârziatul tren de odinioară. Autobusele înlocuesc tot mai mult tramvaiele. Linii celebre odinioară, au dispărut. Odată cu ele, farmecul unei călătorii pe cheiul Sienei, sub plataniile bulevardelor, pe lângă vechi biserici, prin cartiere familiare. Câţiva metri de şine retezate mai amintesc, din loc în loc, că pe-acolo trecea un vagon numerotat. Ca mâine, se vor înlocui şi aceste petice de asfalt, vechiul fier va fi ridicat şi nimeni nu va mai spune:

— Pe aici trecea tramvaiul No. 16, care pleca de printre florile pieţei Madeleine, luneca sub arborii bulevardului Haussmann, ocolea Arcul de Triumf şi, pe Avenue Kleber, ajungea în Bois-de-Buclogne...

O jumătate de oră de extaz cu braţul pe marginea ferestrei deschise, contemplând viziunea fără pereche a unui Paris din zi în zi mai frumos... Tot mai rar va fi acest festin...

Nici vaporaşele cari forfoteau pe Seine, de la Suresnes la Charenton, nu mai există. Cine mai are vreme, pe această epocă de trepidăţie şi de grabă, să aştepte un bateau-mouche, ca să ajungă dela

un pod la altul? Prea puțină treabă mai făceați și prea multă, fuinge, o dragi vapoarașe de odinioară!

V'au trecut și pe voi la fiare vechi sau v'au vândut? ... Acuma, parisieni exilați, cutreerați Seine aiurea, departe de metropolă, cu nostalgia fluviului din oraș și a gloriei de odinioară...

* * *

S'au tras și obloanele cafenelei Soufflet din cartierul latin. Cine n'a cunoscut-o? ... Studentii români de acum și cei de odinioară, în pelerinaj parizian ocupau mesele Boulevardului Saint-Michel și rue des Ecoles. În locul lui Soufflet s'a instalat un bar american, un restaurant și o cafenea ultramodernă, cu reclame luminoase, cu firme și cu mobilier violent colorate. Incetul cu incetul, cartierul latin și-a pierdut aspectul de odinioară. El seamănă azi ca orice alt colț modern al capitalei. Douăzeci de ani s'au împlinit și-au trecut de un an, de când s'a închis vestita cafenea Vachette, care, vis-a-vis de Soufflet, făcea colțul rue des Ecoles și Boulevard Saint-Michel.

Ultimele consumații cari s'au servit în cafenea lui Verlaine, Oscar Wilde, Jean Moreas și-a atâtor mari poeți dela sfârșitul veacului trecut, au fost trei cafele pe cari, pe la două dimineața, le-au luat trei români: Octavian Goga, E. Lovinescu și cel care scrie aceste amintiri. Era o noapte de August. Incepuse marele războiu...

A doua zi, târnăcoapele au pornit să danțeze, dărâmand ziduri, pregătind birourile băncii care ființează și azi...

Doamne, ce de guzganii mai fuseseră și la Vachette! Abia acum îi vedeam, dintre grămezile de moloz și scânduri putrede, în fumul de var și de funingine, pe care-l stârneau cazmalele asatine.

Câți din clienții de odinioară mai trăesc? Din când în când, Henri de Régnier mai trece, fantomă de demult și mai recunoaște locul... Unde e masa la care se oprea Emile Faguet? Și Camille Flamarion... și Onessime Reclus și Jean Moreas, și Maurice Barrés? Dar unde sunt aceștia toți și cei pe cari Henri de Régnier îi evoacă în profilurile literare din ultimii ani?

* * *

Viața Parisului se mută din ce în ce spre Champs Elysées.

În dorul de spațiu, de lumină, orașenii dezertează cartierele celebre odinioară... Cele câteva teatre cari însemnau un centru important: Renaissance, Porte Saint-Martin, Antoine, Ambigu stau mai mult închise, fiindcă nu se mai aventurează nimeni prin acele triste ținuturi de Paris vechiu, aproape provincial...

În schimb aristocratica alee, imensa Avenue des Champs Elysées, cel mai frumos drum de pe glob, s'a umplut de cinematografe și magazine, de restaurante moderne, de cafenele imense, cari, în incendiul crepuscular și în serile cu cer senin, sub priveghierea Arcului de triumf, chiamă în fiecare zi mii și mii de oameni, aprind mii și mii de lumini roșii, albastre, o feerie intensă, o fantasmagorie ultra-modernă...

Construcțiile uriașe cari au înlocuit palatele de odinioară firmele și vitrinele cari au invadat această nobilă cale, farurile multicolore n'au degradat totuși, aspectul de fast și distincție al Câmpilor Elysée.

Stilul trece, proporția rămâne. Grandioasele proporții, linia dreaptă și totuși unduitoare, suportă ușor micile transformări de amănunt, adausurile moderne pe cari tactul și bunul gust francez le imprimă unor artere gândite gigantic și realizate armonios, acum câteva decenii.

Străinii cari mai sunt la Paris populează, de preferință, terasele de la Fouquet, Triomphe, Marignan, Colysée și alte cafenele de pe Champs-Elysées... Toate rasele își trimesc ambasadorii; sub uniforma vestonului englezesc, sub pălăriile tăiate în serie, în portul monoton al omului modern, se adăpostesc exponenții celor mai varii climate, exemplarele cele mai felurite de umanitate: dela diplomatul persan până la pictorul scandinav, dela samsarul levantin, până la curtierul din Africa de Sud. Lipsesc indienii pe cari îi întâlnești atât de des la Londra, în hlamidele lor pitorești... Poate n'au curajul s'apară costumați în acest Paris sceptic, căruia nu-i plac extravaganțele.

* * *

Parisul nu este compus din acele „lupanare de cinisme și de lene”, cum credea poetul, tendențios informat de propaganda nemțească de acum cincizeci de ani și sub a cărei influență Regele Carol I oprea pe tânăra moștenitoare a tronului (vezi memoriile Reginei Maria) să se ducă prea des în metropola Occidentului.

Turnurile catedralei Notre-Dame nu sunt „două brațe cari blestemă Gomora” — cum a scris alt mare poet, tributar și el culturii central-europene.

Parisul a fost și a rămas cetatea cea mai învățată și cea mai austeră a lumii. Parisul e Biblioteca Națională, Colegiul Franței, Pantheonul, Academia, Luvrul, catedralele, monumentele...

Tavernele din Montmartre au fost făcute pentru străinii cari

nu cereau altceva bătrânei Luteții. Unde erau să se ducă oamenii cari trăesc numai noaptea?

Ziua e a savantului, a artistului, a lucrătorului, a studentului...

Nu descălicaseră încă vovezii legendari ai Moldo-Valahiei; porcarii boruși nu-și infipseseră, încă, țărșul, la Berlin sau la Bârlad, când Sorbonna scotea doctori.

(Berlin, și Bârlad sunt acelaș cuvânt, slavonescul bôrle, care inseamnă țărș, adică bâră, adică îngrădire pentru porci, obor. Br. inseamnă îngrădire, după cum cl. evocă noțiunea de închis, încuiat, clef francez, cluci, slav, Closter sau Klausenburg german, Koiozsvâr unguresc, Cluj românesc, etc.)

Sufletul nostalgic, neastămpărat, de o poezie, de o nehotărâre și de un fanatism orientalo-slav al românului, are nevoie de lumina organizatoare, de controlul și pecetea fermă a spiritului francez.

Aici, totul e linear și luminos ca raza. Nu încap echivoc. De aceia, poate o severitate, o rigiditate care jignește în permanență sufletul nostru afectuos și sensibil până la moliciune. Dar lumina nu poate fi decât dreaptă, francă, justă, implacabilă. Raza nu cunoaște popasuri și deviațiuni. Lancie de arhanghel, ea trebuie să străpungă sau să se frângă. Și vai de cel ce nu s'a lăsat străpuns, și a făcut să moară în pragul inimei sale, săgeata de lumină.

* * *

Mai are nevoie sufletul românesc de acea dinamică a occidentului latin, pe care caută în permanență s'o disolve, în complicitate cu bărăganul nostru, pusele și stepele asiatice.

Cețurile nordului mitologiile germanice i-ar măguli vagul suflesc și i-ar disolva bruma de voință. Iar noi, mai mult decât orice, avem nevoie de voință: simț al actualității și promptă realizare.

A aștepta „vremuri mai bune” pentru a împlini ceva e primul semn al lipsei de voință. Parisul nu cunoaște legenda „vremurilor mai bune”. Toate vremurile sunt bune, ca să înfăptuești un gând pe care actualitatea, nu vremurile viitoare, ți l-au fulgerat. Ziua de mâine va avea propriile ei preocupări, ca să mai întârzie în reverii postume.

* * *

Sufleul românesc mai are nevoie de acel spirit de justiție pe care secolele de nedreptate i l-au furat. În Franța se învață dreptatea.

Și nu numai dreptatea închisă în capsulele hermetice ale articolelor de lege, dar acea dreptate liberă, călătoare în azur, pe care

oricine o poate prinde din sbor, ca pe o mireasmă și ca pe-o colombă.

Cetățeanul judecător. Iată progresul, suprema civilizație. În acea zi, vom scăpa de ipocrizia oamenilor de legi, cari falsifică sufletul național și ale căror abuzuri se hrănesc și se îngrășă din perfecta cunoaștere a textelor penale.

* * *

Parisul este un laboratoriu, un creuzot din care nu numai români, dar toate popoarele, în frunte cu francezii, ies transformați, formați.

Parisul e ostil, amenințător, incomod. E o permanentă contrariere și îndărărire, o luptă de fiecare secundă. Totul e încordat, măsurat, trecut prin lupă, examinat, valorificat, catalogat și prețuit la justa lui valoare. Ți se dă atât cât ai dat. Poate mai puțin. Dar ai speranța că poți câștiga dreptatea. Aici nu se face nici o concesie. Totul e claritate, precizie, promptitudine și prudență.

Cei ce nu pot rezista și nu-și pot impune această disciplină cad învinși, la marginea șanțului. Rămân numai cei tari. Cei cari, dându-și seama că nu pot schimba orașul, au hotărât să se schimbe și să se încadreze în ritmul forte, aspru și sigur — fiindcă a fost cel mai experimentat — al acestei metropole cu o sută de vârste și o mie de fețe, care e marea școală a voinței și nu se lasă învinsă decât de voință.

* * *

Țară bătrână și înțeleaptă, civilizație laborios câștigată, Franța ne va învăța economia și prudența.

Căci noi suntem imprudenți și risipim, cu generozitate juvenilă, bani, vreme, gânduri, sentimente.

Trăind printre pietrele auguste ale Parisului, vom învăța frumusețea pietrii, noi cari nu cunoaștem decât bogăția pământului. Pământul e fecund și darnic. Dar e fragil și dărnicia lui ne moaie. Piatra e aridă, stearpă și ostilă.

E dărză lupta cu granitul. Dar cu atât mai mare e victoria. Ca să învingi piatra, îți trebuie o mare încordare a spiritului și a mușchilor. Și numai această încordare te face puternic.

Studentimea românească formată linear între zidurile și lumina Parisului, învață cum să tragă, mâine, o brazdă mai adâncă și mai dreaptă într'un pământ care până azi a fost numai răsădit și speculat și care trebuie adorat prin fecundare și venerațiune, săpat în profunzimi și împodobit până la cer cu mineralul scos din măruntaiele sale.

* * *

Marea insulă britanică, izolată în uriașul ei inel de apă, ferită de influențele continentale, își trăește viața proprie, în virtutea vechilor tradiții, într'un ritm pe care singurul temperament al locuitorilor i-l imprimă, într'o evoluție lentă, firească, autohtonă.

Alt suflet, altă concepție, alte interese. Trecând Canalul Mânecei îți dai seama că într'adevăr ai părăsit bătrâna Europa. Numai la câteva ore departe de Franța și, totuși, simți un puls care bate altfel decât la o distanță de trei zile și trei nopți în această rafinată peninsulă a Asiei care se numește Europa.

În schimb, Parisul e sinteza, inima, creierul și nervii continentului. Aici se resfrâng, de aici pornesc directivele. Trecute prin cristal rece și luminos, limpezite, catalogate, simbolizate, sublimate, — ideile vin de pretutindeni și se risipesc în toate patriile, cuprinzând, într'o singură oglindă, țări de atâtea rase și graiuri, Septentrionul și Mediterana, Atlanticul și Pontul-Euxin.

Viața socială, artistică, economică, politică, familiară, individuală sau gregară, care colcăie aiurea în căutări, în dibuiri și întreceri, în reticențe, prisosuri, cuceriri sau îngrijorată stagnare, are aici aspecte precise, metodice, înaintând lent dar sigur, într'o evoluție armonioasă, în forme definitive. Ceeace Parisul primește de aiurea și adoptă, are garanția unei viabilități, a unei realități durabile. Acest oraș care te farmecă, în primele zile, ca să-ți fie ostil, apoi, vreme îndelungată, sdrobindu-te, prefăcându-te, silindu-te să adopți concepțiile și ritmul său, altminteri ești un desrădăcinat, un izolat — Parisul este cea mai înaltă școală de energie, de permanente eforturi, de reîncepturi, de întraripări și decepții cotidiene, de umilitate și încredere în tine, de necurmată încordare a voinței, — într'un cuvânt, de tinerețe. Căci tinerețea nu este numai apanagiul vârstei, un moment din existență, darul fără preț pe care-l primește oricine, odată cu viața, — ci permanenta luptă a omului cu moartea. Un oriental dezamăgit e mai bătrân la douăzeci de ani decât francezul de șaptezeci, care aleargă după omnibus, sare câte două trepte în galeriile subterane ale metropolanului și care, om public, pleacă din fruntea unui departement ca să între într'o redacție, unde-și dă contribuția cotidiană. Câți miniștri, prim-miniștri, președinți de republică ai Franței n'au luat-o dela capăt, de atâtea ori, simpli, colaboratori de ziar, primari de țară sau parlamentari de provincie?

* * *

Parisul e mai mult decât o metropolă, mai mult decât o țară, e un continent. Cu cât l-ai cercetat mai mult cu atât vezi cât îl cunoști

de puțin. În fiecare zi mai ai de învățat ceva, descoperi noi colțuri de peisagiu mineral sau vegetal, sau omenesc. Nu poți spune că Parisul e așa sau altminteri, fiindcă te va contrazice peste două minute. Cerul e altul în insulă, altul deasupra bazinului din grădina Luxemburg și altul văzut dela înălțimea lui Sacre-Coeur.

Nu odată vei auzi parizieni cari îți spun:

— Locuiesc într'un cartier fermecător... o stradă izolată... par'că n'ai fi la Paris...

Acest „parcă n'ai fi la Paris”, revine foarte des în conversații, nu e o atitudine, o expresie convențională repetată de dragul originalității: reprezintă o impresie foarte justă. Parisul e făcut din o mie și unu de peisagii cari nu sunt pariziene. Iată splendidul paradox al acestui oraș unic în lume.

* * *

Înainte de a fi văzut, înainte de a fi citit ceva despre el, iubeam Parisul ca o poruncă de dincolo de ființa mea, dinaintea ființei mele. Eram mic de tot, umblam cu steaua și într'o noapte, am șovăit de oboseală și am lunecat ușor pe zăpadă, ca într'un leșin și mi se părea că plec la Paris.

Mai târziu, prins de demonul literar, am citit cu patimă, am trăit în fantasmagoria metropolei, dela Ponson du Terrail până la Baudelaire, urmărind, pe străzi familiare, confundând pe autori cu eroii, arzând să calc pe urma lor. Și, fără un ban în pungă, într'o bună zi, am plecat.

Când am ajuns la Paris m'am întrebat:

— Numai atât?

După mai bine de un sfert de veac, mă întreb:

— Numai atât cunosc din Paris?

De un sfert de veac, încetul cu încetul, Parisul s'a schimbat. S'a schimbat și felul dragostei mele pentru el.

Acum, mă 'nchin lui pentru tot ceea ce nu este el, cel din visurile mele romantice: îl iubesc pentru piatra lui cenușie, ostilitatea lui, linia lui dreaptă, descurajarea pe care ți-o insuflă și odată cu ea, porunca de a munci mai mult, sobrietatea dusă până la secătuire... Împărtășesc tristețea locuitorilor săi, economia — care la burghez devine avariție iar la artist spirit clasic... Tot ceea ce înseamnă ccnstrângere, linie dreaptă, rezistență, maturitate, mă leagă zi cu zi și tot mai mult de cetatea fără nostalgii, a tuturor nostalgiilor pământului.

Victor Iftimie

AMIAZA DE IULIE

de GEORGE A. PETRE

Drumuri încinse de goană aleargă în țară,
Ducând peste 'ntinsele câmpuri arșița de vară.
Pe urma lor colcăe praful de-argint și de aur,
De-ai crede că-și poartă mânia prin basm un balaur.

Vezi, Apa Morților, caldă, tremură 'n zare,
Clară ca duhul în clipa când inima moare.
In slavă văzduhul amoarte cuprins de leșin,
Intins în sicriu de argint cu lînțoliu senin.

Apele fierb de căldură și seacă'n pâraie,
Urcându-și spre ceruri, cu aburii, dorul de ploaie.
Câmpul își pleacă sub soare spinarea domoală
Și-adună din iarbă pui de tăcere în poală.

Pomi singuratici, înfiți de priveghe'n hotare,
Incearcă zadarnic să iște un duh de răcoare.
Vântul rănit de arsură se sbate pe drum
Și drumul, crezând că e mort, îl îngroapă în scrum.

George A. Petre

HORTENZIA PAPADAT-BENGESCU

POETA

de E. LOVINESCU

Aceste patru poezii franceze ale dnei. Hortenzia Papadat-Bengescu cari urmează, apar în urma solicitării revistei „Familia”, dar pe răspunderea mea. Sunt 16 ani de când marea scriitoare mi-a încredințat trei caete de versuri, pe cari le-am citit cu o emoție și admirație împărtășite de toți ascultătorii, de sensibilitate felurită, ce s'au perindat vreo doi ani la lecturile noastre zilnice și la cele duminicale, critici sau poeți, scriitori maturi sau de nouă emisiune și înclinați deci mai mult spre tehnică de cât spre sentiment. Autoarea „Apelor adânci”, și a lui „Don Juan”, adică a unei proze lirice exaltate se arată, cum era și natural pentru acea vreme, o mare poetă din linia romantismului. Am reținut caetele în intenția de a le publica; am așteptat ocazia, care nu mi s'a prezentat niciodată pentru că am așteptat-o și n'am provocat-o. În acest timp, evoluția talentului scriitoarei s'a desfășurat din lirismul și impresionismul inițiale, pentru a se îndrepta spre marea creație epică, adică în senzul destinului însuși al prozei... Am avut astfel „Balaurul”, „Fetița”, „Singe”, trilogia de romane din ciclul „Halippilor” și acum în urmă, „Logodnicul”, — adică cele mai înalte piscuri ale literaturii noastre epice, nu însă ale epicului pur cum e la Rebreanu, de pildă, ci ale unui epic așezat de ascuțișul unei lucidități incomparabile. Într'o epocă în care autorii de vechi petici literare frecate anual cu benzină și administrate cu zel se îmbulzesc la ușile Academiiilor, ale premiilor naționale, ale recompenselor publice, scriitorul contemporan, poate, cel mai mare al neamului nostru a trăit departe de recunoaștere oficială și de curente ce străbat în adâncimea maselor populare, și și-a văzut piesele refuzate la Teatrul Național de comitete de incompetență reunite solemn și cărțile uitate prin saltarele editurilor. A răzbu-nat-o doar prețuirea unanimă a tuturor criticilor de răspundere de

după război și primirea făcută, acum în urma „Logodnicului”, dovedește că și generația tânără a criticilor împărtășește părerea noastră a celor mai vechi, că opera epică a Hortenziei Papadat-Bengescu intră în compoziția armăturii noastre spirituale ca un element de cristalizare.

Uitate întrun fund de saltar', vreo cinci-spre-zece ani, întâmplarea a făcut să scot aceste poezii și să le citesc unui nou auditor trecut prin ermetism și revenit poate spre expresia unei sensibilități mai sumare și mai directe. Impresia din 1920 s'a regăsit întreagă și în ascultătorii din iarna aceasta și în conștiința mea critică. Iată pentru ce, — până la destine mai prielnice, pe cari le aștept încă dar nu le provoc, am cerut scriitoarei autorizația de a la „Familiei” patru din poeziile sale, alese anume în „moduri” deosebite. Un fragment din „Été sensuel”, de un lirism despletit și păgîn, de o intensitate sensuală ce egalează primele versuri ale Contesei de Noailles, „Le serpent vert”, o picătură de otravă corozivă, de vigoare strânsă în vîrf de stilet, egală cu cele mai bune poezii ale lui Baudelaire; „Chanson lasse” și „La main”, de tonalitate medie, de emoție învăluitoare, cu lamentul și melancolia poeziilor lui Samain și Henri de Regnier. Puținii cititori de poezie și prețuitori de valori absolute vor găsi, cred în aceste versuri, lipsite de altfel de rafinamentul tehnic al ultimului deceniu, emoția pe care am găsit-o noi cu toții, la Sburătorul în fața patetismului liric al marei poete.

LA MAIN

Quelquefois je sens ma main à mes côtés
Doucement pendre

Ma main que tu aimais, ...
Ma main pour toi si tendre,
que tu me demandais pour tenir un instant
Et que je refusais ...

Je la sens près de moi pleurer tout tristement
De vouloir donner à la tienne un baiser.

... Je regarde quelquefois ma main que tu voulais
Je rêve que tu la tiens ...

Ma main qui te fuyait
Ma main qui t'appartient ...

Je rêve qu'elle est encore sur ton grand coeur battant
— Que cela fût ou non vrai —

Je la sens inutile et seule lourdement
Ma main que tu aimais ...

Elle a alors une vie de ma vie séparée;
Elle pâlit de désir,

Ma main qui te voulait,
Ma main qui sait frémir! ...

Elle allonge sa coupe dans un geste caressant,
De ta caresse sevrée,

Elle voudrait ton étreinte brutale éperdûment,
Ma main que tu aimais! —

CHANSON LASSE

Je suis triste et lassée,
Les hommes m'ont blessée!
Et j'ai poussé la porte ouverte sous l'auvent
Pour demander à l'air la caresse du vent...

Oh! la douce pitié des choses inanimées...
Je suis venue offrir mon corps exténué
Au ruisseau limpide de l'air dilué...

D'où vient-il donc le vent charitable, en ce jour?
De quels lointains? De quels détours?
Il ne demande pas leur secret aux fronts lourds
Ni aux visages brûlants leurs confidences d'amour...

Humide et lent, à peine il fait trembler mes cheveux,
Il me pose la fraîcheur du souffle doucement
Il partage son aumône sans blâmes ni châtements...

— Je suis triste et lassée,
Les hommes m'ont bléssée...

Oh! la large bonté des choses qui n'ont pas vie...
Le coussin à la tête vaincue offrant son nid...
Le lit où se prosterne l'être anéanti
Et qui fait au fardeau qui sur lui se pose
un berceau attiédi ou la douleur repose...

— Je ne veux des humains, ni caresses ni pardon;
Mon âme ulcérée ignore l'abandon.
Je n'accepte ni mains, ni paroles, ni lèvres.
Je veux le baume du vent sur l'affront de ma fièvre...

... Je suis triste et lassée,
Les hommes m'ont bléssée
Et j'ai poussé la porte ouverte sous l'auvent
Pour recevoir l'aumône impalpable du vent...

ÉTÉ SENSUEL

— FRAGMENT —

Je suis l'Été!

Mets ta main dans mon sein

Ses fruits ont gonflé et mûri leur destin!
Glisse ta paume sur ma nuque au duvet de pêche fine,
Ma sève comme du sang coule sous la mousseline...
Mes bras sont prêts et lourds comme de riches rameaux
Viens mourir dans la molle douceur de leur tombeau!
Promène tes doigts tremblants de la racine des blés
Où ondule la moisson cuite des chevelures
Sur ma chair sinueuse promise à ta morsure...
Enlace la souple tige nerveuse de mes jarrets,
Passe ta main sur ma croupe qui se tend,
Ta main comme une rame sur la rivière du sang!
Ecrase ta bouche sèche à mon souffle brûlant...
Je suis l'Été glorieux... J'attends l'humain amant...
Le caprice dans ma gorge roucoule comme une oiselle
Et le poulx dans mes veines gambade comme une gazelle...
Je suis prête! Je suis comme un point d'orgue du son
Où éclate entière la sublime chanson!
Aux mers de la nature je suis la conque ouverte
Où la pulpe jûteuse de la vie s'est offerte!
— Je suis l'Été!

Viens te rouler sur moi

Sur le lit de velours de ma chair en émoi,
Couche-toi sur mon corps vautré comme un emblème,
Tu étreindras le spasme de la saison suprême.
Ereinte sur ma faim, ta jeune pâmoison,
Possède-moi Bienheureux, je suis la pleine saison...
Le Temps, infatigable travailleur acharné
A fait halte contemplant sa besogne achevée.
La nature divine m'a fécondée pour toi
Je suis l'Été — prends — moi!

Hortensia Papadati Beupescu

NECULAI MILESCU SPATARUL

de TIBERIU MOȘOIU

VII

„... et quasi cursores, vitae
lampada tradunt“

(Lucretius)

S pătarul ajunsese la maturitatea deplină. În cursul agitat al anilor tineri, cu repezi suișuri și catastrofale prăpăsturi, învățase să deosebească trainicul, de efemer. Participase, păstrând poate în atitudinea sa o imperceptibilă nuanță de ironică superioritate, la îndatoririle, pe cari i le impunea rangul său social; îndeplinise conștiincios și uneori cu strălucire, nu numai însărcinări excepționale, dar și toată mărunta activitate cotidiană de curtean, rezervându-și însă totdeauna puțința de a se izola de gloată, în domeniul ermetic și dificil accesibil, mai ales conaționaliilor săi, al preocupărilor spirituale.

Satisfacțiile vanității lui de sfetnic ambițios, fuseseră anulate de o unică, dar adâncă și ireparabilă umilință, care le vădise caducitatea. Depline și clare, păstrase însă, bucuriile-i cărturărești.

Căutase în cărți, nu numai o potolire a dorinței de cunoaștere, dar și un răspuns feluritelor îndoieli și nedumiririi, cari îl încercau tot mai des. Crezuse, ca toți contemporanii săi, saturați de spirit antic, că înțelepciunea se învață. Se străduise să-și limpezească propriile gânduri, cugetând asupra gândurilor altora. Il fascinaseră mai ales aspectele mereu inedite ale lumii, privite prin caleidoscopul magic al științei, pe care o socotea un element indispensabil, unei vieți trăită cu plenitudine.

Nu se gândise însă niciodată, să utilizeze cunoștințele ce acumulate și pe cari le lăsase să se sedimenteze, la realizarea vre-unui folos, sau la satisfacerea unei necesități proprii. O anumită bună stare îi îngăduise practicarea unui agreabil diletantism amuza-

ment mai puțin rudimentar decât cele obicinuite, al unui om eliberat de grijile zilnice.

Și iată că acum, la jumătatea vieții, după tribulații între Iași și Paris, între Stambul și Stockholm, după o îndelungată dăruire de sine, se afla constrâns, de împrejurări, cari pentru noi au rămas obscure, să se gândească serios la o profesiune stabilă și lipsită de surprize, să facă un izvor de modeste, dar indispensabile câștiguri, din ceiace considerase până atunci doar ca nobilul joc, al unei minți neobicinuit înzestrate.

Rarele și înaltele lui calități de erudit puteau găsi întrebuințare și la Constantinopol, iar multiplele sale relații i-ar fi permis să solicite unul dintre acele precare și invidiate posturi, cari deveniseră un monopol al Grecilor țarigrădeni. Și-ar mai fi putut lega existența de aceia a prietenului său Dosoftei, împărtășindu-se împreună cu acesta din tangibilele subvenții, trimise mai ales din Țările Românești, spre a servi realizării unor imprecise idealuri. Dar mândria nu-i îngăduia să accepte o funcțiune obscură și subalternă, într'un mediu în care se făcuse cunoscut în anii de prosperitate, iar curiozitatea lui, niciodată satisfăcută, îl mâna în căutarea unor noi și mereu schimbătoare orizonturi. Un prilej neașteptat l-a scutit de o penibilă resemnare și i-a îngăduit realizarea unui proiect mai vechiu de lungă drumetie.

Preocupările Patriarhului Ierusalimului îmbrățișau întreaga lume ortodoxă, dela țărmurile Mediteranei, până în stepele pravoslavniciei Moscovici. Cu cel de al doilea dintre Romanovi, Dosoftei legase, probabil prin intermediul numeroșilor Greci stabiliți în Rusia, relațiuni destul de strânse și de cordiale. În vastele lui planuri, puterea Țarului binecredincios trebuia deocamdată să echilibreze, în Orientul creștin, influența Poloniei catolice, iar supușii acestuia să devină necondiționații supuși spirituali ai bisericii grecești. Metodice preparate, toate forțele latente ale uriașului popor ce nu ajunsese încă la deplina conștiință de sine, urmau să alcătuiască instrumentul irezistibil, prin care spiritul elin să sfarme tot mai șovăitoarea tărie otomană.

Realizarea unui asemenea proiect, temerar dar nu imposibil, necesita în primul rând, prezența în capitala Rusiei, a unor agenți suficient de capabili, pentru a înlătura influența catolică, tot mai invadatoare și a stabili trainic propria lor influență asupra tuturor claselor sociale, dar mai ales asupra bănuitoarei aristocrației laice și clericale, din nemijlocita apropiere a Țarului, care nu devenise încă, atotputernic autocrat.

Cultura grecească, mai cu seamă cea teologică, avusese și continua să aibă străluciți reprezentanți la Moscova, începând cu Meletie Sirigul, prietenul lui Vasile Lupu și terminând cu Paisie Ligarides, pe care Alexe Mihailovici voise să-l înalțe la rangul de Patriarh, al unei Biserici adânc tulburate, de neisbutitele încercări reformatorii ale lui Nikon. Dosoftei cunoștea însă versatilitatea conaționalilor săi și avea de pe atunci grave bănuieli împotriva lui Ligarides, ascuns agent al catolicismului, precum avea să se dovedească cu prisosință, puțin mai târziu. Sub latitudini diverse și în lungul mileniilor, greca fides și perpetua supărătoarea, dar justificata-i reparație.

A jubilat deci, sufletul prepuielnic al Patriarhului Ierusalimului, când a primit o misivă, prin care îi se cerea din partea Țarului, să trimită la Moscova o persoană, care, nu numai să cunoască mai multe limbi streine, din cari să poată traduce corect acte diplomatice, dar să fie suficient de familiarizată cu teologia, pentru a putea interpreta just textele religioase, a căror exactitate era aprig contestată, dela temerara încercare de modernizare a lui Nikon.

Pentru Dosoftei, conjunctura era extrem de favorabilă. I se dădea puțința să introducă în mediul asupra căruia dorea să exercite o influență exclusivă, un prieten, asupra sincerității căruia nu avea nici o îndoială. Impreună elaboraseră planurile de hegemonie neo-greacă și în egală măsură erau interesați la realizarea lor. O experiență directă convinsese pe energicul prelat de capacitatea prețioasă a lui Milescu de a se adapta oriunde, fără vizibil efort și păstrându-și intacte toate multiplele-i calități.

Și astfel, într-o zi de Ianuarie, înfruntând neplăcerile unei călătorii de iarnă, Spătarul părăsea pentru totdeauna Constantinopolul și pornea pe un drum fără întoarcere. Ducea cu el, ca viatic, o călduroasă scrisoare a Patriarhului, către Țar, în care acesta împodobia pe prietenul său, cu toate darurile minții și ale inimii, precum și alte misive al căror caracter era de așa natură, încât ele trebuia să ajungă, în mâinile celor cărora erau destinate, fără ca vre-un ochiu indiscret să le pătrundă mai înainte, confidențialul conținut.

Un scurt popas la Adrianopol s'a dovedit indispensabil. Acolo se afla, însoțind pe Vizir, Panaioti Nikussio, personaj considerabil, care în calitatea lui de Mare Dragoman al Inaltei Porți, deținea toate tainele politice externe turcești, pe care se străduia s'o inspire, după puțință și împrejurări. Nikussio putuse aprecia pe Milescu, în vremea când acesta îndeplinea puțin însemnata, dar difi-

cila funcțiune de kapuchehaia al Țării Românești. Ii erau de sigur cunoscute și alte succese diplomatice, pe cari Spătarul le obținuse la Stockholm și la Paris, precum și calitățile personale, cărora se datorau aceste succese. Călătoria, pe care o întreprindea amicul Patriarhului, era pentru Marele Dragoman un nimerit prilej pentru a însărcina pe Milescu, cu mai multe misiuni, în tainele cărora nu putea fi inițiat decât un om a cărui abilitate să fie întregită de o totală și statornică discreție, fiindcă, mai ales, pe această discreție se întemeia succesul politicei ambigue a Grecilor constantinopolitani.

Spătarul trebuia să-și exercite talentele sale diplomatice, mai întâiu la Varșovia. Marele Vizir voia să soluționeze pe cale pașnică, un conflict provocat de neastâmpărul Cazacilor, eliberați de Chmielnschi de sub apăsătoare ocrotire polonă, dar incapabili să-și apere privilegiile obținute și să profite în tihnă de ele. Oscilând între Rusia, care căuta să-și pregătească drumurile spre țărmul Mării Negre și Polonia, care persista încă în afirmarea drepturilor sale istorice asupra ținuturilor căzăcești, neaflând în nici o parte suficiente garanții ale autonomiei, Hatmanul Doroșenko se hotărîse să se supună Turciei, pentru a neutraliza cel puțin, primejdia tătarească.

Consecințele acestui act, care da imperialismului turcesc o satisfacție mai mult teoretică, au fost ruperea raporturilor dintre Polonia și Turcia și iminența unui război, dorit mai ales de Sultan.

Însă expedițiile turcești în Polonia nu fuseseră niciodată prea norocoase, iar amintirea nesdrucinatei rezistențe, pe care o opusese la Hotin octogenarul Hatman, Hotkievici, era încă vie. Acolo Osmanii încetaseră de a mai fi socotiți invincibili. Orice expediție cu rezultat aleatoriu însemna o scădere, nu numai de prestigiu, dar și de efectivă putere. Aceasta o știa Marele Vizir Achmet Kiupriuliul, care, în dorința lui de a soluționa pașnic conflictul, îndemnase pe George Duca, pe atunci Domn al Moldovei, să exagereze, în informațiile, pe cari fusese indatorat să le trimită la Constantinopol, puterea militară a Poloniei, pentru a convinge pe Padișah de caracterul aventuros al întreprinderii. O știau însă și Grecii țarigrădeni, pentru cari, orice război purtat de Sultan, în Euopa, însemna nădejdea, mereu desmințită, a unei puternice reacțiuni creștine, care trebuia să aibă, drept rezultat final, eliberarea și restabilirea lor în vechia splendoare bizantină.

Misiunea, pe care Nikussio o încredințase lui Milescu, putea fi deci echivocă. Dacă Marele Dragoman a urmat fidel intențiunile Vizirului, solia Spătarului a servit să amâne numai, ceiace se pare că

era inevitabil. Peste un an, expediția, condusă de însuș Sultanul Mehmet, pornea, spre a cuceri în puține zile, inexpugnabila cetate, Camenița, între zidurile căreia, onoarea polonă era salvată doar de romanticul staroste Wolodiowschi, care prefera să piară în apoteoza de flăcări a exploziei pulberăriei, de el incendiată.

Dela Adrianopol, Milescu nu s'a îndreptat spre vadul cunoscut dela Oblucița, pentru a-și urma calea pe șleahurile moldovenești, spre Liov și mai departe, spre Varșovia regală, ci a trecut Dunărea pe la Belgrad, ocolind locurile natale, pe cari nu avea să le mai revadă. De aci a mers spre Miază-Noapte, spre ținutul unde Carpații făceau hotar între Imperiul german și Polonia. Înainte de a părăsi țările supuse Împăratului, a avut prilejul să cerceteze pe pribeagul fiu al lui George Rakotzy, care ispășea în exil, imprudențele părintelui său. Întâlnirea întâmplătoare, sau căutată, nu l-a reținut timp îndelungat, fiindcă probabil conversațiile ce le-a avut cu pretendentul ardelean, nu atingeau decât tangențial principala sa misiune. A mai întrerupt încă odată drumul, la Liov, unde, de sigur, a găsit cunoscuți, printre Moldovenii, cari niciodată nu lipsiau din acest oraș, iar către sfârșitul lunii April, a sosit în Varșovia.

Peste Polonia domnea Mihail Wisznowiecki, strănepot al lui Ieremia Movilă. Acestuia, Spătarul i-a prezentat scrisorile, ce îi fuseseră încredințate, iar negocierile determinate de ele, au durat trei săptămâni. La Varșovia l-au ajuns pe Milescu ultimele știri politice dela Adrianopol și probabil ultimele instrucțiuni. Tot acolo a regăsit un prieten mai vechiu, pe baronul de Mayberg, trimis al Împăratului Leopold. Baronul cunoștea Rusia, în care petrecuse, cu un deceniu mai înainte, doi ani. Prin el, Spătarul și-a putut completa informațiunile asupra țării spre care se îndreapta și care avea să-l adopte.

Pășind peste hotarul, care despărțea Polonia de Rusia, Milescu pătrundea într'o lume deosebită de cele cunoscute de el, până atunci, dar nu atât de fabuloasă, precum și-o închipuiau Occidentalii cu fantazia limitată. Imperiul Țarilor era în preajma unor mari prefaceri. Prodigurile adaptării la viața europeană deveniseră discernabile, unui observator atent și experimentat. Și, de sigur, că Spătarul a simțit că-și datorează sieși și lumii pe care o părăsea, să contribue la triumful năzuințelor de progres, cari aveau să-l împresoare și să devină, pentru cei de acolo, lampadaphorul unui ideal.

(sfârșitul primei părți)

J. Ieremia Movilă

PLICTISIT DE DUMINECA

de ȘTEFAN BACIU

*Un pian a descusut ziua cu clapele joase
Și te strig iarăși peste brațele decolorate
Ale femeilor cu cântec în buze și oase,
Gâtlejul e desfundat de melodii des acordate.*

*In mâinile mele a murit un plămân ciuruit
Intocmai ca într'o batistă vărgată,
Pe unde privirea a dansat odată,
Muschiu gros a împlănit obrazul adormit.*

*Clipa e mică, o pui lascio la butonieră.
Departo o servitoare a deschis a inimii poartă.
Umerii blazați se plimbă prin ore și eră
Cu cravata la gât ca o ciocănitoare moartă.*

Ștefan Baciu

NUNTA IN TAMPEȘTI

de MIHAIL ȘERBAN

Așa se întâmpla mai întotdeauna. Întâiu nimeni nu credea. Urmău discuții înfocate, cari, adeseori, degenerau în certuri. Mai târziu fiecare își zicea: și dece n'ar fi așa? Se găsia cineva să scornească vreo minciună. Erau destui dintr'aceștia... Svonul fugia din poartă în poartă, scotea gospodinele din casă, la taifas, — nu credeau, se certau, dar până la urmă toată lumea rămânea cu convingerea că așa trebuie să fie.

— Se mărită, soro, zău se mărită. Na, asta mi-i crucea și dacă n'o fi adevărat să mă trăsnească Dumnezeu din ceruri. Este, că doar mi-a spus Irina lui Hurmuz care li-i de casă.

Era deajuns. De-aici pornia. Întâiu timid, copăcel-copăcel, apoi îndrăzneț de nu i te puteai opune. În scurt timp îl cunoșteau toți. Il discutau, îl purtau chiar în afară de mahalaua lor, exagerând, înflorind.

— Se mărită, soro, se mărită. Nu-ți vine a crede? Ai și dreptate, că tat-su prea o ținea din scurt.

Madam Aglaia Ignat, cu șorțul de bucătăreasă — albastru cu picățele roșii — ștergându-și într'ânsul mâinele ude, ridică, cele trei trepte cari dădeau din curte în stradă, curioasă să afle mai mult decât i-a ajuns la ureche întâmplător.

— Cine ți-a mai spus și minciuna asta? se arată ea neîncrezătoare ca s'o provoace la destăinuire complectă.

— Cine? Iacă vorbă! Parcă n'are cine. Irina lui Hurmuz mi-a spus.

— Toanta ceia? Lasă, n'o mai crede...

— Dece să n'o cred. Toată ziua e'n casă la Pădureanu.

— De, se poate, dar mie dece nu mi-au spus nimic?

— Știu eu!

— Nu știi, dar parcă nu-mi vine să cred. Florica măritată? Tat-su credea c'are s'o ție o viață pe lângă casă.

— Lasă, n'o mai fă pe aia... știi. Te cunoaștem noi. Toată ziua ești în casa lor și-acum îi vorbești...

— Eu, ferească Dumnezeu! Ce am eu cu ei?

Madam Stănescu, sau cum i se zicea în vecini, Stăneasca, dădu din cap ca și cum ar fi zis „las'că ne cunoaștem noi marfa” și se pregăti să plece.

— Vai, am întârziat. I-am luat niște țigări lui bărbatu-meu și mă așteaptă.

— Mai stai, soro, nu pleca. Cine-i fericitul?

— Cine putea să fie? Un fierăroiul dela Pașcani dela ateliere, măcar că Pădureanu se ținea cu nasul cam pe sus...

— Poate-i bogat...

— Dacă ar fi fost ar fi luat-o pe fata lui Pădureanu?

— Frumos!

— Ce? Frumos! Și după câteva clipe de gândire: de, eu nu i-am văzut. Da' nu cred.

— Florica-i fată frumoasă!

— Poate...

— Și are bani, că tat-su a muncit până ce-a căzut în brânci ca să-i facă o stare.

Așa au început, și până ce nu au aflat despre băiat tot ce se putea afla, nu s'au lăsat. L-au scos neam cu Popeasca, văr cu Mândrilă, nepot de-a Băltăgiței, și când au ajuns la Mitiță Ciofu, Madam Ignat i-a dovedit Stăneascăi că după bărbat este și ea neam cu dânsul.

Așa se descoperiau în mahalaua Tâmpăști rudeniile. Și era mare lucru să ai cât mai multe rude, mai ales când în familia uneia dintre acestea se întâmpla vreo nuntă, o petrece, un patron.

Totuși Madam Ignat nu-i venia să creadă. Florica după un „fierăroiul”? Zău, na, măcar un „impiegat” la Tribunal și tot era mai bun. Suna altfel. Și-apoi funcționarii formează și ei o elită...

— Zău, nu cred. Își dădu ea gândul pe față, după ce-l frământă bine în minte cu pumnii neîncrederii.

— Ai să vezi și-ai să crezi. Parcă eu am crezut întâiu? Doamne ferește. Când mi-a spus Irina lui Hurmuz am scuipat-o'ntre ochi și m'am dus, dar pe urmă tot eu m'am întors la ea și-am întreat-o: „fă, spune drept, i-adevărat?” Asta mi-i crucea, a zis și s'a jurat. La fel ai făcut și tu anul trecut când ți-am spus că Tinca lui Pricop își mărită fata la treisprezece ani; n'ai crezut. A fost adevărat? A fost. Și când ți-am spus c'o mărită și pe a doua, proastă și surdă, la

fel a fost. La nuntă pe tine te-a chemat, pe mine nu, c'a zis că am vorbit și-i port grija casei. Crezi că Pădureanu are să facă altfel?

Uitaseră de treburi și dacă n'ar fi ieșit frate-su în drum s'o strige, Stăneasca ar mai fi stat încă.

Așa se fabricau svonorile în Tâmpeschi și mahalalele dimprejur. Mai ales în privința nunților. Se plimbau doi tineri, într'amurg, pe trotuarul strimt. Odată, era deajuns. Nunta o aranja mahalaua, — a doua zi, în aceeași noapte, în clipa în care erau văzuți. Și, dacă nici fetei nici băiatului nu-i trecuse prin minte un asemenea gând, trebuia să-le treacă. Li se impunea aceasta, dacă voiau ca fata să nu iasă compromisă din gura mahalagiilor.

Se vorbea tot ce se putea închipui. Cineva îi văzuse sărutându-se, altul cotrobăind-o pe fată sub fustă, altul în grădina părinților culcată în iarbă cu „golanul”.

Mahalaua vorbea. Câteodată chiar lua atitudine contra unor asemenea fapte scandaloase; când tinerii ieșiau pe stradă, îi hui-duiau, sau în aceeași noapte ungeau porțile fetei cu păcură.

Se putea ca părinții să nu prindă de veste?

Incepea mizeria pentru fată; permisiuni de o jumătate de oră pentru a se duce până în oraș, interzicerea prietenilor bănuite și mai ales inspecțiile la anumite perioade ale luni, a rufelor fetei.

Cu toate acestea multe nu s'au putut împedica. Ce-a fost să se întâmple s'a întâmplat; acum doi ani trei fete mari au răsturnat căruțele înainte de vreme; anul trecut fata lui Mândrilă s'a măritat, dar a făcut copilul la trei luni. Bărbatul, care n'o cunoscuse decât de vreo două luni, a făcut scandal, a bătut-o de lehză, s'a păruiț cu socrul, a plecat dar până la urmă, a revenit și s'au împăcat. Acum sunt fericiți și al doilea plod e pe drum. Dar de paternitatea acestuia este sigur.

Cum dar să nu fi fost mahalaua în fierbere, când a auzit de nunta fetei lui Pădureanu? Cum, când ea nu avusese nici un amestec și nici o știință de asemenea eveniment? Era curios, foarte curios și la mijloc nu putea fi lucru curat.

Așa se gândia și Madam Aglaia Ignat și Băltăgița și Stăneasca și ca ele să gândia toată mahalaua.

Nuntă la Pădureanu în casă, știau ei ce înseamnă asta. Că Pădureanu, cât era el de sgârcit, dar când era vorba de petrecere nu se uita. Vorba lui: „dacă-i bal, bal să fie!” . . .

Era om de viață și primitor, mai ales după câteva păhăruțe „gustate” zicea el, la Avrun, cârciumarul din capătul străzii Buciu-meni.

Nici n'a știut când i-au căzut peștorii în casă. Au venit așa, pe nepusă-masă, și s'a trezit discutând cu ei, el, care în focul luptelor politice și a afacerilor pe cari le învărtia uitase că mai are o fată de măritat.

Florica lui? Ia un copil, acolo. O mână de om. Nu și-a închipuit-o niciodată coaptă, bună de măritat. Abea acum, după douăzeci și cinci de ani o vedea bine, cu ochi de negustor, — îmbușorată, servind musafirilor dulceață și-i creștea inima de bucurie.

Așa fată, mai rar, spuneau ochii lui, celor din jurul mesei. Nu v'o dau cu una cu două! Și iarăși ciocniră paharele.

Târziu, abea când porfiriul și-a făcut efectul și când musafirii s'au ridicat să plece, Niță Pădureanu a recunoscut că Ionel Gabor, viitorul lui ginere, e băiat bun și face pentru fata lui.

* * *

Peste trei săptămâni Madam Ignat a auzit dela bucătărie ciocănitul bine-cunoscut, în scândura cerdacului, al factorului Teclici, pe care — declara de multe ori — îl iubea ca pe un trimis al lui Dumnezeu, fiindcă printr'ânsul îi veniau mai toate veștile bune.

Teclici știa aceasta și cunoștea sufletul plin de slăbiciuni al lui Madam Ignat. Ii plăcea și lui să întârzie la cerdacul ei și să mai afle ce se petrece în mahala. Nu era altă femeie care să povestească atât de frumos! Pentru asta Madam Ignat avea dreptul să-și mai vâre câteodată privirile în cărțile poștale streine și să știe ceceaste peste câteva zile avea să știe toată mahalaua.

De data acestea Teclici îi aducea lui Madam Ignat o veste bună. Știa el!... Cât de curios a fost și el să afle ce se afla în acele plicuri mari, albe, multe ca niciodată, pe cari pe mai toate le avea de împărțit în mahalalele sectorului său: Tâmpeschi, Buciumeni, Slătineanu, Sf. Neculai, Fundătura...

Ce noroc pe el că plicurile erau deschise. Cum a ieșit pe ușa poștei, s'a ascuns după un gard ca să nu-l vadă „șeful” și a deschis unul. A rămas cu gura căscată, prostiț, gata să-l apuce vechea lui dambla, pentru care în mai multe rânduri era să fie dat afară din serviciu.

Fata lui Pădureanu? Pădureanu care stăruise pentru el să-l vâre în serviciu? Duda Florica?

Nu-i venia să creadă. Era o părere, un vis...

Mergea pe lângă garduri repede, să nu întârzie. Scrisorile celelalte nu mai aveau nici o valoare pentru el. Ce-l interesa pe Ciofu

că băiatul lui „o duce solid cu armata”? cum își începea el cartea poștală către părinți; sau pe Stăneasca boala lui frate-su; sau pe Băltăgița sănătatea surorii sale dela Focșani?...

Toate erau fleacuri. Un singur lucru merita atenție, dar în acela nu putea să aibă încredere, i se părea un vis deși pipăia cu degete aspre hârtia lucie.

Arunca printre uși, în grabă, celelalte scrisori; răspundea din mers întrebătorilor și numai când ajungea iar adresa vreuni invitat, răsufla ușurat. Anunța evenimentul înainte de a înmâna scrisoarea de invitație, felicita, ura petrecere frumoasă.

Deaceea i se sbătuse lui o spătămână întreagă ochiul stâng. Abia acum găsea deslegarea... Dacă în ziua nunții „don-șef” i-ar da lui telegramele în oraș! Ce bine-ar fi! I-ar ieși vreo două parale, că — cunoștea el pe Pădureanu. Era mână spartă în asemenea ocazii.

Bătu nervos, nerăbdător, în scândura cerdacului lui Madam Ignat. În suflet îi creșteau bucurii grele; ca'n noaptea învierii, când i se încreția pielea pe cap de emoție.

Un minut, poate două, până ce-a auzit cheia în broasca ușei, i s'au părut ani.

Când i-a apărut Madam Ignat în față a răs, a răs ca un prost, fără ca să găsească cuvinte prin cari să-i anunțe evenimentul.

— Veste bună, veste bună, strigă pe nerăsuflate când își regăsi glasul. Nici nu bănuți ce vă așteaptă! Nuntă! Nuntă'n Tâmpeschi, la Pădureanu. Uite invitația, cucoană Aglaie. Știu c'o să petreceți, nu glumă...

Madam Ignat i-a luat emoționată plicul din mână.

— Mersi, zise ea răsând, privindu-l și pe dos și pe față.

— Citește. Nuntă! Duduia Florica. Și nuni: dom primar și cu nevastă-sa. Zău, spune dumneata, s'a mai pomenit în Tâmpeschi așa ceva?...

Madam Ignat își apăsa cu mâna sâni mari și grei. Bucuria o emoționase prea tare. Se uita la cartonul tipărit și'n ceața ochilor înlăcrămați de fericire vedea dansând două nume scrise cu litere groase: Florica și Ionel, Ionel și Florica; mirii.

Un vis și n'ar fi fost atât de frumos.

Nuntă în Tâmpeschi? La Pădureanu?

Dacă n'ar fi fost la cerdac, spre mahalaua cu zeci de ochi nevăzuți, mai că l-ar fi sărutat pe Teclici.

Nuntă! Nuntă! striga glasul unei bucurii nebune într'ansa.

Acum o iubia pe Florica. Il iubia pe Teclici, toată mahalaua. Avu-
sese dreptate Stănească! Oare pe ea a chemat-o?

Ce rău îi părea că nu-l întrebasese pe Teclici! Plecase. Să-l
strige? Nu, avea să afle ea, mâine, poimâine. Dar dacă n'a che-
mat-o?! Ce ură! Ce ciudă?!

I-ar fi părut bine să n'o fi chemat... Dece? Nu știa.

Intrând în casă în sufletul cucoanei Aglaia s'aprinseră artificii
colorate, trosneau sinețe bătrânești, cântau lăutari, isbucniau urale
și bucurii, ca la nunțile de altădată.

* * *

„Invitații la nuntă”, tipărite la „Cultura”, în Strada-Mare, cu
chenar înflorit, cu o inimă între numele mirilor, nu se mai pomeni-
seră în Tâmpoști, nici în mahalalele limitrofe.

Niță Pădureanu era și de data asta „dat dracului”. Cum le în-
vârtia el, cum le răsucia, că toate ieșiau bine. Invitațiile primite
erau desigur un lux pe care nu și-l putea permite oricine; poate și
o dovadă că Pădureanu nu era chiar așa de sgârcit cum voia să-l
arate lumea.

Cei cari primiseră invitații erau foarte măguliți de cinstea ce li
se făcuse. Se întâlneau împrietenii, parcă în taină, ca membrii
unei asociațiuni secrete, cari se înțeleg prin semne și priviri. Pen-
tru alții cartonul tipărit se confunda cu brevetul de acordare a unui
titlu de noblețe. Iar când citiau jos, în stângă, scris cu litere mari:
nuni D-na și D-l Sergiu Oftanu, primarul orașului, nunta fetei lui
Pădureanu lua în mintea lor proporția unei sărbători naționale la
care asistau și oficialitățile.

Mai ales nu se puteau dumiri ei cum de l-a convins pe Sergiu
Oftanu, care era un om' ursuz și mândru, ca să le fie nun.

— Trebuie să fie ceva la mijloc, cine știe ce afaceri, îi zise
Ciofu lui Ignat când se întâlni altădată cu el. Altfel nu se prin-
dea el.

— Las-o bre, ai ciudă pe el că nu te-a invitat și acum nu știi
ce-ai mai scoate. Te-am văzut eu și-atunci la Avrum... Știi se vor-
bea de nuntă, dar nu era nimeni sigur. Tu, numai tu te-ai găsit să-l
vorbești. Ce ți-a făcut omul, că doară te știam prieten cu el?...

— Mie? Nimic! Dar mie-mi place să spun adevărul. Crezi că
am nevoie să mă duc la nunta fetei lui? I-o spun și'n față, nu mi-i
frică. Cum s'a îmbogățit Pădureanu, numai eu știu.

Ignat își apropie mai mult urechia.

— Ce știi?

— Nimic, zice hotărât Ciofu și-și ridică paharul la gură. În mintea lui întrebările se învălmășiau, se încălecau, dar nu putea să le afle răspuns. Dece pe dânsul nu-l chemase? Dece l-a trecut cu vederea? Ce i-a făcut?

Il durea neatenția lui Pădureanu.

În încăperea strâmtă a cârciului cu tavan jos, mirosind a fum de țigară și a băutură înăcrită, mințile se tulburau ușor. Trupul se moleșea, ochii se încețoșau și gesturile se incurcau în atitudini cleioase.

Ignat și Ciofu plutiau într-o atmosferă greoaie, prin care se vedeau dublați, împrieteniți de lichidul porfiriu.

Când ușa s'a deschis și-a intrat Pădureanu, au tresărit. Ciofu s'a ridicat să plece, dar Ignat l-a prins de braț nelăsându-l să se ridice.

— Stai nene Ciofule. Te grăbești?

Deși n'ar fi vrut să rămâie, Ciofu căzu greoiu pe scaun. În acel moment îl ura pe Pădureanu și cel mai mare rău pe care i l-ar fi putut face n'ar fi fost o răzbunare care să-l satisfacă.

Se frământa neliniștit pe scaun. Nu luă paharul oferit de Ignat. Fierbea într'ânsul. Un cuvânt, o provocare cât de mică din partea lui Pădureanu l-ar fi făcut să explodeze.

Dar acesta nu-i dădea nici o atenție. Iși bea liniștit vinul, vorbind numai cu Ignat.

— Bine c'am ajuns și ziua asta, să-mi văd toți copiii aranjați la casele lor...

— Da, bine-ai ajuns, mormăi în barbă Ciofu.

Pădureanu a auzit, dar n'a înțeles vorbele.

— Cred c'am nimerit...

— Da, foarte bine, ca Irimia cu oiștea'n gard...

— Ionel Gabor îi băiat bun...

— Ești sigur? mormăi Ciofu numai pentru el...

— Și am să am eu grijă să-l pricopsesc. Am să stărui să-l numiască maistru la Școala de Arte și Meserii de-aici.

Râsul lui Ciofu curse bogat și gălgâit în fața celor doi. Era mai mult decât o vorbă de ocară.

Pădureanu, ridicându-se dintr'o mișcare luă în mână sticla de pe masă, să i-o arunce în cap. Ignat se repezi. Se împedică de scaun și căzu, dar lovindu-l pe Pădureanu peste mână, abătu direcția loviturii. Sticla se sparse, izbindu-se de perete.

Avrum intră speriat. Nu șia ce se întâmplase. Il vedea pe Pă-

dureanu infuriat, pe Ignat ridicându-se de jos, pe Ciofu retrăgându-se spre ușă de-a'ndoaselea, și spaima îl cuprinse.

— Lasă-l cucoane, nu vezi că-i beat, — începu el să se roage, fără să se adreseze nimănui.

Ajungând lângă ușă, Ciofu ieși repede, și o luă la fugă uйдând să-și plătiască consumația. Avrum nu-l strigă. Il trecea el la cont, și chiar i-o lăsa așa dela dânsul, numai să nu se mai întâmple ceva.

— Zău așa coane Pădurene, să te pierzi așa cu firea tocmai acum când ai o bucurie ca asta? Nu-l cunoști pe Ciofu? Un târâe brâu! Un calic... Dumneata ești alt om...

Știa el Avrum de ce vorbea așa! Să-l fi avut numai pe Pădureanu de mușteriu și n'ar fi dat faliment cu cârciuma. Pe când Ciofu? Venia și el odată la săptămână și lua un sfert.

N'au mai rămas mult în cârciuma lui Avrum nici ceilalți doi. N'au cerut altă sticlă de vin în locul celei sparte. N'au căutat să-și explice atitudinea lui Ciofu. S'au despărțit prieteni, dar cu simțiri deosebite în suflet; Ignat cu flacăra, unei satisfacții nemotivate, Pădureanu plictisit și enervat de întâmplarea cu Ciofu.

* * *

De întâmplarea din cârciuma lui Avrum mahalaua a luat în aceeași zi cunoștință. Ignat i-a povestit-o nevastei sale și aceasta a avut grijă s'o ducă mai departe.

Cei cari primiseră invitații îl huliau pe Ciofu. Ceilalți îi laudau curajul și când îl întâlneau îl băteau cu mână prietenească pe umăr.

— Bine i-ai făcut. Să-i mai cadă nasul.

În mahala nu se vorbea decât de nuntă.

Trimiterea invitațiilor numai la unii cunoscuți, a creiat prietenii devotate și uri neîmpăcate. În câteva zile s'au format două tabere, cari se urmăreau, se ciocniau, gata oricând de încăerare. S'au stricat prietenii vechi. S'au împăcat familii învrăjbite de ani. Chiar Madam Ignat se împăcase cu nebuna de Tinca, soră-sa, care-și măritase fata la treisprezece ani cu dispensă și certificat medical, fiindcă nebunul lui Holban o amenințase că dacă nu-i dă fata o omoară și pe ea și se omoră și el. I-a dat-o! Ei și?... Ce-a fost? Nimic. Numai soră-sa Aglaia, a lui Ignat, s'a găsit mai cu cap și a venit în zi de sărbătoare când avea musafiri, și-a pus mâinele'n șold și-a batjocorit-o de a făcut-o de două parale. Pe deasupra a și scuipat-o... Ei și? Parcă fata ei nu-i fericită din cauza asta? Da' nici ea nu s'a lăsat mai pre jos și i-a spus Aglaiei tot ce se vorbea în oraș pe socoteala fetelor sale. Că una-și face de cap la Iași, că alta iese numai

noaptea, și câte altele... Adevărat teatru de s'au strâns toți maha-lagii în poartă. Și-acum, ... s'au împăcat. Doar nu era să ție mânia o viață. Sângele apă nu se face, își zicea ea.

Erau invitate amândouă la nuntă; și ea și Aglaia și soră sa mai mică, șchioapa de Profira, cea cu albeață pe-un ochi și de celălalt ochi sașie; rea de gură de n'o întrecea nimenea.

Se aștepta ziua nunții ca ziua Paștelui.

În Dumineca următoare, când trăsura cu cauciucuri, cea mai luxoasă a orașului, s'a oprit în fața porții lui Pădureanu, toată strada asista ca la un spectacol de mare gală.

Ionel Gabor venise la logodnica lui.

Când l-au văzut elegant, — haine negre, mănuși albe, pantofi de lac, — au început răutățile și bârfelile.

— Guleratul...

— Fierăroiul...

— Da' nu-i urât, zise cu frică parcă, alta.

— Ia seama să nu-ți cadă cu tronc, o apostrofă vecina ei, cu răutate.

— O face pe grozavull!...

— Ca la Pașcani, la atelier...

Ciofuleasa, în cerdacul casei sale, râdea în gura mare. Copiii se suiră pe garduri, guițând ca purceii. Când trăsura întoarse și plecă, vreo doi s'au agățat de osia de dinapoi. Birjarul se întoarse și dădu cu biciul. Cureaua subțire se lipi de obrazul unuia, lăsând o dungă subțire roșie, ca urma unei jartiere strâmte pe picior.

Părinții ieșiră furioși în stradă. Strigau, amenințau. Birjarul dădu bici cailor și se pierdu într'un nor de praf. Copiii luară din grămada de prundiși din marginea străzii, pietre și aruncară. Nici una nu-l ajunse. Avea el să mai treacă altădată pe-aici. Nu-l uitau. Să-l fi lovit acum, s'ar fi bucurat ca de o răzbunare contra lui Pădureanu.

* * *

Câte s'au mai întâmplat și în săptămâna premergătoare nunții ar fi greu de înșirat aci.

Urile au crescut până la dușmăni pe viață. Certurile s'au ținut lanț. Încăerările n'au lipsit.

Și, în acest timp, Niță Pădureanu a ajuns la convingerea că și-a găsit un ginere cum nici nu visase. Numai că era cam herbant și mândru nevoie mare, dar încolo, ... Dumnezeu să i-l ție sănătos.

Mai trecuse o săptămână. Era acum Sâmbătă și mâine Dumi-

nică, zi mare, mai mare ca toate celelalte Duminici din viața lui, Era ziua nunții Floricăi.

O săptămână în care și-a făcut de cap ca niciodată. N'a pierdut un ceas fără sticla de porfiriu în față, discutând cu ginerele despre viitorul fetei.

Din când în când venea nevastă-sa și-i mai aducea o veste din mahala. Că Stăneasca nu-și mai ține gura, fiindcă n'a invitat-o la nuntă. Că Ciofuleasa i-a blestemat și s'a lăudat c'are să facă far-mece, de are să li se spulbere tot ce-au agonisit. Dânsul râdea și glumia pe socoteala acestor vorbe, dar în sufletul lui se cuibărea frica. Mai ieșea în oraș, se ducea după cumpărături, se întâlnea la Avrum cu Ignat, Popescu dela „Financiară” și alții, cinstea, dar tot acasă se simțea mai bine. Când trecea prin mahala simția privirile urmărindu-l. Auzea șoapte și râsete înfundate. Li venea să se întoarcă și să-i batjocorească. Renunța. Cine știe ce-ar mai fi ieșit și de aici!

Acasă adormia și se trezia în fața paharului.

Ionel Gabor își admira socrul. Descoperise într'ânsul pe omul de viață, îngropându-și tristețea, când era, într'un pahar de vin, — și'n apropierea căruia nu te simți niciodată strein. Avansurile începură să vie pe nesimțite, fără să le ceară, dar primindu-le ca să nu-și jighească socrul.

Florica era o fată bună, fără atitudini precise față de atențiile lui Ionel. Puțin romantică deoarece mahalaua o făcuse să se ciocnească de multe ori cu realitățile vieții, purta totuși în permanență pe chip o umbră de melancolie.

Lui Ionel i-a plăcut de cum a văzut-o. Poate era prea gingașe pentru dânsul, care purta în mușchi greutatea ciocanelor lovind fierul înroșit. Ținea mai ales la promisiunea viitorului socru de a-l aduce „maistru” la Școala de Meserii din localitate. Nu se îndoia că aceasta se va întâmpla. Acei cari-l aduseseră în casă la Pădureanu îi vorbiseră despre dânsul ca despre o legendă. Oare faptul că primarele primise să-i cunune nu era un indiciu destul de puternic?

Florica l-a iubit dintr'o dată, fără să-și pue nici o întrebare. L-a văzut, i-a plăcut și s'a bucurat copilărește că va avea bărbat. Iși dăruise inima contra oricărei alte răsplăți decât aceea a entuziasmului și iluziilor înflorite pe neașteptate în sufletul ei. Il iubia. Iși dădea seama de acest lucru seara, în pat, când închidea ochii și se gândea la dânsul. O cuprindeau înfiorări streine până atunci trupu-

lui ei. Se gândia cu frică, dar se gândia, la lucruri nepermise. Și-acum? Se bucura într'insa... Nu se recunoștea. Era alta. Dar nu...

Ionel tocmai plecase. Era noapte. Il culcase pe tatăl ei și s'a retras în camera în care dormia singură până acum.

Singură! Până acum?!

Vorbele aveau alte înțelesuri. Aveau mai mult miez. Spuneau mai mult. Insemnau lanțurile cari cădeau, ale unei sclavii din care mai avea o noapte, o noapte neagră și una albă. Noaptea neagră era noaptea de azi, acum când era singură. Noaptea albă era cea de mâini, noaptea nunții, prima noapte a sa alături de Ionel.

Se așează, așa cum era, îmbrăcată, pe marginea patului. Se gândea. Amintirile îi veniau una câte una în minte, dintr'un trecut luminos, la care totuși se gândia rar. Demult..., n'ar fi putut preciza anul. Dar poate nu se întâmplase niciodată!... „Ba da" își zise cu frică, așa cum ridici o carte pe care s'a așezat praful, ca să nu-l stârnești. Zece ani? Doisprezece?... Era pe vremea, când în trupul ei de copil până atunci, începură să se întâmple prefaceri mari.

Nu, dar poate că era numai un vis!

Se juca, în podul cu fân al șurei, cu Titel, băiatul vecinului. N'a înțeles de ce a mușcat-o de gât și s'a rugat de ea să stea lângă dânsul, jos. Nici mai târziu, după ce au adormit amândoi în fân, n'a înțeles. Crezuse că visase, dar un vis pe care nu-l uiți niciodată. După aceea însă îl ocolia. Se temea de dânsul. Atunci n'a plâns, dar după un timp, când și-a adus aminte, i s'au aburit ochii.

Câteodată reînvia senzația dureroasă, care-i furnica trupul, și se svârcolia în așternutul cald.

N'a spus nimănui nimic.

Mâini! Ionel...

Tresări. Ii era somn. Mișcarea bruscă a trupului dărâmasese în trânsa castelul de impresii și visări. Era târziu și ea nu trebuia să fie obosită. Se ridică de pe marginea patului și trecu lângă fereastră. Iși lipi obrazul de sticla rece. Ii făcea bine. Afară era întunec. În ogradă, în fund, spre grădină, șura de fân își profila silueta ca un monstru. Nu-i fu frică. Ar fi vrut să se urce în podul ei, să mai fie odată cum a fost atunci, când o acoperise Titel cu trupul lui. Se retrase de lângă fereastră. S'apropie de ușă, o deschise și ieși încet să nu fie simțită. Coborâ în curte. Aerul era rece și parfumat de florile grădiniței. Ii făcea bine. Mergea grăbită prin întunec, fără să-și dea seama ce face.

Ajunsă în fața șurei de fân se sui pe scara care ducea la pod.

Urca ușor. Nu se temea de nimic. Când ajunse însă se opri întrebatore. Unde era? Dece lipsia? Un nod de plâns i se ridică și-i se opri ca o piatră în gât. Ii ardeau obrajii și-o durea capul. Dece nu venise? I se umeziră ochii. Simți un val de căldură curgându-i în corp. Cald. Cald. Cald. Tăcerea o împrejmuia ca un zid de cetate. Dece nu venise? Cine? Titel? Nu! Ionel... Când? Acum? Dece?

Gândurile se ciocneau, întrebările veniau una peste alta, grăbite să li se răspundă.

Ionel? Râse scurt. Nu Ionel! Titel. Dece Titel? Titel, bucuria din trecut. Il simția într'ânsa. Nu voia să-l piardă. Durerea, adormită atunci în pântec, se trezia. Reînvia. Ii ardea măruntaiele. Se ridica în sus. Ii cuprindea inima.

Ii ardea trupul. Transpirase. Nu era nimeni, și afară era răcoare. Ar fi putut să răcească. Ce căuta aici?

Coborâ repede spițele scării rezemate de șură. O urmărea umbre. Ii era frică; de noapte, de gânduri, de întâmplarea din trecut. Intră în casă grăbită, înfiorată. Se trânti îmbrăcată pe pat. Aștepta cu nerăbdare ziua dăruirii totale, istovitoare. Ardeau în trupul ei, cu flacăra mistuitoare, dorinți și patimi înăbușite până acum. Il simția într'ânsa pe Titel, dar îl doria pe Ionel.

Adormi cu pleoapele înrouate de plâns.

* * *

Nunta a început devreme, după masă, cu preot, lume multă, călcându-se pe picioare, — înghesuială, glume decoltate, râsete, și multă voie bună. În curând cei mai mulți uitară de prezența care-i incomoda la început, a primarului și a nevestei sale.

Pădureanu, mulțumit, trecea din cameră în cameră, dela grup la grup, ciocnind paharul cu fiecare la rând, primind felicitări, strângând mâini prietenești, domolind veselii sgomotoase și îndemnând la dans pe tinerii rămași prin colțuri.

Era un om fericit. Florica era cu adevărat frumoasă și-i stătea bine ca mireasă. Părea puțin obosită, dar nu făcea nimic; avea să-i treacă.

Ionel, mirele, parcă era pe altă lume. Un dans nu pierduse. Pădureanu îl privia cum era, frumos și voinic, și-i se umplea inima de bucurie luminoasă...

Totuși exista și o nemulțumire; urmărindu-l insistent cu privirile îl văzu iarăși dansând cu Veta, fata Silviei lui Homaru. Avu o tresărire ca o revoltă. Nu-i plăcea acest lucru. Ii văzuse mereu împreună, iar mireasa singură sau între femei bătrâne.

Ionel și Veta trecură înlănțuiți prin fața lui, ca o sfidare gândurilor cari îl rodeau. Fata ținea capul în sus puțin dat pe spate, privindu-l pe Ionel, care-i vorbea, în ochi... Uite nerușinata, își zise Pădureanu în gând și voi să-l cheme pe băiat să-i atragă atenția asupra purtării. Renunță, deoarece nu voia să se umiliască și mai mult de frică să nu observe cumva lumea. I se părea chiar că-l urmăresc priviri răutăcioase. O văzu pe Aglaia lui Ignat râzând în hohote și crezu că-și râde de dânsul... Și muierea asta, își zise el, muiere bătrână acum și face pe tinerica... Numai între tineri se vâără.

În urma acestor observații lui Pădureanu i-a pierit dintr'odată pofta de petrecere. O vedea pe Florica supărată și-i era sufletul negru de scârbă.

Primarul, ridicându-se, începu să felicite prin cuvinte simțite, viață lungă și-un trai fericit, tinerilor căsătoriți. Momentul era prost ales. Ionel tocmai dansa cu Veta. Surprins în mijlocul camerei, a fost cuprins de panică. A lăsat-o pe fată singură și s'a retras lângă Florica. Tinca lui Pricop, trecând prin fața lor, cu paharul de vin în mână, i-a zis:

— Noroc tinere, dar mai vezi-ți și de nevestă... Râse hohotit. Ii răspunse dela spate, din colț, depe scaunul pe care stătea, Profira-șchoapa. În sufletul de fată îmbătrânită al acesteia din urmă, care nu trăise astfel de clipe înălțătoare, — întotdeauna, în astfel de împrejurări, încolția sămânța răutății. Știa dânsa dece-i chemată pe la nunți! Imediat aveau să vie toți pe capul ei, care cu ceașca de cafea să-i prezică viitorul, care să-i caute în cărți sau să-i tâlmăcească visul de astă-noapte. Observase cea dintâiu purtarea mirelui și i-a părut bine. Când însă s'a uitat la Florica și a văzut-o supărată, gata-gata să plângă, i s'a făcut milă și nu știa cum să-i vină în ajutor.

A zărit-o pe Tinca, clătînându-se în fața nevestei primarului, cu paharul de vin în mână. O cunoștea pe soră-sa... Cine știe ce prostii mai vorbește! Se ridică de unde stătea și se apropie repede de dânsa. Ajunse la timp; Tinca mesteca în gură vorbele, fără să le poată pronunța clar.

— Ciocnește și cu mine un pahar, cucoană primăreasă, zise ea nevestei lui Oftanu.

Profira, de rușine se făcu mai mică decât era; se sprijini în piciorul scurt, își sprijini capul pe umărul drept, închise pleoapele ochiului acoperit de albeață și înălțându-se apoi brusc pe piciorul

teafăr, ca o surpriză cu resort dintr'o cutie pe care-o deschizi, se repezi la soră-sa:

— Fa, când ți-oi trage una!... Te-ai îmbătat? Nu mai știi ce vorbești?...

Tinca îi purta respect și frică acestei surori mai mici, nenoro-cite. Cu toate că era amețită de băutură, își dădu seama că purta-rea ei nu este tocmai frumoasă. Se trase repede înapoi și trecu în camera vecină.

Nevasta primarului a fost cuprinsă de un adânc sentiment de scârbă. Dela început nu-i plăcuse casa în care-a adus-o Sergiu. Se simția singură, streină, aici... Priviri indiscrete, curioase, o urmă-reau insistent. O încărcau cu atenții obositoare.

Stătuse un timp de vorbă cu Madam Ignat, dar nu-i plăcuse deloc această femeie pornită pe intrigi și răutăți. Venise apoi neva-sta lui Pădureanu ca s'o intoxice cu credințele ei despre „făcături” și că Ciofuleasa s'a lăudat c'are să facă de n'are să se aleagă nimic de averea lor, fiindcă n'o chemase și pe ea la nuntă.

Ii era silă. O durea capul. Miroisia a băutură, a colonie proastă. L-a rugat, imediat după cununie pe Sergiu, să mergă acasă, dar acesta nici n'a vrut să audă.

— Tu nu cunoști pe acești oameni. Ar fi cea mai gravă insultă pentru ei dacă n'am rămânea măcar la masă.

— La masă? s'a speriat ea. Nu mai pot, crede-mă...

— Trebuie, eu mai am nevoie de Pădureanu.

Femeia nu înțelegea cum bărbatul ei, mare avocat, primar, poate să aibă nevoie de un om de jos, ca Pădureanu!... N'a mai insistat. Il cunoștea pe Sergiu; când spunea ceva, nu-l mai scotea nimeni din ale lui.

Masa s'a început în liniște; unii erau obosiți, alții flămânzi.

Florica și Ionel erau în capul mesei. Lângă Ionel, în colț, era tacâmul Vetei. Întâmplarea, — dar totuși parcă anume îl așezase cineva acolo.

Privirile Vetei erau îndrăznețe și obraznice. Florica observa a'ențiile bărbatului ei față de aceia care-i făcuse atâta sânge rău. Ce însemna purtarea aceasta a lui Ionel? Bărbatul ei? Îi veni să râdă.

Simția privirile celor din jurul mesei oprindu-se asupra ei, condamnându-i tăcerea. Avea o poftă nebună să-și înfingă degetele în părul Vetei. Ii lipsia curajul. Numai se gândia și-i bătea inima accelerat, iar picioarele îi tremurau.

Ridică ochii din farfurie spre musafiri. Surprinse priviri atente,

așintite asupra celor doi de lângă ea. O văzu pe Profira-șchioapa, apropiindu-și gura de urechea Aglaiei lui Ignat, fără să-și ia ochii dela dânsa; apoi îl priviră amândouă pe Ionel, care tocmai îi turna Vetei, vin, în pahar.

Un val de sânge cald i se ridică în obraz. Ii era rușine de lumea dimprejur. I se umplură ochii de lacrimi. Prinse voalul alb de mireasă în pumni și-și ascunse fața întrânsul.

Priviri speriate se încrucișau. Pădureanu se ridică dela masă, tulburat.

— Florica, ce-i cu tine? Ce ai?...

Mama fetei începu să plângă și ea. Invitații nu se simțiau bine.

— Ei, așa plâng miresele, încercă să glumiască primarul, dar vorbele lui nici nu fură auzite. N'a răs nimeni. Muzica, în sălița dela intrare, s'a oprit; muzicanții s'au îngrămădit în ușă să vadă ce se întâmplase.

Întăiu au văzut trupul Profirei-șchioapa făcându-se ghem, strângându-se și mai mult, de parcă voia să se vâre sub masă și nu încăpea. Apoi s'a lungit pe scaun, și dintr'un salt de care n'ar fi crezut-o nimeni capabilă, a sărit pe masă. Era lungă, slabă și mai urâtă ca ntotdeauna. Stătea numai într'un picior. Mesenii o priviau încremeniți.

— Iubiți nuntași, strigă ea, în casa asta s'a strecurat o viperă. Glasul îi era răgușit și'n ochi îi ardeau luciri metalice.

— O viperă, urmă ea, care vrea să ne muște, care vrea să strice un cuib care abea s'a încheșat. Uite-o!

Cât spusese vorbele de mai sus stătuse cu spatele la Veta; și deodată s'a întors, de era să-și piardă echilibrul, să cadă. Câteva femei au țipat îngrozite; dar nu, n'a căzut. Degetul ei arăta pe Veta, care, speriată, nu mai era în stare să facă nici o mișcare.

— Ce cauți aici? De ce-ai venit? Iți trebuie bărbați? Nu găsești?! Ce te uiți așa la mine?

Dădu cu piciorul și răsturnă sticla de vin peste rochia ei nouă, de mătășă scumpă. Fata începu să plângă. Mamă-sa sări s'o apere. Batjocorea. Blestema. Șchioapa nu se lăsa mai prejos. Ceilalți o întăratău. Se batjocoreau, se scuipau, gata de încăerare.

Nevasta lui Oftanu își puse palmele la urechi să n'audă vorbele urâte. Bărbatul ei o trase repede în camera vecină. În urma lor s'auzea larmă, plânsete și uși trântite.

— Hai să mergem, zise el enervat.

Ea începu să plângă.

— Dece n'ai mers când ți-am spus? Iată unde m'ai adus. Măine tot orașul are să știe....

Pădureanu intră disperat.

— Cucoane Sergiule, conită, rămâneți, nu plecați. Are să se bucure mahalaua când o auzi. Nu-i nimic. S'a liniștit...

Primarul și nevastă-sa erau gata de plecare.

— Lasă, nu fii supărat. Nu ne ducem de asta. Nu i-e tocmai bine nevestei mele. Nu-i nimic.

Râse, și-l bătu pe umăr pe Pădureanu.

— Se'ntâmplă!

Indată intră și Ionel cu mireasa; după ei toți nuntașii. Muzica începu o polcă îndrăcită. Tinca luă paharul cu vin de pe masa de-alături și începu să joace singură în mijlocul casei.

— Rămâi cucoane Sergiule, rămâi... s'auzia din toate părțile.

— A plecat nerușinata...

— Nu, nu se poate. Nu-i este bine nevestei mele.

— O fi deochiat-o cineva, zise Profira-șchioapa, făcându-și loc cu coatele prin cercul invitaților care-l cuprindea pe primar. S'o descânt eu...

Câțiva râseră sgomotos.

— În sănătatea dumitale cucoană primăreasă, s'auzi glasul Tincăi.

Profira se întoarse, dar soră-sa dispăruse în camera vecină.

Primarul ieși urmat până'n poartă de toată nunta. Râdeau, cântau, chiuiau. Pentru cei rămași abea acum începea petrecerea. Tre-cuse de mult de miezul nopții; vremea când inimile se deschid și mințile se tulbură.

Par'că erau alții, acum.

Florica și Ionel se regăsiră. Au uitat degrabă întâmplarea neplăcută. Ardea în trupurile lor jarul dăruirii totale, care nu mai era departe, și pe care, mai ales Florica, o aștepta cu mai multă nerăbdare. O amintire, ca o străfulgerare i-a adus în minte întâmplarea din trecutul îndepărtat. Titel. Demult! Acum era la brațul lui Ionel. Ii simția căldura trupului inundând-o. Pe acesta il dorea; nu pe cel din amintire.

Inchise ochii și surăse fericită.

În jurul lor era sgomot și veselie.

Mihail Șerban

GRADINA

de C. MIU-LERCA

*Morții mei și nici-un mort, n'au zleamăn:
marmoră de Carăra,
sunt florile pe ramuri, primăvara.*

*Pe calea galbenă de lut,
pe câți, copil, n'am petrecut,
răsad, în straturi verzi, să-i samăn.*

*Din fiecare om
a răsărit un pom,
c'asa's mormintele la noi,
grădini cu pruni și jordolini.*

*Colo stă scris, că-i mort un prunc în fașă,
iar mai încoaci, au îngropat o fată;
ea îmi zâmbește — atât de'mbujorată
'ntr'o cireașă.*

*Pe-un dâmb, se vânjosește iar,
taică'n noduri de stejar —
și câte neamuri
și vecini
renasc în rădăcini
și'n ramuri!...*

INVIEREA

de I. ȘUGAR

Au început în mine iar să are,
Strălucitoare pluguri de lumină...
Și iar, ograda gândului mi-e plină,
De brazde aurite'n praf de soare...

Imi cântă'n alba inimii grădină,
Atâtea, ciocârlii pierdute'n zare.
Și-mi înfloresc pe margini de cărare,
In gând, atâtea tufe, de sulcină...

Iar, mi-au ieșit pe porțile de minte,
In înșorita inimii câmpie,
Vițeii tănuitelor cuvinte,

Să-mi pască'n rime, alba primăvară,
Și să mi-o rumege în poezie...
— La mine, azi, atâtea pluguri ară!

I. Șugar

RENÉ GUÉNON

de VASILE LOVINESCU

Câteva reflecții asupra metafizicei tradiționale.

La începutul unei discuții e absolut necesar să existe un consens asupra câtorva puncte, cari vor constitui o bază pentru raționament și un reper la care ne putem referi când este necesitate. Ori, studiul nostru, vrând să discute câteva puncte de metafizică, domeniu în care există tot atâtea păreri câte capete, suntem nevoiți să căutăm consensul deocamdată pe un plan mult mai general și mai vag; îmi pare totuși că e necesar să stabilim chiar pe acest plan general câteva puncte comune, fără de cari o discuție nu poate exista. Din nenorocire, trăim în individual, adică în diversitate, schimbare, variație, lucruri cari se împacă foarte puțin cu unitatea, — și pentru imensa majoritate a oamenilor nu există decât acest punct de vedere individual. Vrând-nevrând trebuie să plecăm și noi dela el, pentru a face posibilă discuția, — neputând da cunoașterii noastre investitura unei autorități transcendente, singura care nu procedează dela punctul de vedere din nenorocire. Occidentul nu mai este accesibil unui asemenea mod de gândire. Deci avem trei greutăți de învins: 1) trăirea în individual, adică în diversitate; 2) faptul că discuția pentru un Occidental, nu poate pleca decât dela un punct de vedere individual; 3) și că discuția presupune măcar o bază comună, pe care, având în vedere punctul unu și doi, n'o putem lua decât tot din planul individual. Prin urmare nu putem stabili deocamdată ca bază de discuție, ce este Adevărul, și cari sunt caracteristicile Adevărului ca atare. Și atunci putem afirma, fiind siguri de un consimțământ unanim că Adevărul trebuie să fie unu, infinit, indivizibil, imuabil, veșnic, transcendent. Cred că se poate obține dela o mie de filozofi, avându-și fiecare sistemul lui, consimțământul asupra acestor caracteristici pe cari trebuie să le aibă Adevărul. Deci Adevărul este unu, transcendent, imuabil, infinit, nemodificat de vreo devenire a

lumii, altfel nu ar mai fi Adevăr. Aceasta ne va servi ca bază a discuției.

Coborând depe planul abstracțiunii, e deajuns să ne aruncăm ochii asupra lumii moderne ca să constatăm cumplita criză tripartită în care se zbate: materială, sufletească și intelectuală. Ori criza e sinonim cu anarhie; depășind punctul de vedere sentimental-moral, care-și are utilitatea, contingent însă și el, și adoptând punctul de vedere transcendent, am putea da drept caracteristică a crizei: relativismul în cunoaștere, cu urmările lui riguroase, anarhia în toate domeniile, schimbarea, haosul, trecătorul; într'un cuvânt: criza modernă e rezultatul necunoașterii Adevărului ultim, care după cum am mai spus, e transcendent, imuabil și infinit. E absolut necesar să punem chestiunea pe acest plan metafizic și să arătăm cauza primă a crizei care e de ordin transcendent. Și iată Neștiința (Avidya, după terminologia hindusă), depășind astfel explicațiile moraliste și sentimentale ale crizei lumii moderne, și cari în realitate nu sunt explicații de oarece țin de planul fenomenal. Deci nu păcatul, perversitatea sunt de cauza Răului, ci Ignoranța.

Pusă astfel chestiunea, putem stabili că pe cât de obișnuită este constatarea crizei prin care trece lumea modernă, pe atât e de rară inteligența adâncă a cauzelor ei; am putea spune neexistența, deoarece niciodată discuția nu s'a pus pe planul cuvenit. Când vorbim de neînțelegerea adevăratului aspect al chestiunii, nu ne gândim la aceia cari prin criză înțeleg șomaj, supraproducție, subconsumație, balanțe deficitare și altele de acest ordin, ci la „filozofi” „gânditori”, cari au pretenția să dea problemei explicații metafizice. Chiar aceștia nu au reușit să se elibereze de hipnoza punctului de vedere individual, relativ și n'au înțeles că problema, anume criza lumii moderne, cauzele și soluțiile ei, nu-și poate avea explicația și ordinea decât pe planul transcendent, metafizic. Chiar când s'a pretins a se da problemei acest aspect, nu s'a făcut decât să se extindă, un punct de vedere relativ, antropomorf.

Planul transcendent, metafizic se deosebește de cel relativ, prin faptul că e unul, imuabil, infinit, pe când relativul e multiplu, variat, indefinit. Niciodată n'am putea repeta în deajuns asta! Deci dacă gânditorii contemporani ar fi reușit după cum pretind, să dea crizei moderne o explicație metafizică, variația infinită a sistemelor nu și-ar mai avea rostul și ar dispărea dela sine. Cea mai bună dovadă că problema nu s'a pus metafizic este multiplicitatea explicațiilor. Cauza crizei moderne fiind transcendentă, nu poate fi nece-

sarmente decât una; a pretinde contrariul e o contradicție în terminis.

Criza e sinonim cu dezorientarea pe planul material, sufletesc și intelectual. Ori aceste trei planuri nu sunt separate, ci există o interpenetrare continuă între ele, care face ca un eveniment pe un plan să aibă repercursiuni pe toate trei, cu această constatare în plus și o întâmplare pe planul fizic nu e decât o repercursiune a altei întâmplări inițiale pe planul metafizic. Acolo e cauza. La rândul lui evenimentul material își trimete ecoul pe planul intelectual în virtutea legii „acțiunilor și reacțiilor concordante” creind o solidaritate cosmică. Tot la acest ultim punct ajungem: Ignoranța ca păcat esențial din care derivă toate celelalte.

Ignoranța aceasta o constatăm prin lipsa de acord asupra cauzei Crizei; reiese de aci implicit că Ignoranța există și în ce privește Binele, care nu e altceva decât Adevărul suprem și unic, Realitatea ultimă. Dealminteri aceste două ignoranțe, pe terenul negativ și pe terenul pozitiv, nu sunt decât aspectul dublu al unei Ignoranțe unice. Nici un semn nu-i mai sigur că trăim în minciună, în nerealitate, ca mulțimea sistemelor filozofice, fenomen care pentru mulți pare îmbucurător, ca un semn de dezvoltare culturală. Realitatea transcendentă nu poate fi esențial, decât una; cel mult se pot admite mai multe interpretări, dar mulțimea sistemelor e dovada neseriozității lor.

Toate lumile manifestate (printre cari și a noastră) nu sunt decât modalități ale Adevărului prim și transcendent de care vorbeam și pe care de acum înainte îl vom numi cu numele tradițional de „Identitatea supremă”. Am spus că această Identitate supremă e infinită, imuabilă, necondiționată, și își are în ea însăși cauza suficientă. Toată Firea e numai manifestare și dă indefinitate de planuri a acestei Identități supreme. Or, omul în forma lui corporală este numai una din multiplele manifestări ale ei. Față de dânsa și el, ca și oricare altă manifestare, e viguros, nul și neexistent. Ne putem da prin aceasta seama de enormitatea comisă de filozofia modernă când îl consideră pe om ca o „măsură a Universului”, ca un mijloc de cunoaștere. El e un simplu fenomen, o manifestare, o simplă stare a Firii, ca atâtea altele, inevitant față de Identitatea supremă, și condiționat de ea. De aci o concluzie capitală: imposibilitatea existenței unei cunoașteri metafizice individuale, laice. Această cunoaștere nu poate veni decât dintr'o tradiție transcendentă, „non-umană”, pe care o descoperi și nu o invenți. O metafizică e adevărată când e o descoperire, a unei Realități forțamente

greu de găsit, deoarece depășește incomensurabil, condiția umană, și toate metafizicele occidentului, nu sunt descoperiri, ci invențiuni, adică, mai mult sau mai puțin vizibil, fantezii individuale sau chiar diletantisme.

Cunoașterea Identității supreme (adică a Adevărului prim), o poate da numai Tradiția metafizică doctrinală, perpetuă, unanimă, și non-umană. Depășește infinit posibilitățile condiției umane și a mentalului. Nu poate fi decât primită, de unde și numele de Tradițiune. Tradiția metafizică nu e afectată de nici una din caracteristicile condiției umane, naștere, viață, moarte, evoluție, mutațiuni cari nu trec de domeniul individului. Deaici vedem ce ridicul e să spui despre o filozofie că e originală și dacă în adevăr este, înseamnă că e mincinoasă. Într'o societate tradițională, această noțiune de originalitate nu există, și un metafizician adevărat, ar fi considerat'o ca cea mai gravă din insulte.

Dacă aș spune că René Guénon e cel mai mare, unicul metafizician al Occidentului, nu e în sensul unei originalități care nu există decât prin diferențierea sa de restul filozofilor europeni. În realitate Guénon e altceva decât un filozof original; e un restaurator al adevărilor eterne și activitatea sa variată se reduce la acest unic scop. Fie că se preocupă de expunerea pură a metafizicei, fie cu aspectul ei la un anumit popor, fie că denunță sofismele și minciunile lumii moderne, baza e veșnic aceeași. Opera lui Guénon e una din acele admirabile multiplicități, în cari fiecare unitate reprezintă pe toate celelalte. Nu e una din cărțile lui Guénon care să nu le conțină pe toate celelalte și în care să nu se găsească același Adevăr metafizic, primordial, unic, în diferitele aspecte pe cari le ia. „Metafizica are totdeauna același obiect, care nu poate fi decât unul și în nici o măsură nu poate fi schimbătoare, supusă influențelor timpului și locului, contingentul, accidentalul, variabilul, aparțin, în propriu domeniului individual, sunt chiar caractere cari condiționează necesarmente lucrurile individuale ca atare, sau, ca să vorbim și mai vigouros, aspectul individual al lucrurilor cu modalitățile-i multiple. Deci, când e vorba de metafizică, ceiace se poate schimba cu locurile și cu timpurile, sunt numai moduri de expunere... dar metafizica rămâne totdeauna perfect identică cu ea însăși, căci obiectul ei e esențial unul, sau mai exact „fără dualitate” cum spun Hindușii, și acest obiect, pentru că este dincolo de natură, e și dincolo de schimbare: e ceea ce exprimă Arabii, spunând că „doctrina Unității e unică”. Mergând mai departe, putem adăuga că nu sunt absolut posibile descoperiri în metafizică, căci din mo-

ment ce e vorba de un mod de cunoaștere ce nu recurge la întrebuintarea niciunui mijloc special și exterior de investigație, tot ce e susceptibil de a fi cunoscut, poate să fi fost cunoscut la fel de unii oameni la toate epocile; și acest efectiv reiese dintr'un examen profund al doctrinelor metafizice tradiționale... Ori dacă s'ar admite că ideile de evoluție și progres pot avea oarecare valoare relativă în biologie și sociologie, ceiace e departe de a fi dovedit, nu-i mai puțin sigur că n'au nici o aplicare în metafizică... Aceasta implică și condamnațiunea formală a metodei istorice... punctul de vedere metafizic se opune radical acelui istoric... Punctul de vedere metafizic, în imutabilitatea sa esențială e negația însăși a ideilor de evoluție și progres... așa că s'ar putea spune că metafizica nu se poate studia decât metafizic. Nu trebuie ținut cont de contingentele individuale, cari nu există riguros față de dânsa... Adevărurile metafizice în ele însăși nu pot fi contestabile... Concepțiile metafizice, prin natura lor universală, nu sunt niciodată total exprimabile, nici chiar imaginabile, neputând fi atinse în esența lor decât de inteligența pură și „informală”, depășesc imens toate formele posibile și în special, formulele în cari ar vrea să le închidă limba-jul... De aceia trebuie rezervată partea inexprimabilului... Mijlocul de cunoaștere metafizică nu va putea fi decât unul cu cunoașterea însăși, subiectul și obiectul unificându-se... Adevărurile metafizice nu pot fi concepute decât de o facultate care nu mai e de ordinul individual, și pe care caracterul imediat al operației sale, permite a fi numită intuitivă, dar cu condiția de a adăoga, că nu are absolut comun cu ceiace numesc intuiție anumiți filozofi contimporani, facultate pur senzitivă și vitală care e sub rațiune și nu deasupra ei. Trebuie deci, pentru mai multă precizie, să spunem că facultatea de care vorbim aici e intuiția intelectuală, negată de filozofia modernă pentru că nu o înțelege. ¹⁾

Această magistrală expunere a caracterelor metafizicei, trebuie mereu avută în vedere în cele ce vor urma.

Fundamentul, realitatea esențială a acestei metafizici (care nu-i decât unul și același lucru, cu Tradiția perpetuă și unanimă) este Multiplicitatea stărilor Firii. Aceasta înseamnă în primul rând, depărtarea oricărei concepții dualiste, care pune în antagonism, deoparte Materia, de alta Spiritul. Intr'o metafizică tradițională cum e aceia a Hindușilor, cuvântul Materie nici nu-și are echivalent sanscrit. Concepția monistă modern și științific nu face decât

¹⁾ René Guénon: Traduction générale à l'Etude des Doctrines hindoues, p. 99 — și următoarele.

să extindă la indefinit numai planul și punctul de vedere al lumii corporale, neadmițând posibilitatea existenței altor planuri. E un monism obținut printr'o ignoranță și orbire voite. Acest plan nu e în realitate decât o simplă stare a Firii, printre atâtea multe altele, simplu mod de manifestare a Esenței supreme, și riguros mult față de această Esență. Sub nici un cuvânt nu putem lua acest modus, ca normă și criteriu, mijloc de cunoaștere a întregii Realități supreme, care nu numai că are în ea toate modurile manifestării, toate stările multiple ale Firii, dar le și depășește. Ne putem da seama că dacă se poate spune că religiile privesc mai just realitatea decât teoriile științifice-materialiste, de astăzi, totuși sunt încă foarte depărtate de Adevăr, din cauza dualismului lor strâmt și sumar, spirit-materie, și concepția simplistă: deoparte Cerul în care totul e Bine și de alta Pământul unde totul e Rău. Concepția aceasta a stărilor multiple ale Firii (printre cari starea corporală e numai una), este atât de radical spusă cu gândirea occidentală, încât e îndoielnic dacă va putea fi înțeleasă vreo dată. Și totuși e indispensabilă și trebuie mai întâi să pară naturală și firească înainte de a putea ajunge comprehensiunea Cauzei prime. Iar când vorbim de stări inferioare sau stări superioare „e totdeauna în raport cu starea umană luată ca termen de comparație ²⁾„Totalitatea acestor stări multiple fac ceiace în doctrinele tradiționale se numește „omul universal”, „Regele”, „Adam Qadmon”, iar Existența este o noțiune încă superioară acestui Om universal, deoarece cuprinde toate modurile multiple de existență, le depășește și le condiționează pe toate, fără ca Ea însăși să fie condiționată de ele. Și totuși nici despre ea nu am putea spune că e Cauza primă, deoarece chiar prin cuvântul Existență se înțelege manifestare, deci determinare. Chiar Existența supremă, care s'a făcut cunoscută lui Moise cu vorbele „Eu sunt Cel ce sunt”, nu e Cauza primă, Motorul imobil, după expresia lui Aristot, deoarece nu-și are în ea însăși rațiunea suficientă.

Motorul imobil nu poate fi limitat de nici o determinare: e infinit, nemanifestat, ilimitat și nedeterminat. Deaceia cu multă dreptate s'a putut spune că Dumnezeu nu poate fi niciodată exprimat printr'o afirmație ci prin negațiuni. În adevăr a spune despre un lucru că este într'un fel sau în altul înseamnă a-l determina, deci a-l limita, ceiace e absolut contrariu cu noțiunea de infinit. Dumnezeu nu-i nici bun, nici rău, e deasupra oricărei denotațiuni. Deaceia

²⁾ René Guénon: Les états de l'Être, p. 6.

nu-i putem spune altfel decât Non-Existența. În doctrina tradițională a Vedelor e numit „Supremul Brahma” nediferențiat, nelimitat, indeterminat și infinit, căruia „Ishwara” îi este prima manifestare, echivalentă cu „Eu sunt ce sunt”, mosaic, sau cu „Existența”.

Nu e posibil într'un studiu scurt să arătăm caracteristicile diferitelor moduri de manifestare a Existenței. În privința aceasta nu putem decât trimite la studiile lui René Guénon (*L'Homme et son Devenir selon le Vedanta; Le symbolisme de la Croix; les états multiples de l'Être*). Ne vom mărgini să menționăm câteva din ele, și pentru a nu ne tortura cu găsirea unor termeni adecvați, îi vom lua din *Invățătura ortodoxă a Vedelor*.

Deci cauza primă, motorul imobil, deasupra oricărui mod de manifestare formală sau informală, dar condiționându-le pe toate, El însuș rămânând necondiționat, este „Supremul Brahma”. Toată Manifestare depinde și există prin El, rămânând în ceiace-l privește absolut neafectat de ea. Aceasta exclude dela început orice idee de panteism.

Prima manifestare a „Supremului Brahma”, e „Ishwara”, adică Existența. Nu numai că cuprinde în ea toate modurile de existență și manifestare, formale sau informale, ci le depășește. Manifestarea, la rândul ei se împarte în stări multiple ale Firii, unele de ordin universal deci informale, altele, de ordin individual deci formale. Schematic s'ar putea reprezenta astfel.

Supremul Brahma (Non existența; Infinitul)

Ishwara. (Existența)

din care derivă toată Manifestarea.

Manifestarea e: informală (supra individuală)
formală (individuală).

Această sumară schemă ar fi trebuit complectată, în special cu noțiunile de Esență și Substanță, Activ, Pasiv, Masculin și Feminin, cari constituiesc ca să vorbim așa, o primă polarizare e Existenței, a lui Ishwara, în vederea creațiunei, numite în doctrinele hinduse, Purusha și Prakriti.

Cum participă Omul la acest organism cosmic? Aici trebuie să ținem seama de un lucru de o importanță capitală: una e omul în forma lui individuală, corporală, pe care o avem sub ochi, și alta e Omul cosmic, Omul total, Omul universal, care a realizat în sine toate stările Existenței, până la aceia supremă. În toate doctrinele metafizice se găsește această discriminare fundamentală. Dar omul nu

poate realiza decât ceiace există deja în el. Deci omul universal există virtual în omul individual. Totul este de a lua conștiință de aceste virtualități, de a pune centrul de gravitate, care în manifestarea corporală, e pe planul individual, în virtualitățile universale din om, existând latent în el. Aceasta e sumar ceiace se numește realizarea sau inițierea metafizică. Pe când Omul universal este acela care a luat posesiune conștientă și acitivă (deci nu pasivă și intermitentă ca misticul, adevărată caricatură a Inițialului), de toate stările Existenței, și chiar de „Supremul Brahma” (ceiace se poate numi și Liberare) omul individual, e una din nenumăratele și multiplele moduri de manifestare ale Firii (având în el totuș, latent și virtual, toate celelalte moduri). Deci putem distinge în om, Individualitatea, limitată pe un singur plan de existență, inclusiv Existența, Ishwara, însăș, sau chiar Non-Existența, Supremul Brahma, care din punct de vedere al Omului mai are numele de Atma sau Purusha. Această pluralitate de moduri de existență în Om și în Univers (în Microcosm și Macrocosm, pentru a păstra denumirea tradițională) e organizată într'un fel viguros ierarhic, adică, stările inferioare sunt absolut condiționate de cele superioare, cari rămân neafectate de ele. Toate stările de existență, sunt la rândul lor condiționate de Existența supremă și riguros nule față de Ea, care și dânsa, e manifestarea primă a Non-Existenței, a Supremului Brahma și nulă față de El.

Realizarea poate exista, sau pe planul unic al unei stări a Firii, adică oarecum pe un plan orizontal (în sensul amploarii, esoterismul islamic), sau din contra, este cucerirea știrilor superioare ale Firii până la Existența supremă, adică pe un plan vertical, în sensul „exaltațiunii”, după acelaș esoterism. Schema acestei duble realizări poate fi perfect reprezentată de Cruce, din care brațul transversal reprezintă realizarea pe un singur plan de existență (în amploare), și brațul vertical realizarea tuturor stărilor de existență, (în exaltațiune) ceiace poate fi foarte bine reprezentat prin deplasarea în sus a brațului transversal. Putem înțelege motivul pentru care Crucea e simbolul cel mai străvechi și mai sfânt al Omenirii, comun tuturor Tradițiilor și nu numai Creștinismul cum greșit se crede. Și deasemenea ne putem da seama de ce o adevărată metafizică tradițională, nu poate fi decât o Metafizică a Crucii.

Îmi dau seama cât de sumar este tratată chestiunea și câte ar mai rămâne de spus, dar mi-e spațiul limitat. În special ași fi vrut să insist asupra caracteristicilor diferitelor Stări sau moduri ale Existenței, asupra acelei individuale (caracterizată de Timp și

Spațiu, care dispar imediat ce omul a atins stări supraindividuale de conștiință). Ași fi vrut deasemenea să insist mai mult nu numai asupra Metafizicei, ci și asupra Realizării metafizice, punct de o importanță capitală. O voi face-o altă dată. Pentru moment am vrut să prezint în linii generale opera lui Guénon, insistând mai mult asupra ceiace nu este Metafizica decât asupra ceiace este. Asta explică și lungă introducere pe care o socotesc indispensabilă. Nu pot face altceva deocamdată, decât să sfătuesc cititorul să meargă deadreptul la isvor, și să ia el singur cunoștință de opera cea mai fundamentală de restaurare a Adevărului eteric, care există în Occident.

Vasile Lovinescu

JOC IN ȚARINA CU COPILARIE ȘI AMINTIRI

de PETRE DAMASCHIN

*Mi-am încălțat gândul în opinci din frunze de lipan,
In vârf cu ciucuri sângerând, din flori de mac,
I-am împletit din rochița rândunicii, pe frunte, colac,
Drum, i-am așternut cerga grânelor în lan.*

*Și ne-am întors prin vreme, cale îndelungată,
Spre țarina cu copilărie și amintiri,
Să căutăm copilul nebunatic cu sclipiri
In ochii în care și-a duminat zarea toată.*

*Și-am poposit, în drum, la scaldătoarea zorilor
— Copile născute din joc de lumină —
Să ne înprospătăm trupurile pentru ziua senină,
Când vom începe jocul de-a moartea al florilor.*

*Și ne-am întruchipat fulgere peste necupris,
Scorbura neteiminiciei prin veacuri străpungând.
Dar, din țarina cu copilărie și amintiri, zarea frângând
In praștia lui de joc, copilul nebunatic ne-a prins.*

Petre Damaschin

UN OM A DISPARUT IN CODRU

de ALEXANDRU TÖRÖK

Trad. de LASCAR TUDUCIUC

— Dormi, mă? Acu te trezesc!

— Am înțeles, domn' căprar, nu dorm.

— Păi tocmai d'aia îți spun!

Caporalul Macoveanu a plecat cu soldații și Bogoff, bulgarul, a rămas singur sub poarta Sf. Gheorghe. A clipit odată din ochi și, după ce șgomotul pașilor s'a depărtat în umbra zidurilor, și-a reze-mat arma într'un colț, s'a descălțat și și-a scuturat bocancii.

— Umbla-i-ar cărceii prin degete!

Un hătru oarecare îi turnase apă în bocanci. Nu era mare lucru. Canicula scurtă din Basarabia abia acum începuse să-și reverse din greu căldura și din pietrele groase ale porților cetății se degaja o duhoare sufocantă. Bogoff și-a pus bocancii în picioare, s'a așezat pe pietroiul din colț, arma și-a pus-o între genunchi, și a încercat, jumătate treaz, să-și continue visul, cum obișnuia el. Nu-i era mai somn ca de obicei, dar căldura îngrozitoare se furișase în fundul capului și-l copleșise. Astă noapte a visat că undeva, prin apropierea casei, — parcă era golful Kuru-Mangi — s'a dus să pescuiască pe mare cu bătrânul Pantilimon, tatăl Marusiei. Dar parcă așa se făcea, că na! — dacă reușește pescuitul, atunci se căsătorește cu fata. Era ca'n basme: bătrânul Pantilimon parcă ar fi făcut numai o încercare cu el, dar totul era tulbure. Bătrânul purta haine aurite. Deși desculț, avea pe cap o coroană împodobită cu diamant. Porniseră cu două luntre și două plase, iar fata rămăsese pe țărm și le făcea bezele. Nici într'un vis nu-i apăruse până acum așa de frumoasă, curată: parcă era aevea. A privit-o prelung din luntre, până când a pierdut-o din vedere. Fata rămăsese pe poteca Stâncii Domnului. Zâmbea și vântul îi flutura șuvițele părului negru, iar în spatele ei se zărea troița: semn bun. Luntrea aluneca re-

pede cu el, părea mânată de motor, cu toate că abea mișca mâinile. Și deodată n'a mai văzut nicăieri pe bătrânul Pantilimon. Plasa era în apă, deși nu-și aducea aminte când a aruncat-o. Tocmai se sculase, ca să se uite unde a dispărut bătrânul cu barca cealaltă, când a băgat de seamă că marea e numai aur și argint, rubin și alte pietre scumpe. Dumnezeu! Și a încercat să ia din această bogăție, dar plasa s'a îngreuiat ca prin minune. Trage, trage din răputeri și, iată, în fundul plasei se sbate un prunc gol, plângând de se cutremură barca. S'a speriat — așa dormea totdeauna bulgarul Bogoff. Și în vis căuta visul, iar când era treaz iarăși visa. Drept că s'a speriat, căci prunc gol și plângând înseamnă vorbă rea și nenorocire. Iși întinde mâna după copil, dar în clipa aceia vede că nu-i copil, ci un pește mare, uriaș cum nu văzuse niciodată. S'a bucurat mult, pentrucă pește în vis înseamnă noroc. A apucat plasa cu toată puterea și a tras-o în luntre, a strâns gura plasei și a înodat-o vartos, pornind apoi barca cu viteză spre țarm. Cum s'a întâmpilat mai departe și ce anume, nu-și mai amintește. Doar atât că, odată ajuns cu peștele uriaș în fața Marusiei, fata a isbucnit în răs sgomotos și, împrăștiind floricele roșii în toate părțile, râdea, așa de mult râdea, că pe urmă s'a trezit. A mai auzit și după aceea gălgăitul râsului, însă era cu totul altfel. Acum își explică el: tocmai atunci îi turnaseră ștregarii apa în bocanci și râdeau. S'a forțat să vizeze mai departe, dar n'a reușit. Nici măcar să ațipească.

A părăsit visul cu peștele și și-a reinceput visul lui de toate zilele: cel cu fotografia. Așa îi plăcea mai mult să vizeze, pe jumătate treaz, pentrucă putea să se stăpânească. Creerul se obișnuise într'atât cu asta, că putea să-i continue firul ori când: în marș, la instrucție, la curățirea grajdului, ori și unde. Lucra, mergea, venea, mai și vorbea între timp, și-și țesea visul cum dorea. Numai odată s'a întâmpilat, că a fost trimis de căpitanul Gherosim după tutun și, când a intrat în debit, a spus: dați-mi un pachet de fotografie clasa doua... da... De altminteri în timpul serviciului facultățile îi erau îndreptate în două direcții.

Dar totuși se simțea mai bine atunci când dormea plutonul. Când soldații horcăiau, răspândiți prin paturile de fier, el nu se gândea la altceva, decât la visul lui favorit.

Gândul acesta cu fotografia l-a mistuit săptămâni și luni de-a rândul. Nu se culca bucuros, decât ca să poată visa cât mai mult despre ea. Se forța totdeauna să rămână treaz și au fost săptămâni, când abea dormea cât trebuia pentru o singură zi, și asta neliniștit, sbuciumat. Astă-toamnă, când a fost încorporat — adus de jan-

darmi ca un dezertor, de departe, din marginea Dobrogei, aci, la capătul Basarabiei — s'a îngrășat în prima lună. Acuma a slăbit de tot, pielea i s'a încrețit pe față și parcă ochii, ochii lui imobili, s'au deschis spre alte zări.

În prima duminică de primăvară, după amiază, caporalul Macoveanu s'a dus cu plutonul la fotograf. Ziua aceea... Dumnezeu! Iarna a trecut cum a trecut. A petrecut-o mai mult în cazarmă, în curte, în grajd. Dimineța, — spălare la treucă, cu apă rece, instrucție, ceai ferbinte, instrucție, curățirea grajdului, iarăși instrucție. La prânz varză, sau ciorbă de fasole, după amiază în sala de mese, în rând pe bănci de lemn uzate, și căpitanul Gherosim plimbându-se în sus și în jos și vorbind despre datoria soldatului, despre grade, despre familia regală și de ce este compus din trei culori drapelul și ce anume simbolizează fiecare, mai târziu explicând părțile componente ale tunului, plictisitor și de neînțeles.

Plutonierul Vlasov stătea lângă sobă, pe un sac plin veșnic cu cartofi, cu mâinile încrucișate pe pânțele, iar cei patru caporali pe o bancă mai mică, dinaintea mesei. Pe perete portretul regelui și al moștenitorului tronului, deasupra sobei o icoană și mai încolo, pe un calendar rupt, capul cu barbă al patriarhului. Dacă trebuia să răspundă, se ridica repede și, în poziție de drepti, găngăvea ceva, iar din când în când răsuna somnoros și câte o palmă. Săptămâna! de două-trei ori căpitanul Gherosim ținea cu ei oră de cânt în grajd. Li învăța imnul regal, marșuri și toate acestea îl distrau numai pe el, așa se vedea. Cânta vibrant și cu plăcere, ținând ochii aproape închiși. Seara — împărțirea ordinelor, rugăciunea și culcarea. Și dimineța, iarăși de la început. Numai o singură dată l-au trimis de la cancelarie cu o scrisoare la regimentul de cavalerie și odată a fost internat în spital, pentru că l-au găsit la vizită cu conjunctivită. Altceva nimic.

Apoi în fiecare duminică scrierea epistolei. Pe asta o aștepta cu bucurie, dar era chinuitor, de oarece mâna nu se dădea la scris și nu cunoștea decât literele mari de tipar; pe acestea le cunoaște poporul sărac și acei „lasă-mă să te las”, fiindcă cu ele tipăresc domnii ceace nu este permis — articolele de lege. Dar au fost și alții în situația asta, cei mai mulți. Nici Pokoffsei, rusul, nu știa să citească și să scrie, nici Niculescu și nici Dănila, basarabeni amândoi, și încă mulți alții și pentru toți aceștia mângălea scrisorile Csorvași — flăcău din Tg. Mureș, care știa românește, rusește, bulgărește și săsește, dar de asta nu era nevoie, pentru că trei sași erau în pluton, unul de lângă Sibiu, doi din Brașov — și sașii toți

știu să scrie. Lui Csorvași îi dictau scrisorile în fiecare duminică după masă; el stătea la fereastră și scria neîntrerupt. Soldații stăteau în jurul lui, așezați pe marginea paturilor și pe lăzi, așteptându-și fiecare rândul. Dar era foarte chinuitor, pentru că așa... înaintea tuturor parcă... parcă și-ar fi desbrăcat sufletul. Pentru că Bogoff, bulgarul, Marusiei îi trimitea scrisorile, și de multe ori așa de ciudat dicta pentru mâna binevoitoare a lui Csorvași, că ceilalți sau rămâneau cu gurile căscate, sau râdeau cu hohote de el, și râsul acesta îl durea, atât de mult, că abea nu plesnea de rușine. Numai Csorvași nu râdea. Ba, încă îl încuraja prietenos: spune frate, spune. Și Bogoff dicta entuziasmat, cu figura crispată, mișcând din picioare: — Marusia, la noi fulguese. Albe, mătăsoase cad stelețele. Totul este alb. Și eu, la miezul nopții, socotind dela împărțirea ordinelor, stau în post, sub poarta de miază-noapte, și mă gândesc la tine. Dar așa de adânc mă gândesc la tine, că tu simți... așa de tare, că toate gândurile cari iesă din capul meu sboară la tine, Marusia... și parcă și patul armeei înmugurește de căldură, așa te iubesc eu pe tine, Marusia... Cam în felul acesta dicta Bogoff peniței lui Csorvași. Iar pentru că n'avea bani de timbre, își vindea camarazilor pâinea, slăbind văzând cu ochii.

Și în după amiaza aceea de primăvară, împărțiți pe grupe, au colindat orașul. — Aceasta este strada Mihai Viteazul — le explica caporalul, în timp ce-i conducea spre Cartierul Militar, — acesta este palatul Poliției, dincolo e Cinematograful — pereții erau acoperiți cu tablouri frumoase — și după aceea a urmat fotograful, în colțul Pieții Ferdinand, în baracă... Dimitri Bogoff numai văzuse așa ceva.

Fotograful se numea Jack Sohn — după cum aflase mai târziu — și era un om mic cu barbă albă. Un vrăjitor îndemânatec, ca sfântul ierburilor din basmele regelui Xandi, care înțelege graiul florilor și care a făcut din rădăcina lucernei băutură fermecătoare, cu ajutorul căreia a câștigat iubirea păstoritei Ileana... da, așa... Așa ca și călugărul din Tighina, care a împărțit amulete sfințite de șapte ori contra tuturor relelor și care cu descântece și blesteme a alungat dracii ce ieșeau din mlaștini sub forme de flacări vinete. Exact așa era Jack Sohn, numai că era jidan. Jack Sohn era un jidan ager. În timp ce vorbea soldaților, iute și vesel, mâinile nu-i stăteau liniștite, nici picioarele nu i se odihneau, și cu ochii lucra.

— Aici, aici, domn sergent! Că ești numai caporal, n'are importanță. Ai vreme încă să fii, hehehe... Dar pe fotografie vei fi ca un plutonier-major. Imi dai voe: Mâna asta s'o ții în șold, a doua pe

mănerul sabiei, așa, ține mai strâns, fii mai curajos, piciorul acesta mai în afară, așa... uită-te la degetul meu, așa... unu, doi, trei, gata, splendidă va fi, splendidă! Poftim, poftim domnilor soldați, poftim, se poate, fără întrerupere, se poate și în grup, domnilor soldați, un tablou frumos, în jurul focului de tabără, pe țărmul mării, poftiți domnilor soldați, se poate, poftiți, poftiți. Aparatul a pământ... Soldații au fost pozați cu mâinile în șolduri, lângă păduri înverzite, pe țărmul mării agitate, iar în spate cu vapoare de războiu, în mers legănat; în mâini Jack Sohn le-a dat steaguri, steaguri mici și tricolore, celor cari au dorit; adevărat că era cu ceva mai scump, dar face; le-a pus în buzunarele de sus batiste de mătase înflorită, ca să fâlfâie, mănuși albe și-au pus pe mâini, cu armele așezate în piramidă, i-a pozat între cactuși, cu săbiile scoase — aici e oglinda domnule soldat, poftim și-ți fă frizura! — Băiatul lui se învârtea în jurul lor, un băiat lung și cu părul roșu, și dădea plăcile pe ferestruică bătrânei — grasă și lăbărțată, o femeie cu respirația grea — și după cinci minute fiecare primea fotografia, fabricată ca prin minune.

Semion, un basarabean lung, s'a pozat cu arma pusă la țintă. Pe urmă a mai făcut o fotografie cu Groner, sasul din Brașov, ținându-se amândoi de mână, și încă una cu sergentul Hlasca, aplecați deasupra unei hărți, întocmai ca niște ofițeri de stat major. Și Csorvași s'a fotografiat cu Chelejan, furierul plotonului, stând la masă și citind, comod, ziare. Toată lumea s'a fotografiat, pe scaun, culcați pe burtă, la masă, cu un ghiveci de flori artificiale dinainte, și în multe alte poziții. S'au pozat și caporalii și sergenții, însă n'au plătit ei.

— Dar tu, mă? — îl întrebă caporalul Macoveanu, înghiontindu-l prietenos, cum stătea retras și pierdut într'un colț.

— N'am bani, domn caporal! — și s'a înroșit până la rădăcina părului bulgarul Dimitri Bogoff, — n'am bani.

— N'ai bani! Tu niciodată n'ai! — și Bogoff s'a îngălbenit și a început să tremure, ca de friguri.

Bogoff s'a rușinat, tare s'a rușinat. Și cum ar fi dorit! Foarte mult dorea să se fotografieze. Dacă și-ar face măcar una, ca s'o trimită Marusiei. De atunci nu i-a mai ieșit din cap fotografiatul. Tot timpul admira fotografiile camarazilor lui, dacă i le dădeau, sau pe cele din vitrine, de pe stradă, când mergea în oraș. Pe ale lui Sohn, unde erau prinse cu pioneze pozele camarazilor din grupa lui, și străini, cavaleriști și infanteriști, căruțași, piloți. Și la alte ateliere mari, cum e al lui Moscovitz, din bulevardul Elisabeta, unde și civili

erau expuși foarte mulți, domni și mirese, cu haine albe, cu voaluri și cununi, și ofițeri în ținută de gală, câte unul și călare — cum era și căpitanul Gherosim — și în fața cinematografului îi plăcea să stea.

Râdeau de el, că e bulgar rufos. Dar nu face nimic. Că nu bea, chiar dacă îl cinstește cineva, băutura nu-i place. Cu puțină ciorbă de fasole se mulțumește toată ziua. Că adună mucurile de țigară, pentru că îi trebuiesc, asta da, puțin fum îi face bine. Inșă toate acestea n'ar fi nimic; numai odată să stea în fața aparatului. Mergea cu ei în fiecare duminică, fiindcă totdeauna se găseau zece, douăzeci, cari vroiau să se fotografieze, și se uita la dânsii cum se dăchiseau în fața oglinzii, până când îi lăsa gura bale.

— Dacă n'ai bani, molăule — i-a spus odată caporalul Macoveanu — fă și tu rost de o servitoare grasă și atunci vei avea! — Și a râs cu ceilalți împreună, lovindu-l cu degetul peste umăr, încât vai! îi ardeau ochii.

Alții cari n'au avut bani, s'au fotografiat cu câte un camarad mai bun, dar el n'avea nici unul. Cu toate că nu pusese nici un fir de pai în calea nimănui, nici un prieten nu-și făcuse. Pe Csorvași îl considera mai apropiat, însă tot nu putea să zică: ăsta e prietenul meu.

Stătea așa dar în fiecare duminică în baracă și căsca gura. Il cunoștea bine pe jidan, pe nevastă și pe băiatul lui. În mîntea lui se găsea întipărită baraca cu aparatul, cu pădurile din hârtie, cu steagurile sdrențuite și tabla de deasupra oglinzei cu ramă de aur pe care scria cu litere mari și înflorite cu cerneală roșie: costul fiecărei comenzi a se achita anticipat, cu stimă direcțiunea. Adică Jack Sohn în persoană.

Așa a trecut toată vara fără să se gândească la altceva, nici la dezertare chiar, de cât la fotografia lui. Cu toate că era vestit dezertor. Abia îl prinseseră jandarmii și acum trebuie să servească patru ani, din pedeapsă. Patru ani! Încă trei primăveri, trei veri, patru ierni și patru toamne. Aici, între pereții groși ai cazarmei... Și pe atunci circula și vestea hoștilor lui Terente, despre care lumea de pe lângă golful Kuru-Mangî șoptea că nu e hoț, ci İthos, nepotul unui vechiu țar bulgar, care a înviat din stânci, ca să slobozească sângele lor. Și odată el va ajunge voevodul Dobrogei. Așa știa și Bogoff. El chiar s'a gândit de multe ori să-i caute banda și să între ca tovarăș. Dar acum nu se mai gândește la asta. Poate să se despice pământul în șaptezeci și șapte de părți și lui nu-i pasă de nimic, numai o fotografie să aibă, ca s'o trimită acasă, Marusiei!...

Stătă sub poarta Sf. Gheorghe, cu pușca între genunchi, și sudorile i se scurg de pe frunte. Sângele parcă nici nu-i mai circulă în vine. Pe retina ochilor somnoroși s'a mișcat apa limpede a golfului Kuru-Mangi. Golful, de pe ale cărui țărături stâncoase culsesese în copilărie carapăci de scoici, pescuise cu undița și când crescuse s'a plimbat cu barca pe apă, în fundul căruia mișunau pești cu pântecele argintat, în umbră. Și în fiecare Duminică se ducea cu Marusia și depunea flori la rădăcina troiței de pe Stânca Domnului, de unde vedea departe, foarte departe marea întinsă, cerul înalt, strălucitor de înalt, nu așa ca aci, că abia este vară care jupoae pielea, după aceea se desface cerul vânat, plumburiu și jos, încât omul parcă-l ajunge cu mâna dacă o întinde după el; câteodată trebuie să-l sprijini pe amândouă mâinile, că, de nu, îți cade pe cap. Iarna este frumoasă în golf. O iarnă liniștită. În coliba bătrânului Pantilimon în permanență cântă focul. Atunci a venit o scrisoare pe care a primit-o primarul. În ea scria: el să meargă aici și acolo și să fie soldatul Regelui. Dar a plecat în altă parte.

Cum hoinărea în lumea largă, — din când în când se repezea și acasă, ca să schimbe câte un cuvânt cu fata, — a ajuns în părțile Morlandului, a cutreerat câmpia înflorită a Olteniei și părțile Rossovei, Jenkoi și până dincolo de Kara-Szu, sus pe apa minunată a Rasisului, în care dacă cineva se spală pe ochi și zice descântecul cu multă inimă, când se împlinește luna, vinerea, ajunge un bun pescar, de poate să vadă întocmai ca și peștii sub apă, ținând ochii holbați.

Deodată se sculă de pe piatra din colțul porții. Căldura îi topea capul. Puse arma la umăr și porni. S'a furișat cu băgare de seamă până la capătul zidului; de acolo a sărit în șant și prinzându-se de buruieni a mers târâș până când a traversat drumul. Știa unde merge și știa ce poate să se întâmple cu el. Dacă eventual îl prinde, atunci îl împușcă. Prin spatele cazărmei Cavaleriei trecu în strada Paris. Aici se simțea în siguranță. Grădinile și ulițele înguste îl adăposteau mai bine. Tupilat, a trecut în altă stradă lătu-ralnică; aci s'a pitulat pentru moment, uitându-se în toate părțile; și pe urmă a fugit mai departe. Așa a fugit dintr'un colț într'altul. La o cotitură a drumului, lângă poștă, din restaurantul Căprioara au ieșit patru ofițeri tineri, discutând aprins. Din fericire a mai avut atâta timp, ca să se ascundă sub poarta Poștei. Ofițerii au trecut pe dinaintea lui. Unul era sublocotenentului Voicu, din artilerie, iar pe ceilalți doi locotenenți de infanterie și un căpitan de cavalerie nu i-a cunoscut. Poate erau și puțin afumați, fiindcă cei trei ne-

cunoscuți cântau, iar sublocotenentul povestea o istorie cu o damă, spunând că dama ședea pe genunchii unui civil, dar când i-a trimis cartea de vizită și încă ceva... Dimitri Bogoff n'a înțeles mai de parte, doar un gând l-a fulgerat: cât de alt fel vorbesc acum decât în cazarmă. Niciodată nu mai auzise ofițeri vorbind așa frumos. În data ce-au trecut, abea a făcut câțiva pași și s'a întâlnit cu o patrule, care venea din capătul celălalt al străzii. S'ar fi ascuns iarăși sub poartă, dar știa că acolo se uită.

A fugit dincolo de Poștă, pe-o uliță dosnică, unde a răsuflat până ce-a trecut patrula. S'a mai întâlnit cu una în fața Cinematografului. A ocolit-o și pe aceasta. Și deodată s'a oprit în fața bărăcii. A ciocănit la ușă. După câțiva timp ușa s'a crăpat puțin și o clipă s'a ițâit capul cu barbă al lui Jack Sohn. Dar imediat a închis-o din nou și-a zăvorât-o.

— Cine este?

— Deschide jidane!

— Ce vrei, domnule soldat?

— Lasă-mă înăuntru — și a împins ușa în lături. Bătrânul s'a ascuns după femeia grasă, care era numai în cămașă, iar băiatul speriat, stătea retras într'un colț. Dimitri Bogoff a închis ușa după el. Jack Sohn stătea aplecat pe călcăie.

— Ce vrei? Strig după patrulă!

— Atunci ai și murit — și bulgarul a îndreptat pușca asupra jidanului. Aici să stați nemișcați toți trei! — pentru că se temea că femeia vrea să sară pe fereastră și să cheme patrula. Au tăcut speriați toți trei. Numai femeia mai cârcăia pe limbă străină, cum obișnuiau să vorbească întrei ei, dar soldatul a îndreptat arma spre ea și oftatul s'a curmat înlăuntru ei.

— Fotografiază-mă!

— Acum?...

— Imediat! Nu vei păți nimic. Fotografiază-mă!

— Noaptea... nu se poate... nu se poate, domnule soldat, n'am lumină.

— N'ai pe dracu! Ai tu praful acela care se aprinde. Am văzut eu. Și lămpi ai destule. Unu-doi, sau vreți să muriți! — și cu atâta voință a îndreptat arma asupra lor, că în momentul acela nu i-ar fi părut rău să tragă în ei, dacă nu s'ar fi mișcat. Așa să-i ajute lui Dumnezeu! Dar s'au mișcat.

— Atunci... poftim... vino!

— Sst! Nici un cuvânt — și s'a așezat la o măsuță. Dați-mi o țigară! Băiatul i-a dat și chibrit. A aprins. Poza!

Puneți-mi în spate pădurea! Și marea! Și corabia și cetatea... încă și steagul... tot ce aveți puneți în spatele meu! — Băiatul căra decorurile și bătrânul fixa aparatul. Au adus și praful alb... A isbucnit o flacăra mare. Gata! I-a dat-o femeii și acum așteaptă. Femeia prelucra fotografia. Soldatul stătea acolo, unde era măsuța pe care se găsea un ghiveci cu flori artificiale, iar în spate marea pictată, păduri din pânză, cetăți din hârtie și steaguri sdrențuite. Iși fuma țigara. Cu gura plină. Așa de greu treceau minutele, că parcă niciodată nu va fi gata! Femeea a adus poza. A privit-o. S'a admirat copilărește, cum stă înaintea lui măsuța cu flori. Vai, cât e de frumoasă! Pe aceasta... pe aceasta o duce Marusiei. Acasă... Acasă!

— Treceți înaintea mea! — și ia mânat până la ușă. — Opriți-vă! Pune mâna pe mânerul ușei. — Nici un cuvânt să nu suflați. Pentru că vă împușc. Și din capătul străzii vă nimeresc! A aruncat mucul de țigare între sdrențele îmbibate cu ulei și a ieșit. Un râs sguduitor l-a apucat: na, și aștia!... Cu jumătate de ochi a văzut, însă, că ceva a luat foc. Băiatul a sărit într'acolo, tăcut și mut de frică. Dar el fugea. În timpul fugii a pus fotografia în sân.

A trecut prin fața restaurantului „Cele trei Capre” și pe urmă a apucat-o în jos spre râu. Departe... Departe încep dealurile și apoi pădurile. Când a ajuns la râu, s'a uitat înapoi. Baraca ardea cu flăcări înalte — au ars cetățile din pânză și vapoarele de războiu din hârtie, marea pictată și toate, Dumnezeu! ... Și glasuri străbăteau aerul. Parcă erau tropăituri de bocanci. A traversat râul. Sus, sus spre dealuri... La poalele lor sunt tufișuri, pe urmă copaci și în sfârșit păduri de nepătruns... Un glonte. Hop! — și-a ațintit urechea, — din cotro? Dinspre cazarma jandarmilor călăreți... împușcătură de intimidare. Dar, haha! pot să vină. În pădure nu pot călări, pădurea și dealurile sunt pentru omul pedestru. A ajuns la primul copac și apoi s'a cufundat în pădure. Hahaha — a început să râdă el. A luat arma și a vrut să tragă și el odată. Numai așa! Dar imediat și-a dat seama, hoho! poate să mai aibă nevoie de gloanțe și și-a pipăit cartușiera cu cele patruzeci de cartușe — hoho! — oi u mai avea nevoie, da, oi u avea nevoie.

Un iepure tot îi va ieși înainte. Iar dacă nu, atunci nu. Pădurea și câmpia totuși îi va da de mâncare și de băut. Fructe sălbatece, ierburi cât lumea. Toate sunt masă așternută pentru ei. Fiindcă știe ce-i bun de mâncat. Tăietori de lemne, ciobani, toți îi vor da câte o bucată de pâine, câte o bucată de caș și câte un gât de lapte. O! oamenii sunt buni, Dumnezeu, da sunt buni!

Toate acestea treceau prin mintea lui, cum se strecura printre copaci. O pasăre s'a speriat și a început să cânte. — Dormi pasăre, dormi, nu te teme de nimic... Dimitri Bogoff a plecat spre casă cu fotografia, spre casă, nu te teme!

Mergea ca vântul, cu multă încredere. — Hoho! pretutindeni dorm pasările. Dimineața se vor trezi și vor începe să cânte vesel. Hehehe! Locurile îi sunt cunoscute. Deasemenea și fluerul pasărilor. Florile îngenuchiază înaintea lui. Pe tulpinile copacilor se găsesc semnele secrete ale tâlharilor. El le cunoaște înțelesul. Știe încotro trebuie s'o apuce. Se conduce după mușchiul copacilor. Intr'acolo este miază-noapte. Iar noaptea sunt stele. Aici e Ursu, la dreapta e Florica și Carul mic, mai încolo ruda Sf. Petru, prin urmare numai într'acolo. El știe, știe din ori ce parte o fi, unde este troița Stâncii Domnului. Hei, multe mai știe el — nu că cine formează familia regală și ce diferență este între colonel și locotenent-colonel, despre cari trebuie să vorbească în poziție de drepti și să repete ca un papagol fără să înțeleagă ceva — ei, ce multe știe Dimitri Bogoff. — Imposibil să nu râzi — hahaha, hahaha, din plin hahaha — fotografia... asta o duc.

Când plutonierul major Vlasov a raportat Comendurei Pieței, că un soldat a dispărut în codru, Dimitri Bogoff era departe, sus pe culmile dealurilor.

Lascar Tudor

LITERATURA BULGARA

Trad. de MIHAIL STRAJE

II.

PENCIO SLAVEICOV — P. K. IAVOROV — P. I. TODOROV.

Alecu Constantinov încheie seria scriitorilor bulgari dintre 1800 și 1900 ale căror scrieri se disting prin preponderența mai mult sau mai puțin accentuată a elementelor sociale asupra acelor pur estetice și pentru cari, arta nu avea decât scopul să răspândească ideile sociale realizând idealuri, fie de ordin patriotic, fie de ordin comun întregii umanități.

După moarte lui Alecu Constantinov — ucis în timpul unui turneu politic în 1899 — nu se mai găsesc scriitori a căror creație prezentă — marcantă — să aibă aceleași însușiri.

În țară, viața socială se organizează, Bulgaria e în plină ascensiune, în plin progres și consolidare.

Grijile de viitorul ei, de independența ei politică, încetează de a mai fi ficăruia, atât de chinuitoare.

În locul lor se ivesc alte preocupări; în primul rând preocupările de ordin cultural. Epoca dezvoltării spirituale, în care cei ce se dedau artelor, încep să aibă un rol nu de îndrumători sociali, ci de șefi chemați să satisfacă cerințele nemateriale ale concetățenilor lor. E epoca în care, scriitorii, căutând un făgaș de curgere a energiei spirituale a țării, își îndreaptă atenția asupra lipsurilor manifestate de viața ei culturală.

Ei se conving că de-acum înainte o vor putea sluji mai bine lăsând politicianilor grija liniștei și dezvoltării ei.

Scriitorii și artiștii se vor preocupa de îmbogățirea comorii sufletești prin opera de valoare estetică. Deastădată, acestea sunt cele ce vin deasupra valorilor materiale.

Așa că, nu e deloc uimitor faptul că o asemenea prefacere totală, o astfel de răsturnare a valorilor la tinerii scriitori, a pricinuit

o reacție contra bătrânilor, și contra acelor cari, au pus mai presus de artă, dragostea de patrie dorința de a o ajuta în mod practic.

Noua artă nu putea să nu se ridice contra bătrânilor scriitori și mai ales contra lui Ivan Vazov.

Sub semnul unei asemenea reacțiuni, unei lupte deschise sau pe ocolite contra lui Vazov, începe activitatea a trei scriitori:

Pencio Slaveikov, P. K. Iavorov, și P. I. Todorov.

Astăzi vedem însă destul de limpede că această luptă nu era deloc necesară, căci între P. Slaveikov, Iavorov, Todorov deoparte și Vazov pe de alta, nu se deschide nici o prăpastie adâncă.

Din potrivă ei se asemuiau, pentru că la fel își iubeau țara, că misiunea lor poetică o înțelegem cu aceeași seriozitate în slujba apropiului, iar nu a unui principiu abstract.

Tot acum se poate vedea iarăși cât datorează lui Vazov, adversarii săi, și până la ce punct au dus operele lor, luptând contra lui.

Cei trei scriitori au exprimat însă atâta valoare personală — cu totul nouă în literatura bulgară — încât atitudinea lor față de Vazov, ca și acțiunea de a închea un grup aparte, e în realitate explicabilă.

Putem deci să vorbim ca de ceva cu totul independent.

Pencio Slaveikov (1866—1912) este cel ce se află în fruntea grupului. El e fiul scriitorului Petko Slaveikov despre care am vorbit la începutul acestui studiu.

Pencio Slaveikov a importat din Germania crezul lui poetic. Acolo și-a făcut studiile și s'a inspirat din cultura elinică a lui Goethe, din originalitatea lirică și eroică a lui Heine, din filozofia lui Schopenhauer și a lui Nietzsche. Aceste influențe, adăugate acelor ale scriitorilor ruși, Pencio Slaveikov le cerne prin prisma propriului său talent liric și creiază la rândul-i lucrări ce vor avea o importanță nu numai în Bulgaria, ci chiar și în literatură mondială.

Deplina lui reușită în urmărirea crezului artistic, vigoarea talentului său, constă și din faptul că în 1910, când la Stockholm se discuta acordarea premiului Nobel unui poet bulgar, cel care a fost recomandat, era Pencio Slaveikov.

Dacă n'ar fi murit prea de timpuriu (în vârsta de 46 ani) el ar fi primit poate, premiul. Căci, dacă opera lui poetică, nu e atâta de gustată ca a lui Vazov, și nici atâta de spontan inspirată, în schimb el îl întrece prin profunzimea concepției prin bogăția problemelor universale pe cari le toarnă într'o perfectă formă artistică.

Pencio Slaveikov e pe drept considerat primul estet conștient

între scriitorii bulgari, iar în acelaș timp, un spirit filozofic din cel mai subtil.

Cugetarea lui matură, colorată de pesimism, îmbrăcată în stoicism — luminează — pătrunde în toate operele sale, minunatele „Cântece epice”, frageda culegere lirică „Vis fericit”, originala antologie „Insula fericiților”, ca un suc greu, auriu și dulce.

În cea din urmă, Slaveikov, simulând traduceri din poezii străini, în fond propriile lui versuri, dovedește printr'o serie de spirituale biografii născocite, fațetele multiple și de-o puternică originalitate ale siluetei sale artistice.

Acelaș gen îi inspiră „Cântec însângerat”, mare poem epic rămas din nefericire neterminat.

În „Cântec însângerat”, Slaveikov descrie răscoala din 1876, imprimă particularitățile caracterului bulgar și-i reliefează cauzele ce l-au împins să lupte și să se ridice contra turcilor.

Într'un vast al vieții sociale bulgare, el caută să prevadă viitorul patriei. Mulțumită acestui fapt, și deși Slaveikov a pus la baza operei sale principii filozofice și estetice împrumutate din Europa occidentală, el a rămas însă credincios caracteristicii principale comună tuturor scriitorilor bulgari, a rămas în contact cu realitatea, nu s'a lăsat purtat de complexe speculațiuni spirituale, n'a renunțat la dragostea pentru țară.

Din potrivă, prin talentul lui, s'a silit să slujească cultura ei desăvârșind opere, cari pot interesa — în totul — chiar pe acei ce n'au auzit vorbindu-se de Bulgaria, opere ce nu sunt mai puțin bulgărești decât acelea ale tătălui său Petko Slaveikov, ori Ivan Vazov.

Pencio Slaveikov isbutește astfel o mare biruință și explică stîmă de care se bucură scrisul lui în Bulgaria.

Prieten și tovarăș al lui Pencio Slaveikov, a fost un alt poet, Peiu Iavorov (1877—1914). Mulți îl socotesc mai talentat, superior lui Slaveikov.

Neîndoios că Iavorov, deși n'avea cultura filozofică a lui Slaveikov, e mai inspirat, e un artist mai subtil. Într'adevăr, el a îmbogățit literatura cu nuanțe necunoscute până la dînsul, și prin el, începe să se vînture în literatură o sumă de probleme ce frămîntă pe omul de azi, împărțit între preocupările materialiste și cele sociale. Astfel, crucificat între credință și necredință, între nevoia de sacrificiu și conștiința inutilității sacrificiului, între o precepere intuitivă a tuturor adevărurilor și diversitatea rațiunii umane, între acordarea profundă aproape mistică a femeii și desgustului ce ades

încearcă cei ce caută să o cunoască în fond — totdeauna hârțuit între aceste extreme — acesta era, Peiu Iavorov.

Viața lui n'a fost decât o mucenicie, o perpetuă avântare către culmi și prăbușiri în adâncuri, un vecinic șoc de zidul înghețat ce desparte pe om de adevărul deplin, o suită de extaze și dezamăgiri cari lasă urme de sânge în fiecare dintre lucrările lui.

Și pentrucă sufletul lui Iavorov a fost numai descumpănire — ca să-l echilibreze — totul e armonic în poezia lui.

Limba, îi este de-o inefabilă sonoritate, iar cadențele variate ca la nimeni altul înaintea lui.

Armonia interioară e mai intensă decât la oricare operă din acea epocă de tranziție. Sub acest raport, prin sensibilitatea succesiunii acordurilor din versurile sale, Iavorov pare a întrupa pe vechii cântăreți, pe acei autori anonimi ai cântecelor populare bulgare, cari — judecând după muzicalitatea operelor lor — au fost înzestrați cu o uimitoare gingășie.

În acelaș timp, Iavorov e și încarnarea omului nou în Bulgaria, a acelu om care tinde să se înalțe cât mai sus de unde să poată întinde mâna tuturor oamenilor de pe pământ; și care, când suferă, ar voi să fie înțeles nu numai de cei din juru-i ci și de străini.

Totuși, concepția lui largă despre păcatele și contradicțiile sufletului omenesc, în relațiunile dintre bărbat și femeie, nu l-au oprit să sfârșească într'o tragedie casnică a cărei mister a rămas până astăzi nelămurit.

Scrierile lui Iavorov relevă aceste contraste ale sufletului său, luptele cu lumea din afară și cu el însăși, afli aceste îndoeli și aceste sentimente atât în culegerea de versuri: „Pe calea umbrei norilor” — perle de inspirație — a căror diversitate de inspirație e mai vastă decât în cele două drame ale lui, cât și în interesantele carnete de amintiri cu impresiunile lui de comitagiu în Macedonia (1905—1906)

Multe din paginile acestor lucrări prezintă pentru străin un interes cu totul aparte, superior aceluia pe care-l trezește scrierile predecesorilor lui, căci calitățile multiple ale lui Iavorov — contopire armonică între atmosfera pur bulgărească și tendințele universale — redă silueta unui scriitor deosebit care, deși bulgar, poate să se numere printre membrii marelui familii a popoarelor moderne.

A face parte din această familie, adică a fi un occidental rămânând totuși Bulgar, era și dorința celui alt tovarăș al lui Slaveikov, Petcu I. Todorov (1876—1916). Ca autor de drame ori de elegante și delicate idile, Todorov a introdus în țară influența lui Ibsen, a cercat să cioplească povestirile și cântecel populare folosindu-le

ca material pentru opere original stilizate și cari, pentru mulți, sunt simbolice, ibseniene. Din nefericire, Todorov, în dorința de-a altoi pe un răsad bulgar principii estetice și filozofice ce aiurea erau o consecință logică a dezvoltării literare și sociale, n'a recunoscut la timp că majoritatea inspirațiilor lui erau străine sufletului bulgăresc. Iată de ce, el n'a putut împlini cu tot folosul bogățiile folclorului național care, deși destul de întrebuițat, se oferea unei modelări destul de variate.

În ideile lui Todorov, socotite drept cele mai frumoase, în genul acesta în Bulgaria, n'au fost prețuite la vreme, la dreapta lor valoare, cântecele și povestirile populare au aflat însă utilizarea cea mai fericită.

După atâția ani dela moartea poetului, idilele lui au găsit între tinerii scriitori ce au luat drept deviză „întoarcerea la popor” — imitatori — (conștient sau inconștient), iar astăzi se mai poate afirma că dramele lui Todorov se vor întoarce la o nouă viață, cu toată înrudirea elementelor simbolice datorite influenței ibseniene cât și a celor evidențiate de povestirile și cântecele populare, căci talentul lui de dramaturg e necontestat, iar calea ce-a deschis, adică inspirația din credințele și legendele poporului, e o cale adevărată, plină de frumusețe și bogată pentru autorii dramatici.

(Sfârșitul în numărul viitor)

Mikhail Stroj

SCRIITORI ȘI CARȚI

de OCTAV ȘULUȚIU

LUCIAN BLAGA: AVRAM IANCU

Camulard deținător a trei departamente în literatura românească, pe care le onorează în mod egal, nu ne-am mira ca la un moment surprinzător Lucian Blaga, care excelează în mod egal în poezie, în dramă și în proza eseistică și filozofică, să se reveleze și un mare romancier. Pentru că dacă poezia și gândirea sunt discipline opuse vieții presupunând abstracție și o anumită artificializare, în schimb drama cere viață. Drama este ciocnire de forțe în viață, ciocnire de voințe, deci material uman direct, imediat. Teatrul lui Lucian Blaga a ocupat până acum un loc special în ansamblul teatrului românesc: era un teatru în care accentul cădea pe plâsmuirile simbolice ale gândului, pe senzurile metafizice ale conflictelor. Era un teatru evident și încă un teatru unde dramatismul avea o forță evidentă. Și era viață în acest teatru, pentru că Blaga nu lăsa ideile să trăiască singure și să-și facă de cap, ca în teatrul lui E. Madach. Blaga și-a întrupat ideile în oameni, erau mituri. Și prin ei autorul descoperca un câmp vast asupra transcendentului. Așa în cât specific dramatică, devenea pentru autor un simplu pretext de exprimare a metafizicului inclus în omenesc. Teatrul lui Lucian Blaga a fost totdeauna plin de umbre, de mistere și încărcat de supranatural. Putem să-l definim prin negație drept un teatru unde lipsca viața cotidiană, viața plastică, viața care aleargă pe străzi.

Totuși dela „Zamolxe“, care era doar un poem liric dramatizat, trecând prin „Fapta“, „Învierea“ și „Tulburarea apelor“ cari mai conțineau ingrediente lirice, însă se dramatizaseră și prin „Daria“, „Meșterul Manole“ și „Cruciada copiilor“, evoluția acestui teatru a mers spre o apropiere de această viață cotidiană. În „Tulburarea apelor“, dramă tipică, pentru începuturile în teatru ale lui Blaga, erau conflicte profunde, dar se petreceau într-o regiune nebuloasă, în norii subconștientului. Eroi hâșbâiau printre instincte și prin misticism ca printr'o ceață. În „Meșterul Manole“ psihologia eroilor se clasifică, dar peste ei plutesc idei și fatalități cari îi reduc. Iar jocul în care sunt implicați e descârnat de viața lor zilnică. Și însuși subiectul legănat mai mult înspre legendă, îi depărta dela o consistență cotidiană. „Cruciada copiilor“ face un pas mai departe, prin cadrul istoric și prin conturarea mai concretă a personagiilor. Nici aici însă eroii nu trăiesc în limitele lor materiale, ci se plimbă într'o idealitate care-i dezumanizează.

Iată însă că în „Avram Iancu“ autorul face ultimul pas. Nici nu putea fi tratată figura eroului nostru național altfel decât ca a unui om care a

trăit aproape de noi și nu ne-a părăsit decât de șaizeci de ani. Nici în' această dramă Lucian Blaga n'a renunțat însă la legendă. Pentru că piesa aceasta realistă o încadrează într'o legendă. Ea începe cu un prolog. Și în prolog vedem pe țăranii moți neliniștiți de apariția unei paseri fabuloase, care se va transforma — spun ei — în om. Și la căderea cortinei pasărea a dispărut: ea s'a făcut om. Și omul e Avram Iancu.

Nu e supărătoare această legendă, dar cred că e inutilă. E inutilă pentru economia piesei în forma de prolog care i s'a dat. Ea putea fi integrată complet în piesa propriu zisă, unde apare câte odată în aluzii. Dar aci autorul nu-i mai dă legendei locul prim: o poți crede sau nu, legenda e prezentată ca atare. Pe când în celelalte piese trebuia să accepți legenda drept realitate.

Aci „Avram Iancu“ trăiește în cadrul lui cotidian. Imbrățișează o femeie, bea o cupă cu vin, stă între gloanțe, își sguđuie tovarășii morți, vorbește obisnuit și face glume. Figura lui dramatică nu mai e dezumanizată. Avram Iancu e un om. E omul superior, eroul. Lucian Blaga a reușit cu mare artă să facă a trăi eroul din Avram Iancu. Faptele nu e necesar a le recapitula. Ele aparțin istoriei. Dar tot sbuciumul acestui om care își îmbracă destinele înșiși ale neamului său, toată marea lui inteligență tactică, pe care o pune în sluja acestui neam se desfășoară precis sub ochiul lectorului.

Cecace însă vreau să subliniez e senzul mai adânc al acestei drame. Lucian Blaga a știut să prindă marele fior istoric al neamului pe care l-a exprimat. Simțul predestinării istorice a unui neam și ideia că un neam nu merită decât întru atât cât își înțelege și-si susține propria lui energie creatoare, aceasta reese din „Avram Iancu“. Și această idee, exprimată ideologic în atâtea rânduri de N. Iorga — reiese din conflictul dramatic al piesei. Căci două voințe se ciocnesc în această dramă: e voința lui Avram Iancu și voința dușmanului nostru milenar. Poate că aici ar purta și obiecția noastră cea mai importantă. Avram Iancu reprezintă însăși voința neamului românesc. Concretizarea însă, a voinței dușmanului, lipsește. Ea e reprezentată în fiecare tablou de altă persoană sau stăruie ca o fantomă împotriva căreia Iancu se sbate în zadar. Voința opusă lui Iancu e fărâmițată. Trebuia strânsă într'o singură persoană care să fie opusă marei figuri a eroului. Căci Avram Iancu are în această dramă dubla viață: a lui ca erou individual și apoi ca simbol al poporului pe care îl reprezintă. Dar obiecția asta e poate oțioasă. Ființa lui Avram Iancu trebuie să iasă singură într'un halo puternic. Celelalte personaje din jurul lui sunt episodice. Numai Erji se ridică până aproape de Avram Iancu prin iubirea pe care o are față de el. De altfel personagiile secundare — cari au o viață cotidiană puternică — sunt o echilibrare a figurei simbolice a lui Iancu și o accentuare a caracterului realist al piesei. Le-ași putea asemui cu o serie de pietre cari sunt legate de un balon pe care-l țin la pământ ca să nu scape și să nu se'nalțe liber în văzduh. Pentru că, deși e realist tratat, Avram Iancu intră în mit, prin legenda pe care i-o atribuie de la început autorul și prin caracterul lui simbolic.

„Avram Iancu“ reprezintă un moment important în evoluția teatrului lui Lucian Blaga și în sine, o realizare minunată, cu mijloace puternice, a unei figuri istorice. Dar între legendă și istorie nu e decât un pas. Prin alăturarea lor în această dramă, autorul a dovedit-o încă o dată. Așa că Avram

Iancu se reliefează omenește, în linii statuare, din material uman, dar în același timp crescut de dinăuntru, idealizat și transfigurat în expresie unică a voinței unui neam. Pentru aceasta drama lui Lucian Blaga este mare.

H. PAPADAT-BENGESCU: LOGODNICUL. (Ed. Adevărul)

Drumul pe care l-a străbătut H. Papadat-Bengescu de la lirism până la epic a fost și lung și surprinzător. Rare ori un liric a ajuns la o expresie epică desăvârșită, așa cum a ajuns această scriitoare. Proza lui M. Sadaveanu e mereu lirică. Și nu mai vorbesc de Ionel Teodoreanu, unde lirismul de care autorul nu se poate scăpa, parazitează permanent libera desfășurare a epicului. Poate permanența lirică a celor doi romancieri dați ca exemplu să se explice prin originea lor moldovenească. Noi însă nu vrem să căutăm o cauză. Constatăm o incapacitate, la aceștia, de a se desbăra de o atitudine subiectivă, față de complecta obiectivizare la care a ajuns H. Papadat-Bengescu. Această obiectivizare e cu atât mai surprinzătoare cu cât lirismul autoarei nu a fost o simplă întâmplare în cariera ei scriitoricească. Dimpotrivă el a fost organic, și părea, la început, unica modalitate de expresie a scriitoarei. Că lirismul Dnei. Bengescu avea rădăcini adânci o dovedesc și poeziile franceze pe cari le prezintă în acest număr d. E. Lovinescu și din care publicăm și noi câteva. Ele aduc mărturia unei atitudini profund egoiste, sau egocentrice, atitudine esențialmente lirică, așa cum apărea în primele volume ale scriitoarei, în „Ape adânci“, în „Femeia în fața oglinzii“ sau în „Lui Don Juan în eternitate“. Acolo deasemeni lirismul era atât de categoric încât se putea crede în imposibilitatea evoluției scriitoarei. Și totuși evoluția s'a produs. Poate că trecerea aceasta a fost facilitată de aptitudinile dramatice ale scriitoarei. Ea a scris „Bătrânul“, nu trebuie să o uităm, care e una din cele mai mari drame ale teatrului românesc, dramă onorată de elita intelectuală a țării și pentru care e cinste că i se preferă toate mușetismele: ea încă nu poate avea locul meritat într'o țară înapoiată. Ori, delă dramă la roman nu e decât un pas. Dar Bengescu nu l-a făcut imediat. A trecut la nuvela de proporții mici sau mai mari și apoi la romane, cari la început încă mai păstrau sedimente lirice. Astfel „Balaurul“ e un fel de memorial de războiu al unei femei, mai mult decât un roman cum îl vrea titlul. Și primul roman realmente epic, „Fecioarele despletite“ își concentrase tot lirismul într'un personaj feminin care lua asupra sa șarcina îngrată de a reprezenta pe autoare și părerile ei. După acest roman însă, Dna. Bengescu a scris de odată încă două, formând cu primul o trilogie — cari sunt cele mai mari din literatura română și cari în momentul când vor fi traduse, vor așeza pe scriitoare în rangul marilor scriitori apuseni. E vorba de „Concert din muzică de Bach“ și de „Drum ascuns“. Ambele pot fi apreciate încă de publicul cititor român, insuficient desvâțat de conflictele țărănești cu miros de opincă și pocnete de pistoale haiducești și care n'a reușit încă să se înalțe în gustul său decât până la nivelul infast al pornografiilor cociste. Așa că marei romanciere H. Papadat-Bengescu îi va fi preferată încă multă vreme superficialitatea unor Damian Stănoiu. N. D. Cocea, etc.

În „Logodnicul“ se regăsec calitățile de mare creatoare de viață și de tipuri. ale autoarei. Dna. Bengescu operează o coborire în mediul meschin

și promiscu al mahalalei vecine cu provincia. Ca totdeauna mediul pe care-l descrie capătă o forță obsedantă și atmosfera mărunță a vieții de mahala își are conturul ei bine determinat. Dna. Bengescu construiește cadrul în care se petrece acțiunea dintr'o serie de mici incidente și caracteristice cari trec neobservate aproape, atât sunt de neînsemnate, pentru a lăsa însă impresia mare a locului creat. Astfel camerele de subsol unde se petrece cea mai mare parte a „Logodnicului“ au materialitatea lor precisă, prin câteva detalii, cari la prima privire ar părea că se referă la altceva. Astfel paravanul, făcut dintr'un cearceaf tras pe e frânghie, după ce se culcă Ana, sau ligheanul în care ea varsă sânge, sau divanul în care doarme Mina, sunt câteva asemenea detalii cari slăbesc mediul. Și pentru a simți mai bine noutatea lucrului, să ne amintim de sanatoriul doctorului Walter din „Drum ascuns“ pe care acela care a citit cartea, are impresia că l-a străbătut cu pașii lui.

Marea originalitate a scriitoarei constă însă în crearea de tipuri. Acela care a citit celelalte romane ale Dnei. Bengescu nu se va putea să nu-și reamintească, ca și de oameni întâlniți în viață, de eroii săi. O galerie întregă de oameni, toți originali, toți de o mică forță de viață: Lică Trubadurul, Prințul Maxențiu, Doctorul Rim, Doctorul Walter, Leonora, Elena Drăgănescu, Mika-I.é. Coca Aimie. Prințesa Ada, Buna Lina, Sîia, cei doi gemeni, Marcia pentru a trece cu vederea încă o serie și nu dintre cei secundari.

În „Logodnicul“ galeria de tipuri nu se îmbogățește propriu zis decât cu trei, dintre cari singur tipul „logodnicului“ este și original și puternic. Pentru că ne deosebim întru câtva de părerea lui Pompiliu Constantinescu care crede a vedea în romanul prezent o simplă repetare, cu mijloace minore, a tipurilor, a cadrului și a elementelor din celelalte romane. Dacă are dreptate oarecum atunci când e vorba de boala Anei — care e totuși originală! — și de înmormântarea ei, unde ca și la înmormântarea Liei se întâlnesc toți eroii romanului — și totuși ce deosebire între cele două înmormântări! — și dacă are dreptate, când vede în Mina și în Ana simple copii trase dupe modelul eroinelor anterioare, în schimb în ceace privește pe Costel Petrescu n'are dloc dreptate când vrea să vadă în el un Prinț Maxențiu nou. Prințul Maxențiu nu era un abulic ci un om prea delicat, prea sensibil, și inteligent, în care boala distrugea orice posibilitate de reacțiune. Ce asemănare poate fi între el și actualul „logodnic“ care e un molău lipsit nu numai de voință, dar lipsit de sensibilitate și de inteligență, un tip de momâie care reacționează numai prin reflexele pe cari i le-a creat societatea. Mărginit și sec, Costel Petrescu e o simplă păpușă în mâinile celor cu care vine în contact. Totuși ceva viu și proaspăt e în el: veșnica aspirație, Costel Petrescu e un iluzionat al vieții. El așteaptă mereu ceva ce nu vine, aspiră spre o fericire pe care o crede foarte posibilă și tinde mereu spre ea, și nu-l dezarmează de loc realitatea care-l desminte mereu. Costel Petrescu e un veșnic aspirant la fericire, dar un tip complet vid. El trăește numai în imaginație.

E de admirat cum H. Papadat-Bengescu a putut să creeze două tipuri cu desăvârșire opuse, în mod magistral. A creat pe „Bătrân“, omul superior, genial a cărui, superioritate se simte, se vede, se aude, din fiecare replică pe care o dă și exact la polul opus pe „Logodnic“, tipul complet vid. Ca o contrapondere, ca un echilibru, ca două capete ale noiei axe, pe care se înșiră toți ceilalți eroi ai săi. Și numi pentru a fi creat acest tip, romanul cel nou al

Dnei Bengescu e cel mai bun roman apărut în acest an și unul din cele mai bune ale autoarei.

Dar trebuie să remarcăm preocuparea permanentă de boală, a scriitoarei. Toată opera sa e plină de descrierea boalelor. Ne amintim spre ex. că „Bălaurul“ e dominat de o atmosferă de spital, de o culoare albă și de un pătrunzător și constant miros de iodoform. Acolo autoarea a scris una dintre cele mai zguduitoare pagini ale sale: „Omul căruia i se vedea inima“. Dar în „Concert din muzică de Bach“ se află tuberculoza Printului Maxențiu urmărită în evoluția ei cu o precizie clinică și amintindu-ne a fi citit asemenea descriere magistrală numai în „Muntele fermecat“ al lui Th. Mann. În „Drum ascuns“ autoarea tratează — pot spune astfel, căci autoarea descrie boalele parcă ar fi medic — un cancer, al Lenorei și boala de inimă a lui Drăgănescu. În „Logodnicul“ evoluția ulcerului Anei, provocat de o tentativă de sinucidere a acesteia prin băutura unei cantități de spirt denaturat, e cu aceeași rară perfecțiune observată.

Boala face parte din constituția universului romanelor sale, cari au în modul acesta o viață completă. Pentru că în ele se găsesc astfel toate aspectele vieții: și iubirea și acțiunea și problemele sufletești și sănătatea și boala și moartea. Așa că într-o lămurire a metafizicei romanelor sale, criticul va avea să țină seamă și de acest important element.

În contrapondere cu boala Anei stă astfel sănătatea desfrănată a Minci, ființă masculină, plină de energie, amintindu-ne și prin vulgaritatea ei pe Prințesa Ada. În fața ei Ana este ca un contrast plăpând, având ceva din energia surorii sale, dar cu atenuare provocată de o sensibilitate largă și ceva mai multă reținere. Ana este o predestinată a suferinții și a sacrificiului așa precum Mina e sortită desfrăului și nepăsării.

În „Logodnicul“, Hortenzia Papadat-Bengescu a scris încă una din admirabilele sale cărți, un roman care poate fi pus imediat după cele din seria Halippilor. Interesant e stilul său plin de întretăieri de planuri, frânt, inegal, cu lungimi și scurtimi distribuite conform unei logici interne, stil abrupt și urmărind doar o adecvare la obiect, uneori plin de imperfecțiuni deadreptul nepermise, (așa cum bine a dovedit Pompiliu Constantinescu). Ceeace lipsește acestui roman e amploarea epică pe care o găseam în romanele precedente ale scriitoarei, acea complexitate de viață, acele întorsături surprinzătoare ale ei. Și mai are un defect: trenează prea mult în lungime. Romanul devine la un moment dat monoton, durează prea mult în descrierea și revenirea mereu la același fapte. Cu aceste rezerve „Logodnicul“ e însă unul din cele mai bune romane scrise la noi ultima vreme. Și în cariera Dnei Bengescu e, desigur un popas.

TUDOR ARGHEZI: CĂRTICĂ DE SEARĂ

(Ediția Cultura Națională)

Trebuie să trecem peste subita predilecție a poetului pentru diminutivul țigănesc al titlului, pentru că speram că gingășia aceasta verbală și ieftină a murit odată cu poezia lui V. Alecsandri, pentru a intra în gingășia și discreția veritabilă, cari constituie fondul acestor poezii. Dacă titlul a fost pen-

tru noi o decepție, conținutul în schimb e o bucurie. Orice volum de poezie a lui Arghezi e un eveniment. Când, mult după „Cuvinte potrivite“, a dat „Flori de mucigai“, poetul a dovedit posibilități surprinzătoare de înnoire lirică, rămânând totuși el însuși în esența și modul său de a fi. Și în „Cärticică de seară“ poetul e nou, deși aci se simte mai mult apropierea de „Cuvinte potrivite“. Gingășiile și tandrețea din versurile acestui volum sunt regăsirea unei vine care s'a ivit încă din „Creion“, „Cântec pentru adormit Mițura“ sau „De-a vați ascunselea“ din volumul prim. În „Mă uit“ poetul exprimă același fond, uneori într'o formă apropiată de acela din „Incertitudine“ cu care se închide primul volum. Iar în interogațiile din „Transfigurare“ revin nelișițiile din „Duhovnicească“. Ceeace are nou însă acest volum, e, pe lângă noutatea câtorva teme („Har“ sau „Maica Scintila“), pe lângă înnoirea formală, un ton general de grațiozitate, de pudoare, de gesticulație reprimată. E generalizarea atitudinii din „Cântec pentru adormit Mițura“.

Această grațiozitate și gingășie se realizează în cel mai desăvârșit grad în „Maica Scintila“, poezia de catifea, dar de o catifea, inpalpabilă, imaterială, ca și ființa al cărui contur îl desprinde poetul. În portretul Maicii Scintila autorul închide toată nevinovăția și puritatea unei feciorii nealterată de nici-o preocupare lumească. Prin atribute fizice:

Ochii lungi ai Cuvioșiei Sale,
 Ca niște migdale,
 Cu pleoapele apropiate
 Dorm pe jumătate.
 Sângele candelii obrazului e de undelemn.
 O Madonă de majolică. Un crucifix de lemn.
 Un surâs de înger întristat
 A trecut, i-a sburat
 Ca o columbă, pe dinainte.
 Pasul, nesimțit în veșminte,
 Vrea tot mai încet să o ducă,
 Imaterial și lin, de nălucă. (p. 31).

poetul lasă să se întrevadă realitatea candidă închisă în ființa aburită a Maicii. E în descrierea poetului o presimțire a ceea ce dincolo de material. Acest sentiment de presimțire se întinde în toate poeziile acestui volum, iar sfârșitul direct, e totuși discret prin imaterialitatea atributelor:

Maică tristă, maică suavă,
 Ești bolnavă
 De seninătate și slavă (p. 32).

Alături de această poezie „Har“ e și ea cea mai bună din „Cärticică de seară“ (n'o să-i iert niciodată lui Arghezi această „cärticică“) Ideea creației prin fecunditate, legată de ideea harului divin care o condiționează, e exprimată prin imaginea vegetală a cartofilor, imagine ridicată pe un plan de elevație și mister:

Imbrăcați în straie de iască

Sunt gata cartofii să nască
 S'au pregătit o iarnă, de soroc,
 Cu cârțițele la un loc,
 Cu întunericul, cu coropișnița și râmele.
 Și din toate fărâmele
 Au rămas grei ca mâțele
 Unflându-li-se țatele
 Auzi?
 Cartofii sunt lehuzi. (p. 43).

Peste tot poetul a căutat sensul nepătrunsului, misterul. E aci o apropiere de Blaga a cărui poezie e, toată, o expresie a misterului existenței. Ba chiar în „Mă uit“ se simte, pe lângă propria influență din „Incetritudini“ și influența — poate doar corespondența inconștientă — lui Blaga din „Lauda Somnului“. Dar ceace-l deosebește pe un poet de celălalt e că autorul „cärticichii“ (uf) e un poet cu calități plastice. De aceea la el misterul se exprimă prin material. Pe când la Blaga misterul era exprimat direct, într'un material verbal uscat, descărnat, hieratic. Arghezi e un poet frust, elementar, carnal, pe când Blaga e spiritualizat și abstract.

Chiar Arghezi și-a definit noul volum în prima poezie, ale cărui prime trei versuri le respingem fiind complet alirice, dar din cari reținem această autodefinire:

Nimicul nepipăit să-l caut vrui,
 Acela care tresare
 Nici nu știi de unde și cum, (p. 8).
 Am răscolit pulberi de fum.

Sensul imaterial și aburit al vieții, îl caută poetul și-l desprinde din toate aspectele ei. Iată ce minunat spune Arghezi în „Cântec din frunză“ sentimentul înfrățirii cu pământul, dragostea de moșie care e la baza sentimentului național (și această poezie e un admirabil gest oprit la începutul dezvoltării lui, și în care se lasă doar sugerată ideea în desfășurarea ei totală).

O să-ți spui... Mă frământ pe moșie.
 Cât mi-e de dragă nimeni n'o să știe
 Ași vrea să fiu mai mic, să fiu vrabia ei bucurată.
 Îi sunt ca un capil și-i sunt ca un tată,
 Și-i sunt ca un rob și ca un stăpân, de rob ce-i sunt.
 Tu nu vezi crâmpeii ăsta de cer și pământ. (p. 23).

În „Ploaie“ sentimentul de mister se rezolvă în impresia muzicală și'n imaginea finală care exprimă toată durerea și jalea ploii, în care:

E parcă sufletul tuturor oștirilor învinse. (p. 28).

Mai direct și mai frumos e redată confundarea omului cu natura, amestecul lui în tot, iubirea tuturor aspectelor, minerale, vegetale, și animale ale vieții, în „Cântec din fluer“.

Inima mi-e drumul cu ploile,
 Mi-e drumul cu praful și oile,
 Drumul sterp dintre copaci,
 Mi-e via strâmbă cu haraci,
 Mi-e satul cu câinii, mi-e băătura,
 Cenușa din brazde și arătura.
 Mi-e cireada care paște pământ,
 Mi-e cârdul de ciori din' vânt,
 Mi-e bivolul sculat din noroi
 Cu capul greoi
 Și care se uită în golul mare (p. 59).

Volumul se încheie cu șase poezii cari formează un ciclu. E un ciclu al nunții. Pornind de la „Logodnă“, poetul celebrează iubirea, miresele, căsnicia și apoi copilul care e rodul însoțirii dintre bărbat și femeie. Argezi a găsit accente noi și unice pentru a exprima iubirea. Iată chemarea logodnicului, care se poate asemăna cu aceia a Mirelui din „Cântarea Cântărilor“, dar cu noi imagini:

Vrei tu să fii pământul meu
 Cu semănături, cu vii, cu eleșteu,
 Cu pădure, cu isvoare, cu pini?

și iar:

Vrei tu să fii grădina mea
 De iarbă mare și de catifea? (p. 76).

Cea mai frumoasă invocare de dragoste, asemănătoare nu în formă, dar în intensitate, cu „Cântarea Cântărilor“ și cu poeziile lui Camil Baltazar, e în „Mirele“ pe care-l citez în întregime:

Pășiunea mea tu să fii

Cu păpădii.

Eu să fiu boul tău alb și nevinovat
 Care te-ași fi păscut și te-aș fi rumegat.

Pe înserate,

Pe copitele îngenunchiate.

În jugul brațelor tale

Aș urca greu cerurile goale

Și munții lumii până în pisc.

Am rămâne în lună, pe disc,

Să arăm văile de tibișir.

Să semănăm lămâița și calamfir.

Culcă-mi-te trândavă pe coarne,

Fă-te jugul meu de carne,

Stăpâna mea. frumoasă ca aurul

De care tremură taurul. (p. 79).

Dacă ar fi spațiu ar trebui citate integral și „Ingenuncheare“ și „Mireasa“ în care de asemenea sentimentul înfloreste luxuriant într'o volbură stelară de imagini.

Sentimentele indefinibile și tandre, grația inpalpabilă și imaterialitatea cosmică a misterelor existenței, s'au împerecheat în poeziile aceste cu un sentiment adânc de religiozitate și ingenuncheare a rugă. Presimțirea și sugerarea divinității se alătură de toate aspectele trecute în revistă, ale lumii. Și totul, într'o expresie directă, naturală. Din „Flori de mucigai“ i-a rămas lui Arghezi siguranța expresiei neforțate, simple și imaginea organică. Pe când în „Cuvinte potrivite“, de multe ori poetul făcea imagini de dragul de a le face, aici ele sunt necesare, concrescute fondului, exprimându-l. Simplitatea expresiei nu exclude însă bogăția vocabularului și măreția imaginației, pe cari poetul le are și de data asta, intacte. Mai clasic în formă ca nici când Arghezi a scris în „Cățicica de seară“ (de ce nu cărțuție!) câteva poezii în care nu s'a depășit, dar s'a realizat definitiv.

CEZAR PETRESCU: LUCEAFĂRUL (VOL. I).

(Ed. Naționala-Ciornei)

După cum un om istoric nu intră în conștiința și în viața unui popor decât prin legendă, tot astfel și un mare creator de valori literare intră în conștiința publicului pe calea unei alte creațiuni, în care el nu e decât un personaj. Așa s'a întâmplat cu toți — aproape — marii poeți și scriitori apuseni, cari au intrat în diferite creații literare, în romane sau în teatru și au cunoscut astfel o difuzare mai scurtă decât le-ar putea asigura chiar opera lor. Pentru că cititorul comun trebuie convins — și asta e greu — să abordezi poezia spre ex. dar când citești un roman de dragoste, în care e vorba de un poet și de o romancieră, amândoi mari, roman care se sfârșește la Veneția cu o trădare, cititorul va fi curios să cunoască și versurile poetului și așa va descoperi pe Alfred de Musset.

Eminescu a ajuns la noi în faza prețurii totală, a admirației neșămurite și a unei înțelegeri multiple. Ca orice geniu și Eminescu e susceptibil de interpretări diverse și oricine își poate găsi în el ilustrarea teoriei pe care vrea să o susțină. Eminescu a căzut astăzi în lotul criticii și al istoriei literare, care încearcă să-l valorifice în felul ei, dar pe de altă parte el a fost abordat și de romancier care încearcă să îmbrace datele istoriei literare cu ale imaginației, pentru a scoate din sinteza lui imaginea mai vie a poetului. Nu ne gândim la „Viața lui Mihai Eminescu“ a lui G. Călinescu, nu biografie romanțată, ci operă științifică, biografie care nu-și permite nici o abatere de la adevărul documentar, la care adaogă marele merit al unui scris artist, frumos, care animă materialul mort al informației. Dar cartea lui G. Călinescu este și rămâne o biografie — cea mai bună din câte s'au scris până azi asupra lui Eminescu.

Cea mai serioasă — și prima — transpunere în roman a vieții lui M. Eminescu a făcut-o E. Lovinescu și rezultatele le-am analizat în cronica noastră de aci. Figura lui Eminescu trăia cu o forță unică, se desprindea cu imperativul vieții, din romanul „Mite“ care fiind o creație estetică nu se de-

părta de la informația cea mai strictă. În crearea figurii lui Eminescu, E. Lovinescu pune aceiași artă pe care a dezvoltat-o de la „Figurime” până la „Memorii”, arta de portretist psihologic.

Cu „Luceafărul” o nouă romanțare a vieții marelui poet o tentează și o izbutește magistral Cezar Petrescu. E prematur a vorbi de acest roman încă, deoarece trebuie văzut volumul al doilea, care cuprinde viața lui Eminescu matur, viața adevăratului Eminescu, acela care suferă și crează. Dar și cecea a făcut Cezar Petrescu până acum este de o realizare contestabilă. Copilăria și adolescența lui Eminescu sunt duse până în momentul când poetul, după ce e descoperit de Caragiale la București, se înapoiază, prin Cernăuți, la Botoșani, unde tatăl său pune mâna pe fugarul care dispăruse de acasă de aproape doi ani.

Impresia primă, la lectura primelor 200 de pagini ale cărții, era că, cecea scrie autorul se potrivește oricărui vieți de om și copilăria pe care o descrie, nu e numai a lui Eminescu, ci ea ar putea fi a oricui. Impresia s'a dovedit falsă, Cezar Petrescu îl crează pe Eminescu profund și așa zice organic. Il crează viu și-l crează ca natura. Adică Eminescu crește sub ochii cetitorului. Sub ochii lui se adună elementele cari vor constitui personalitatea lui Eminescu. Copilul care trăește singuratic, în neîntreruptele hoinăreli prin păduri și câmpii, avid de poveștile țăranilor, înțelegându-le sufletul și superstițiile, iubitor al formelor naturii și al vieții care o umple, copilul acesta nu poate fi decât Eminescu. Nu numai formele generale ale poeziei și simțirii lui Eminescu se văd aci, dar și amănunțele lor. Spre exemplu apare într'un moment dat buciumul ciobanului Alexa, care sună pe deal vara, cu jale și înțelegem impresia care se înstăpânește în sufletul copilului și care se va cristaliza mai târziu în poezia cunoscută. Apare apoi lacul pe care poetul îl cântă în altă poezie:

Lacul Codrilor — albastru —

Nuferi galbeni îl încarcă...

Mai departe găsim impresia pe care a lasat-o sunetul clopotului în sensibilitatea poetului, cristalizat în versul:

tânguiosul glas de clopot.

Așa autorul arată cu o artă mare, țesătura de forme și evenimente care contribuie la îmbogățirea memoriei și a sensibilității portului și ne face să simțim de pe acum poezia lui pe care a creat-o cu elementele acestea pe cari le-a avut în jurul său încă din copilărie.

Mai departe îl vedem pe Eminescu citind fără preget, fie din biblioteca tatălui său, fie din aceea bogată a lui Arune Pumnul profesorul său de la Cernăuți, fie din cărți cumpărate cu „pițulele” proprii, împrumutate de la moș Onofrei și cu destinația schimbată de la covrigul reglementar. Pasiunea cititorului se transformă puțin câte puțin în pasiunea studiului, care începe să se vadă încă din notele pe cari le ia poetul în drumul său prin Ardeal, după cuvintele și poezia poporului.

Încă un element important care ne face să înțelegem caracterul operii lui Eminescu e înclinarea lui spre vagabondaj. Eminescu e unul dintre puținii scriitori români cari și-au cunoscut perfect țara, pentru că a cutreerat-o în lung și în lat. Cu diferitele trupe de teatru prin care a colindat, Eminescu a străbătut și Ardealul și Banatul și Țările românești și Bucovina. În acest sens e comparabil cu Molière care printre scriitorii francezi e deasemenea poate

cel mai bun cunoscător al pământului francez. Rezultă de aici o apropiere între cei doi, în sensul că au reușit să-și apropie și să-și însușiască sufletul națiunii lor, și să-i promoveze calitățile cu mai multă tărie. Și într'adevăr pe cât e de francez Molière (în opera lui, pe atât e de român Eminescu).

Cezar Petrescu îl ia pe poet de la vârsta de 12 ani și-l duce până'n adolescență. În sfârșit mizeria, viața în condiții lamentabile, nesigură, adesea foame, adesea somn pe apucate, în natură, sau prin poduri cu fân, sau locuința în murdărie și în promiscuitate, alt element important pentru cunoașterea psihologiei eminesciene, e infiltrat și aci, cu multă îndemănare.

Am arătat cum Cezar Petrescu țese complexul de fapte cari au plămădit sensibilitatea și caracterul lui Mihai Eminescu. Urmează ca în volumul următor să vedem formația intelectuală și pe creator.

„Luceafărul“ e însă o carte care ar putea trăi adică fără ca pe erou să-l cheme Eminescu. Nu pentru că nu-l crează pe Eminescu. Dimpotrivă, tocmai pe el îl crează. Dar e un roman în sine. Un roman foarte bun.

În ce privește psihologia eroului, ea formează centrul de interes al cărții. Caracterul timid și melancolic, predispus la visare, iubitor de natură și de fantezie, cu valuri de pesimism și de renunțare la viață și la orice (vezi momentul când Eminescu e copist la Botoșani), cu o sensibilitate vie și mereu rănită, cu o inteligență cuprinzătoare, se rotunjește pentru a ne face să presimțim că ne aflăm în preajma creșterii unui geniu. Psihologia lui Eminescu se află toată în acest embrion care așteaptă o dezvoltare și o cristalizare în al doilea volum.

Dar toți ceilalți eroi sunt evocați cu o pană de maestru. Mă gândesc numai la eroii reali, nu la cei inventați. Așa Căminarul Gh. Eminovici, tatăl poetului, om avan la fire, iute la mânie, fire energică și brutală e tăiat în bloc de piatră. Lângă el ființa firavă și blândă a soției sale, Raluca, Eminovici se desprinde ca o șuviță imaterială de vânt ușor, ca o presimțire, așa cum se desprinde chiar din poezia lui Eminescu, pe Niculaie, pe Șerban, pe Iorgu, pe Ilie, dar mai ales pe sora lui Harieta — și bine știu pe cealaltă soră, Aglaia — sburdalnică și inteligentă, dar repede atinsă de marea nenorocire care o face repede inaptă pentru toată viața. Harieta parcă e o Olguță a lui Ionel Teodoreanu, dar o Olguță naivă și incultă. Tot atât de puternic trăiește Arune Pumnul și autorul a redat graiul lui stălcit de latinizant, dar a pus multă duiosie în evocarea protecstului lui Eminescu, așa încât limba ciudată a dascălului cernăuțean nu ne mai face să surădem, ci să ne înduioșăm. Și iubirea de soră pentru frate, a Hanrieti, și acea de maestru pentru elevul său, a lui Pumnul, ne sunt făcute simțite cu multă fineță.

Az mai fi de înșirat multe figuri și reale și imaginare. Pe toate Cezar Petrescu le-a făcut viu. Ceva mai mult, cartea are un ritm epic foarte viu. Cezar Petrescu și-a regăsit vâna din „Intunecare“. Desfășurarea evenimentelor se petrece într'o suită animată, naturală și logică, întreruptă doar ici și colo de descripție, pentru crearea atmosferei. Dar descrierea naturii nu merge fără lirism și apoi când scrii despre un liric e necesară infiltrarea lirismului. Astfel autorul evocă natura în mijlocul căreia petrece poetul. Cea mai frumoasă evocare e însă aceea a Bucureștilor din 1867, cu tot pitorescul de murdărie orientală. Sunt câteva pagini cari parcă se desprind din istoria lui Gion sau din Matei Caragiale.

În „Lucașul” Cezar Petrescu a reușit să îndeplinească într'un mod magistral adevărul cu ficțiunea și să creeze un roman foarte bun, al cărui mare merit e că face să „trăiască” ființa lui Eminescu, nu porteticistic așa cum am găsit-o și în „Mite”, dar ceea ce constituie o superioritate, organic, vital. Cu romanul acesta Cezar Petrescu și-a răscumpărat o serie de păcate literare și a revenit la creația serioasă. După „Intunecare”, „La paradis general” și „Comoara regelui Dromichet”, „Lucașul” e primul roman în care autorul se întrece pe sine.

ȘANTIER: MIRCEA ELIADE (Ed. Cugetarea)

Nu vom ține seamă de subtitlul, nici de prefața autorului, care vrea ca această carte să fie roman, fie el direct, fie indirect. Nici nu ne interesează că o carte e roman, sau altceva. Chestiunea e dacă e ceva și dacă acel ceva este o realizare.

„Șantier” este, după cum titlul o arată, munca brută, travaliu pe schelă al intelectualului, munca preliminară și subterană creației, care după creație se înlătură asemenea unor haine. Dar mai utilă de cât hainele, această muncă poate fi la rândul ei o creație, așa cum e cazul cu acest „Șantier”. Pentru că schelăria aceasta e ea însăși o creație pe care autorul a avut fericita idee să o păstreze, după crearea unei opere și alături de ea. E vorba deci de un jurnal intim — nu ne jenăm să o spunem deoarece o spune și autorul care de altfel nu se mai recunoaște în rândurile acestui jurnal pe care l-a depășit — în care autorul și-a notat gânduri, simțiminte și observații cari l-au străbătut în decursul anilor petrecuți în India. Sunt fragmente, sunt notații, pe cari autorul le-a selectionat evident, nedând publicității pasagii cari îl priveau prea direct sau cari erau inutile de comunicat cititorului comun.

Desigur că „Șantier” e sortit să aibă o carieră mare. Și aceasta curând. Pentru că jurnalul acesta intim are multiple calități pe cari vom încerca să le enumerăm, cu siguranță că vom scăpa unele, dar cu consolarea că vom exprima pe cele mai importante. Astfel să începem cu cea mai mică dintre însemnătățile acestui jurnal și anume faptul că în el se reflectează tot spiritul și tot sbuciumul unei generații. Să o spunem de la început, aceea a noastră a tinerilor de azi. În toate preocupările autorului e todeauna ceva din preocupările tuturor tinerilor de azi și în însuși caracterul confesional al jurnalului se vede ceva din dorința de expunere directă a celui, care caracterizează literatura tânără de azi și care a fost formulată chiar de Mircea Eliade prin cuvântul de „autenticitate”. Iată în acest fragment o aspirație și o întrebare, amândouă caracterizând o atitudine pe care o văd comună întregii noastre generații:

„A putea învăța ceva de la viață, a isbui să faci să crească nu numai inteligența și celelalte glorii umane, ci și facultatea de a vedea chiar întâmplările, de a le prevedea... De ce rămâne insul tot atât de viu, de trist, de exilant, orice s'ar întâmpla cu el, oricum l-ar bate vânturile?” (p. 178.)

Dar, mai mult decât o explicație a generației, „Șantier” e o explicație a psihologiei autorului său și aci văd o a doua calitate care va crește pe măsură ce Eliade se va realiza pe sine și care se va transforma în valoare documentară după dispariția autorului. Iată două pasagii, din care se poate vedea contradicțiile din personalitatea, atât de complexă, a lui M. Eliade.

„Cu lectura aceasta „laică“ îmi satisfac tot disprețul meu pentru erudiție, pentru munca onestă și inutilă, pentru atâtea științe dragi — pe cari tocmai pentru că îmi sunt dragi, ard de dorul de a le disprețui, de a le „înșela“, de a le umili“ (p. 182).

și:

„In mine se sbat, de când mă știu, două mari și seducătoare nostalgii: ași vrea să fiu în fiecare ceas altul, să mă scald în fiecare zi în alte ape, să nu repet niciodată nimic, să nu-mi amintesc nimic, să nu continui nimic. Dar ași vrea în acelaș timp, să pot găsi un punct fix de unde nici o experiență și nici un raționament să nu mă poată deplasa; o viziune satirică, o contemplație directă — fără mijloacirea experienței — și universală (oh mai ales universală!) — un absolut“ (p. 219).

În altă parte caracterul de intelectualitate al autorului se exprimă răspicat așa:

„... o extraordinară credință în realitatea adevărului, în puterea omului de a le cunoaște și a le trăi printr'o realizare lăuntrică, prin puritate și reculegere mai ales. Credința acesta e și a mea“ (p. 52).

Sunt aci rânduri de importantă explicare a propriei psihologii a autorului.

În al treilea rând, se găsesc în acest roman reflecții cari prin puterea lor axiomatic, ar putea sta lângă cele mai bune pagini din „Oceanografie“. Sunt puține, e drept, dar ne mirăm că autorul nu le-a cules pentru a le îngloba în „Fragmentele“ cari încheie „Oceanografia“. Pe altele le-a reluat și le-a dezvoltat acolo. N'am la îndemână cartea dar parcă-mi reamintesc a vedea în aceste rânduri idei cari sunt și în „Oceanografie“, asupra prieteniei:

„Și prietenii își au viața lor. Durează atât timp cât sunt necesare creșterii a două suflete. Vine un timp când prietenia unui anumit om e o povară; nu-ți mai spune nimic, și nu-i mai spui nimic. Osmoza' dintre sufletele voastre s'a sfârșit. Sunteți acum unul față de altul, două organisme complet închise“ (p. 216).

Dar — și aici vine meritul cel mai de seamă al cărții — autorul are într'o măsură oarecare dreptate socotind roman această carte. Ea e un roman în măsura în care viața este experiență în el. Și e experiență într'o măsură foarte mare. Mai mult decât în romane Mircea Eliade face să trăiască aici personajii și aspecte de viață, precum și evenimente. Nu mai mult decât în „Maitrevi“ este romanul în care autorul a izbutit să se desprindă de persoana lui gânditoare și să plămădească viața cu degete de carne, nu cu oase de gânditor. În „Maitreyi“ aceasta e și frumusețea și valoarea: în crearea figurii turburătoare a eroinei care trăiește și psihic și fizic cu o obsedantă permanență în mintea lectorului.

În „Santier“ Mircea Eliade face să defileze o sumă de personaje. Nici unul nu e terminat. Toate sunt schițate. Dar, după cum schițele descoperite ale unui sculptor sau pictor revelează uneori lucruri de o extraordinară calitate, deși nu sunt decât schițe, tot astfel oamenii cari trec prin „Santier“ trăesc mai mult decât eroii din „Lumina se se stinge“ sau „Izabel și apele diavolului“ ba chiar mai mult decât cei din „Întoarcerea din Rai“. Hellen spre ex. Ce perfect e descrisă această față inteligentă și frumoasă, însă lipsită de sensibilitate, indiferentă și pregătită cu hotărâre pentru depravare și parvenire. Ce perfect trăește Ruth, proastă, dar pasională și carnală. Dar eroii masculini, toți, Bill, Franck, aviatorii francezi, Domnul P. etc., toți au o

realitate bine strânsă în chingile unor caracterizări scurte, dar sugestive și adânci. Mircea Eliade are bune calități de observator și portretist.

Calitățile lui epice, dovedite în descrierea atâtor scene — ce sobră și sguđitoare e lupta europenilor, prinși noapte în cartierul spălătorilor! (p. 150 —151) — se desvoltă în plin în „Intermezzo“ unde autorul povestește grozăviile revoluției indiene. Toate mărșevile engleze pentru a-și menține protectoratul asupra Indiei, se văd pe sub povestire și te face să-i detești încă odată pe acești ipocriți asasini ai lui Napoleon cariucid pe indieni, dar protează pentru regimul hitlerist. Revoluția indiană este trecută pe sub ochii cititorului ca un film.

Mircea Eliade are și calități de descriere. Ar trebui citate, la pag. 187—188, impresiile autorului care e miop și care și-a pierdut ochelarii, dar spațiul e prea mic. Sunt lucruri de o fineță și o rară precizie, cari ne aduc aminte de impresiile lui Manueeale, care orbea, din „Lumina ce se stinge“.

În sfârșit Mircea Eliade are umor sec și acesta în observația și în descrierea nudă a faptului realist. Trebuie extras acest pasaj care definește un temperament de romancier realist care încă nu s'a realizat:

„Da, Dna. P, chiar aceia care cred că nu fac filozofie, sunt totuși filozofi!“

Mă ascultă atentă și chiar puțin flatată. Mă întreabă cu oarecare jenă: „Si ce fel de filozofie crezi că ași face eu?“ După ce mă prefac că mă gândesc o clipă, răspund — „Dta, ești catolică, nu poți face decât o filozofie realistă“. Imi spune: „Ai ghicit!“

Când pleacă o observ: umblă mai teapănă încearcă să pară mai decisivă în priviri, în vorbe. Are ceva „revelat“ în ea. La masă, seara, i se adresează lui Ruth: „Fetișo, consoleazăte cu realitățile. Nu poți avea înghețată la fiecare cină, și nici nu poți merge la cinematograful în fiecare zi“. Apoi mă privește pe furis complice“. (p. 266).

Mircea Eliade este un scriitor realist care se ignoră (când am scris aici despre „Oceanografie“ am putut arăta de altfel și structura realistă a gândirii sale).

Astfel că „Șantier“ e un fragment de viață, plin de animație, cu eroi vii cari circulă în voie, cu evenimente și cu aventuri pline de interes dramatic și cu desfășurare epică, toate acestea întretăiate de reflecțiile unui intelectual în perpetuă agitație. Mircea Eliade va scrie de sigur lucruri mult mai realizate; are încă și timpul și are și posibilitatea. Dar e în „Șantier“, o propețime, o degajare, o simplitate și o atitudine francă, precum și o redare directă, nefalsificată, a vieții și a gândirii, cari transformă acest „jurnal intim într'o carte de valoare, care va rămâne, fără doar și poate, indiferent dacă pedanții didactici nu vor găsi genul în care să o forțeze a intra. „Șantier“ e un prețios breviar al trăirii și gândirii unui om care viețuește cu aceiași intensitate și pe planul intelectual și pe acel real. În „Șantier“ Mircea Eliade a întretăiat cele două planuri. Văd în această carte o împerechere între „Maitreyi“ și „Oceanografie“, trecând prin „Intoarcerea din Rai“. Și scrisul lui Eliade, în alte cărți atât de dezordonat și neglijent aici este mai îngrijit tocmai grație caracterului de notație fără pretenție. E mai sobru, mai curat, mai precis, și mai propriu.

ANIȘOARA ODEANU: „INTR'UN CĂMIN DE DOMNIȘOARE”

(Ed. Adevărul).

Literatura Anișoarei Odeanu e o sinteză a calităților și defectelor feminine. La o atentă examinare vezi însă că defectele se reduc la unul mare și grav: superficialitatea și calitățile la una destul de modestă: grația. Imi place să încep cu defectul, pentru că pare mai important și din înlăturarea lui ar rezulta o adâncire și o seriozitate mai mare a acestei literaturi.

Nu se poate pune orice într'un roman. Sau se poate pune orice cu condiția să se dea un sens. Că două fete beau cafea, sau cască, sau își trag ciorapii, nu interesează. Anișoara Odeanu nu știe să selecteze. Ea pune tot, transcrie cu fidelitate gestul vieții, dar nu știe să-i dea un rost în ansamblu. Așa încât la un anumit moment literatura aceasta obosește prin insistența asupra a ceea ce n'are însemnătate. Autoarea trebuia să învețe arta concentrării și pe aceia a alegerii și a întrebuirii numai a ceea ce este necesar și substanțial în operă. Reportajul nu e permis în artă și într'un reportaj nu se fotografiază totul ci se redă caracteristicul numai.

Și toate aceste fapte pe cari le expune autoarea nu duc la nimic. Interesul trece deasupra lor ca o apă și nu rămâne cu ele. Totul se întinde pe deasupra a ceea ce ar trebui să fie important și nu e. Iubirea e atinsă în trecăt, tot la suprafață. Gestul exterior în literatura aceasta nu enunță nici-o realitate interioară. E în fond acesta un reflex al mentalității feminine. O femeie nu vede într'un bărbat nici inteligență, nici suflet. Li vede numai chichipul. Așa cum Dany nu vede în Dinu decât frumusețea și silueta voinică. Poate să se sbată orice în capul celui om, fata nu vede nimic. Parcă asta o interesează pe ea? Ea vrea să știe dacă băiatul o s'o sărute sau nu. Atât. Dinu poate să fie prost sau inteligent, fetei nu-i pasă și nu se interesează de asta. Un bărbat dinpotrivă, nu se uită numai la frumusețe, ci caută și suflet și inteligență. Și dacă nu sunt, pune de la el. Dany nu se ostenește să pue nimic de la ea. Nu prea are fantezie fetița asta.

Totuși „Intr'un cămin de domnișoare” reușește să evoce cu multă grație atmosfera dintr'un cămin de fete. Nu e o creație extraordinară. Dar mediul acela trăește autentic și-ți place să te simți acolo, înconjurat de acele fete în floare, cam ușurele, cam găsculițe, dar simpatice în vanitatea și prospețimea lor de debut în viață. Pentru evocarea acestei vieți de pension, e o admirabilă subliniere pasajul plimbării lui Dinu cu Dany. E întradevăr multă poezie în flirtul celor doi, în pândirea lor reciprocă, în așteptarea neliniștită a unui gest care nu îndrăznește să fie făcut de niciunul. E cu adevărat iubirea timidă a fetei de pension. Pe băiat însă îl înțeleg mai puțin, pentru că autoarea n'a vrut să-l explice și l-a lăsat vid ca pe-o păpușă.

În orice caz dacă Anișoara Odeanu va ataca lucruri mai grave, creații mai adânci, va face o literatură prețioasă. Fiindcă poate. Scrisul ei e curat și o undă de ironie îl încrețește ușor ca fața unui lac. Imi place să cred că autoarea va ști să găsească pentru viitoarele ei opere alți eroi decât Dinu, care în literatură nu interesează decât dacă e creat de un geniu al romanului. În fond Dinu este Costel Petrescu din „Logodnicul”. Dar ce creație puternică e acesta din urmă. O sfătuesc pe Anișoara Odeanu s'o citească pe Hortensia Papadat-Bengescu și — dacă poate — să-i semene. I-o doresc din toată inima.

MIRCEA DAMIAN: BUCUREȘTI. (Ed. Fundațiilor Regale).

Imi pare rău că nu pot fi de părerea prietenului Mircea Damian, dar nu recunosc în cartea sa Bucureștii. El, care e un scriitor cu bun simț, imi va da desigur dreptate când îi voi spune că a scris o carte de literatură și că putea pune un alt nume de oraș, alte nume de străzi și instituții și cartea rămâne tot atât valabilă. Căci autorul a mai făcut imprudența de a mărturisi că stă în București de șapte ani abia. Imi permit să-i spun că eu am crescut în Bucureștii unde m'am născut și că orașul ăsta nu e oraș cum l-a văzut Mircea Damian.

Bucureștii se zice că ar fi un oraș fără caracteristică, fără fizionomie specifică. Sau că ar fi având mai multe fizionomii. Ce folos! Simplul fapt al existenței sale ca oraș îi dă o fizionomie, vrută sau nevrută, dar fizionomie. Și dacă ea nu este exprimată literar, asta e pentru că nu s'a găsit încă scriitorul care s'o exprime. Mă gândesc însă că e unul. Un singur scriitor ar putea să ne dea adevăratul București. Acesta e T. Anghezi. Dar vorbesc de un București integral. Căci aspecte parțiale ale Bucureștilor trăesc cu putere în schițele și momentele lui I. L. Caragiale și un alt aspect i-a fost dat fiului acestuia, Matei Caragiale să-l surprindă în „Craii de Curte Vechie”. Nimic din aceste aspecte în cartea lui Mircea Damian. Dânsul crede că Bucureștii n'au cap, nici coadă și că poți să-i iei de oriunde, că tot aia e. Păi nu-i tot aia. O sistematizare a materialului era obligatorie, chiar dacă orașul nu te îmbie la aceasta. Dar, dragă Doamne! ce bună sistematizare s'ar fi putut face, numai dacă autorul și-ar fi dispus materialul pe cartiere!

Și ca să fixăm caracteristica Bucureștilor, trebuie să-i surprindem dinamic. Căci București e un oraș care se construiește. Se face depe vremea lui Bucur și până azi, fără întrerupere. Fizionomia lor va fi desigur, peste o sută sau cinci sute de ani, încheată. Dar atunci va fi una statică, de muzeu, de parc de piatră moartă. Bucureștii de azi însă, cu sutele lui de șantiere și cu miile lui de contradicții interioare, fie arhitectonice, fie sociale, e aspectul însăși al evoluției urbanistice. Noi avem fericirea să vedem „conștienți” încheierea unui oraș, așa cum o vedeau parizienii între 1840 și 1870 pe aceia a Capitalei lor. Și pretindem că Bucureștii n'au o fizionomie! Când ea constă tocmai în această inconștiență și perpetuă prelucrare a lor! După 26 ani de viață bucureșteană i-ași putea povesti lui. Mircea Damian multe lucruri surprinzătoare asupra acestui orș pentru care doi ani trecuți în el, te îmbătrânesc și-ți dau amintiri ca și seculare! Fiindcă dacă Mircea Damian n'a venit la București decât de șapte ani nu cunoaște desigur tranwayul cu cai a cărui existență pare preistorică azi, dar la care am împins cu umărul când nu putea urca panta înzăpezită a Lânăriei.

Ceeace am să mai reproșez lui Mircea Damian e că n'a împletit în „Bucureștii” dumisale frânturi de istorie a orașului, cari sunt indispensabile pentru cunoașterea lui. Elemente de istoric bucureștean era obligator să evoce autorul. Pentru că încă din caracteristicile acestui oraș e împletirea vie a trecutului cu prezentul. Bisericuța Stavropoleos, șezând turcește parcă, într'un colț dosit al Palatului Poștelor, alcătuește nu un contrast, cum ar vrea unii, ci o minunată împerechere, care numai la noi era posibilă. Și am dat doar un exemplu: ași putea da o sută și mai multe. Iată un aspect neglijat de Mircea Damian.

Multe lucruri lipsesc în această carte. Mai întâi acela care scrie Bucureștii trebuie să aibă elemente de arhitectonică sau, în cel mai rău caz, să poată fi impresionat de un monument de cărămidă. Trebuie să cunoască stilurile, să le știe distinge și să le știe prezenta. În cartea lui Mircea Damian nu există case. Nu există nici străzi. Dar vai! — nu există bisericile Bucureștilor, atât de multe, atât de variate și de frumoase, a căror împrăștiere peste tot e o podoabă, un farmec, dar și încă o caracteristică a orașului. Mircea Damian n'a văzut în București decât oamenii. Peste tot oameni mai ales bătați. Cele mai reușite pasagii sunt acelea unde autorul își poate etala verva de umorist și anume: „Capșa“, „Cenaclurile literare“ și „Parlamentul“. Sunt fără să contest foarte reușite. Căci autorul e sensibil la materialul uman. Dar un oraș nu e format întâi din oameni. E format și din oameni, dar întâi din cărămidă și din piatră. Pentru a face să trăiască un oraș trebuie să știi să faci să vorbească lucrurile neanimate, nu oamenii. Să știi să evoci piatra, casa, ornamentul.

Mai este apoi un București pitoresc de a cărui existență pare că autorul n'are habar. Unde sunt simigeriile, bragageriile și lăptăriile Capitalei? Știe autorul câtă poezie balcanică e în aceste, pot spune fără teamă, instituții bucureștene. Ele pot forma, singure, un capitol separat de viață, de aspecte sociale și de poezie în același timp.

Și mai e ceva. Pentru a descrie Bucureștii trebuie să fii poet (de aceea mă gândesc că Arghezi trebuie să scrie un București). Ce-a făcut Mircea Damian din Cișmigiu? Și din Parcul Carol? Și din Șoseaua Kiseleff? Tot locuri de întâlnire omenească. Dar ce penel de plastic colorist trebuie să ai pentru a picta Cișmigiul, unde la anumite ore poți să vezi numai florile și să faci abstracție de elementul om care e acolo. Și în general toate parcurile Bucureștilor — și mai sunt, din loc în loc, presărate anumite străzi, niște ronduri, niște grădinițe, iar pline de poezie, de cari n'are habar autorul.

Il trimet în str. Sf. Ștefan, unde sunt două asemenea grădinițe, una la un capăt al străzii, alta la celălalt. Sau în dosul școalei Mădăraș Dulapul.

Ce a scris Mircea Damian în București? Un frumos reportaj literar. În care însă literatura primează asupra adevărului necesar într'un reportaj. Să mai spun ce lipsește în această carte? Ar însemna să mă extind prea mult. Într'un cuvânt: lipsesc Bucureștii înșiși.

Ceeace nu lipsește e talentul autorului. Mircea Damian este un umorist recunoscut, care nici de data asta nu s'a desmințit. Câteva aspecte, umane, ale Capitalei am arătat mai sus, că le-a prins cu peniță veselă. Sunt schițe amuzante, aruncate în fuga condeiului. Cea mai bună e însă ultima, anume raporturile dintre chiriași și proprietar. Apreciez scrisul așezat și zâmbitor al lui Mircea Damian, dar aștept să-l văd în altă parte, acolo unde e îndreptățit să stea: în literatură.

**CEI TREI TINERI POEȚI PREMIAȚI:
VIRGIL GHEORGHIU, ȘTEFAN BACIU ȘI SIMION STOLNICU**

(Ed. Fundațiilor Regale)

Premiind pe acești trei poeți, dintre cari unul e încă o virtualitate, dar foarte promițătoare, nu se putea face mai nimerită alegere. Desigur că s'ar fi putut totuși premia, înaintea lor alți doi poeți, foarte nedreptățiți și mult mai realizați, cari anul trecut au fost înlăturați de la premiu: Cicerone Theodorescu și Andrei Tudor. Dar de sigur că anul acesta n'au mai concurat. Așteptând să-i citim în volum cu totul al lor, trebuie să recunoaștem că alegerea de anul acesta onorează comisia. Cu toate rezervele pe cari le-am avea de făcut. Pentrucă toți acești trei poeți au și substanță și originalitate.

Ceeace e mai interesant, e că pe toți trei îi apropie o trăsătură comună. E ceeace ași numi „Cosmism“, o trăsătură pe care am identificat-o mai întâi în poezia lui Ilarie Voronca. Ce este acest cosmism, dacă nu un simț al plenitudinii vieții, o tendință universală, de îmbrățișare a tuturor aspectelor cosmosului, o aspirație spre totalitate, dar tocmai de aceea o risipire în diversitatea laturilor cosmice. Iată spre exemplu, „cosmismul“ în poezia lui Virgil Gheorghiu:

Pe osia uraganelor

Circulă'ntre continente

Curelele de transmisiune a mărilor

Și vocea naufragiaților caută prin transparența meduselor

Rozele de recviem a iubitelor.

Cu aripi de rechin și alge bretone'n elice

Spre pilonii porturilor alte vapoare

Se îndreaptă somnoros, ca pruncii spre mamèle.

Rătăciți dela'nceputul lumii,

Munții se strigă prin buciume,

Iși coboară păstor și mioare ghețarii

Până'n șesuri

Unde se logodesc apele cu inelul morilor. (p. 14).

Se vede cred rătăcirea poetului în sapțiu. El pare un personaj de basm, care a îmbrăcat ciubotele de șapte poști și face pași gigantici, umblând printre munți, ocean, șesuri, și stele ca printre jucării de carton. (Poetul se simte în cosmos ca într'o odaie. Iată acum aceiași trăsătură la Ștefan Baciu, acum însă legată de însăși ființa lui și teoretizată în „Ars poetică“)

„Poetul”

E frate cu calul și cu vioara din dulapul de bard,

Cu sufletul zării și cu țărâna umedă de lună,

În tocul său inima lui se sparge și sună

În cerneala lui, toate găzele de aur cad.

In fiecare loc, o doniță de apă va avea,
 Și'n fiecare stup un bulgăr de aur moale,
 El bea din harbuzaicele uscate — goale,
 Și doarme, cu un farte în fiecare stea.

In serile de borangic anemic, românesc
 Iși împletește cu palma cu care scrie
 Ciorapi din cânepile cerului, și-și ia
 Scânteii din lună, pentru focu-i ciobănesc. (p. 8).

Nu mai citez din Simion Stolnicu, în ale cărui toate poezii se exprimă, original desigur, aceiași atitudine de confruntare cu cosmosul, dar trimit pe cititor la poezia „Pod eleat“ care și dă titlul volumului și al cărui singur merit e că are trăsături de cosmism.

A doua apropiere între acești poeți, e în lipsa lor de perfecție a expresiei. Poezia e în primul rând travaliu. O poezie în care găsești înperfecțiuni formale orice calități altele ar avea, e inferioară unei poezii muncită, și perfectă. Toți trei poeți cu toată forma lor adesea încâlcită nu-și lucrează în amănunt forma. Trebuie să adaug că cel mai desăvârșit dintre ei, ca formă e Virgil Gheorghiu, care a găsit expresia nudă, directă și de aceea simplă, naturală și neforțată, care caracterizează pe poetul clasic.

Dar să începem chiar cu el, e în poezia lui un abuz de genetive, de-a dreptul supărător. E nepermis a da mereu atribute lucrurilor. Iată în poemul citat mai sus. Să numărăm toate genetivele (și toate la plural!): uraganelor, mărilor, naufragațiilor, meduzelor, iubiților, porturilor, și morilor. Șapte genetive plurale în treisprezece versuri! E prea mult. E o sonoritate neplăcută în revenirea acestui final: „lor“. Și abuzul e generalizat în poezia lui Virgil Gheorghiu.

La Ștefan Baciș găsim alt abuz. În loc de „ca“ pune „cum“ pentru comparație. Ori dacă acest „cum“ e justificat acolo unde trebuie evitată cacafonia, el e parazitărilor acolo unde poate fi înlocuit de „ca“. Dar vai și de „ca“ abuzează poetul! E bine spus „cum crezi“ (p. 28) dar e rău, în versul următor „cum rața“ sau „cum hârtia“ (p. 33) sau „cum termometrul“ (p. 34), etc. Însă nici de „ca“ nu-i permis a se abuza. Poetul trebuie să știe să utilizeze metafora și să renunțe la simpla comparație.

Mai grav decât toate însă e abuzul lui Simion Stolnicu. Pentru că abuzul lui impietează direct asupra sensului poeziilor sale. Simion Stolnicu vrea să facă poezie hermetică însă cu o desfășurare extraordinară în vocabular. El nu vrea să înțeleagă că nu se poate face poezie hermetică cu un vocabular bogat. N'a observat că poeții cari fac poezie de aceasta au un vocabular redus și anumite forme fixe în sintaxă, cari revin, tocmai pentru a accentua obscuritatea sensului, dar a facilita efortul cititorului. Ori Simion Stolnicu stă cu dicționarul pe masă și caută cuvintele cele mai rare și mai trăznite. Ca să spună că prințesele aplaudă cu mâini cari seamănă cu ale statuielor de tanagra poetul spune: „Mâinile mici tanagrelor alienate!“ (p. 11). Nu mâinile sunt „alienate“ poete, vai, nu mâinile! Sau iată vocabular: „pliscuri de erodii“ (p. 9), sau „Deschiloați-vă agate'n cadran“ (p. 10)! Deschiloați-vă! Unde-i clasicismul sfânt al cumpătării! Iți vine să-ți ei câmpii când citești asemenea dobitocii. Și mai ales când știi că totuși Simion Stolnicu e un poet. Ce

caută însă în poezie „hemoglobina“ sau „bectemis“, ce caută „tumul“ și „jujău“? Această căutare cu orice preț a vocabularului bizar, rar, exagerat de obscur, dăunează sensului și transformă poemul „Pod eleat“ într-o materie amorfă, lipsită de orice licărire de substanță. Simion Stolicu trebuie să înțeleagă că St. Mallarmé n'ar fi poet mare cu vocabularul lui Victor Hugo, dacă ar fi făcut aceiași poezie hermetică și deși ar fi pus în ea același gând. Dar cu vocabularul restrâns a lui Alfred de Vigny ar fi putut fi. Și chiar este Pentrucă mai mult de cât orice poezie, poezia hermetică presupune sobrietate clasică, selecție și simplitate excluzând orice urme de romantism.

Și acum, după ce am văzut trăsăturile comune și cea bună și cea rea, prima fiind atitudinea cosmică, a doua abuzul — în senzuri diferite — de anumite ticuri tehnice, să vedem caracteristica fiecăruia în parte.

În „Marea vânătoare“ Virgil Gheorghiu se realizează pe sine complet și capătă o expresie desăvârșită. Am remarcat mai sus calitățile clasice, de cumpătare, de ordonare, de simplitate și naturaleță ale stilului său care exprimă direct emoția, o îmbracă asemeni unui tricou lipit de corp. Substanța acestei poezii este emoțională. Poetul își include în versuri bătute în țintele imaginilor fondul său sensibil care e foarte puternic. Dar e conștient de sine și de rațiunea poeziei sale, căci în ea el nu închide, decât o mică parte din sine.

Din viața neștiută, nerostită,
 Închisă ntr'un etern reflex în mine
 E-abia un rest de spumă netopită
 Pe insula de strofe ori terține.

Cine-mi va ști ascunsele dezastre
 Din care, spectru pe ruini, tot cresc,
 Și tăvăliri hipnotice sub astre
 Fixând în pulberi un reflex ceresc? (p. 5).

Poetul transformă emoția amintirii și a plecărilor și transformă în monedă proprie această temă romantică. Cea mai frumoasă emoție a concentrat-o însă în rândurile în cari evocă pe mama sa. Poezia e de antologie ca și poemul în care poetul invită la o compătimire universală — în atitudinea cosmică! — față de aspectele lumii:

Rugațivă'n singurătatea dintre perne
 Petru noaptea rădăcinilor din pământ,
 Pentru orașele de sub deșerturi
 Și pentru fântânele oarbe negăsite de oameni (p. 27).

La fel a exprimat Virgil Gheorghiu melancolia voiajurilor în „Trenuri“ apropierea morții din „Omizile“, regretul melancolic după trecătoarele dorite în „Rondelul rochiilor“, melancolia automnală în „Toamnă“, mizeria ucigaștoare de creații în poemul sculptorilor (p. 21) sau durerea în „Scrisoare“. Ceeace e interesant e că toate temele poetului sunt acuzat romanice, dar toate sunt tratate cu pondere și discreție clasică. Iată durerea:

Prietenă nu mă lăsa mai singur:
 Un vânt autumnal oftează
 În prohod cenușiu de planetă.
 Noapțile-s plânse de cucuvae
 Gem ruginele în ultima flașnetă
 Și vara mi-o sfășii în ferăstrae. (p. 19).

Peste tot emoția e melancolică sau dureroasă. Trebuie remarcat că Virgil Gheorghiu e un mare imagist care știe să pună carne pe emoțiile sale. Iată numai trei exemple:

... scrie noia pe unghie luna (p. 11).
 Prin ploile cu gene lungi ca stelele filante (p. 20).
 Nori cirus de marmură'n subsoluri
 Am' așteptat o viață trăsnetele daltei (p. 21).

Virgil Gheorghiu a dat cel mai realist volum dintre cei trei. De la el ar trebui să învețe Ștefan Baciu tehnica metaforei pentru a scăpa de abuzul de comparații. Și tot de la el să învețe și organicitatea imaginii. Căci Baciu face prea adesea imagini pentru imagini. E prea virtuos cum o spune Șerban Cioculescu, dar nu sunt de părerea lui că e numai virtuos. În precocitatea talentului său, Baciu promite să ajungă un poet mare (o spun fără nici o teamă de exagerare). Pentru că nu numai tehnic e un poet. Are și substanță pe care o exprimă. Sunt mai multe aspecte în poezia sa, cari trebuie reținute. Cel mai elementar e aspectul descriptiv. Poetul e un pastelist fin și original. Nu vom insista cu exemple, ele stând la îndemâna oricui.

Al doilea aspect e conștiința narcisică așa spune, a poetului, despre starea sa și destinul său. Poetul se cunoaște pe sine, se cultivă și se iubește:

Adâncul sufletului se lovește de plămâni și plânge
 Cu mâna îmi resfir pe umăr blana tinereții mele
 Și când mă strânge inima pe toc și-mi frânge
 Avântul, scuipe bucăți de vers și stele.

Crestez pe pieptul fraged filigrama fiecărui vis,
 Și mă ridic mereu, cu fruntea lângă soare,
 Pășesc ușor cu tâmpla'n floare de cais
 Și mă desfac, cântând, din fiece strânsoare. (p. 11).

Autocoștiința creatorului se transformă în euforie:

Număr versurile pline de sevă ale poeziei
 Le desfac în salbe de vers și'n fășii de gherghină,
 Le adun în vasul inimii plin de lumină
 Și umplu cu ele prietenească pernă a bucuriei. (p. 34).

Al treilea aspect este vitalismul poetului. Poetul se bucură de viață. El trăiește din plin și un optimism robust îl animă. Se împlântă în viață și o privește cu sufletul său prin ferestrele tuturor simțurilor. E o înfățișare

pleneră a vieții, care trebuie reținută. Din primele versuri ale volumului se vede această atitudine:

E-atât de bine să stai ușor în zi. Să cânți ușor să nu auzi
Cum ierburi cresc, să nu muști din traiul ca un măr
Să mergi pe drumul neted lângă pomii uzi
Și să visezi cu palma rătăcită'n basme și în păr. (p. 7).

Se regălesc aici aproape toate simțurile; motrice, auditiv, tactil, gustativ, vizual. Iată însă un alt citat unde se întâlnesc toate simțurile:

Când am scoborât în satul cu mărgelile de vie și struguri
M'am repezit să rup floarea de gând a luminii.
Delurile se scaldau în rod, câmpiile în pluguri
Și stupul verii se oprise pe panta gândirii.

Ce frumos miroseau volutele aerului de munte
Ecolul strigătului era un gât de necăutăță tăcere... (p. 35).

Oprese aci citatul. Se vede cum exaltă poetul în mijlocul naturii, cum o simte și o gustă complectudinar.

Un alt aspect e versul stelar al pastelismului poetului. De la beția de lumină și de simțuri poetul trece la pastelul cosmic și se ridică spre astral. Așa în „Medalion“, „Stele“.

Stele, scame din vârful peniței mele de fiecă clipă
Pupile pentru cerul meu din orice poezie,
Lumini jucând pe-a herminelor aripă
Potir de depărtări plesnind de apă vie. (p. 36).

Și aci răbufnește vitalismul instinctual al poetului. E recomfortantă această agățare sănătoasă și primară de viață, după aspectul deprimant al vieții sensibile din poezia lui Virgil Gheorghiu.

Mai e încă, în poezia lui Baci, un dinamism în imagini, care secundează caracterul agitat și viu al setei sale de viață.

Umbletul tău era un ogar iute și melodios (p. 18).

sau:

Fatma își îmbracă ciorapi de umblet ușor. (p. 19).

„Pod eleat“ a lui Simion Stolnicu este cel mai slab dintre cele trei volume. Am arătat pentru ce: gonind dupe originalitate și raritate în vocabular poetul și-a transformat poemele în paste ininteligibile. Așa că poemul principal și majoritatea celorlalte sunt simple șarlatanii poetice, cari nu ne pot înșela. Nu-i putem ierta, mai ales lui Simion Stolnicu, această deziluzie mare a noastră, deoarece în primul său volum, în „Punct vernal“, am menționat de la apariție încă, un mare poet și un volum care va rămâne. Amintitoare ale calităților rare din acel prin volum sunt acum numai cinci sau șase poezii, cari salvează acest nou volum de o grbnică uitare. În general „Simfonie'n

Muntenia“ e frumoasă. Dar mai ales „Cântec pentru mătreaua bradului“ și „Legat“, pe cari le-ași cita în întregime dac'ași avea loc, pentru sublimul pe care poate să-l atingă poetul în descrierea unor aspecte din natură. Iată bradul:

Brad negru, cu mătreauă și fără jucării,
Mori în spânghi de ora cinci pe munte
Sfidând atâtea doine și-atât ozon pe frunte,
Brad valah, cântecul nordic de tine se sfii!

Dar din scrijelări scot degetele feele,
Cum laptele de piatră svâcnește 'n brocarte —
Și năpârlite sfaturi de-orgolioasă moarte,
Îți dau lupii și timpul îți flueiră testelele! (p. 34).

E în acest ultim ciclu o prospețime naturistă, o revărsare în universal, în cosmic, o împerechere de pitoresc istoric și de sclipiri astrale și tot odată plasticitate și muzicalitate, calități cari amintesc pe Simion Stolnicu din „Punct vernal“ și ne fac să sperăm că poetul va trece peste exagerările și pozele lui actuale pentru a reveni la adevărata esență a poeziei care nu poate fi decât clasică!

O. HAN: PACIUREA, (Ed. Fundațiilor Regale)

O. Han nu este numai unul dintre cei mai buni sculptori ai noștri, dar și un scriitor admirabil. Până acum articolele pe care le publica în „Curentul“ dovedea un gazetar și polemist cu penița acidă, cu argumentul prompt și sigur, cu fraza impecabilă și cu o ironie de superioară calitate. În volumul de față O. Han readuce aceste calități la care adaugă o rară putere de evocare și o inteligență critică frumoasă. Unul dintre cei mai mari sculptori ai noștri evocă figura omenească și situează opera sculpturală a unuia dintre marii săi colegi. Portretul lui Paciurea se desprinde din aceste pagini ca din paginile memorialistului N. Iorga. O. Han are un dar de sugerare care-l apropie de portretistul N. Iorga din „Oameni cari au fost“. Din câteva linii O. Han creiază un portret. Dintr'o anecdotă, din povestirea unei scene dintre Paciurea și maestrul compozitor a lui Alcador, se încheagă figura celui dintâi.

Iar pe de altă parte soarta lui Paciurea, soartă de precursor și de nedreptățit, reiese obsedant din fiecare rând. O. Han nu spune că Paciurea a fost sortit să se izbescă toată viața de Fritz Storck, un sculptor mediocre, dar o arată și o lasă să se înțeleagă. O. Han e un scriitor prin arta lui de sugerare.

Ar trebui transcrisă întreagă ultima pagină a plachetei. Subliniez doar, aci, această definire a lui Paciurea:

„Rămas douăzeci de ani de zile în izolare, sculptorul Paciurea simte lărgit golul în juru-i. Din acest sentiment se nasc „himerele“, lucrările din ultimul deceniu al vieții sale. Aceste „himere“ au fost scotite aberații, ele erau însă transpunerea justă a unui sentiment născut și trăit în mediul nostru. Pentru artist „himera“ a fost un joc al sufletului care nu se mai poate rezema pe nimic în jurul său. (p. 25).

O. Han lămurește și calitatea artei lui Paciurea și începuturile sculpturii în România. Evocă pe Ioan Georgescu, primul sculptor român de valoare și pe Vladimir Hegel, profesorul și sprijinitorul lui Paciurea. Dar mai mult de cât orice strălucesc în acest volum paginile satirice în cari O. Han biciuește lipsa de gust care se etalează în Cimitirul Bellu. Acele două pagini în cari O. Han descrie monstrozitățile estetice la cari au colaborat sculptori și gustul publicului, sunt pagini de antologie. Deasemenea reținem stigmatizarea societății românești lipsită de gust și de pricepere și desprindem aceste rânduri:

„Cercetătorul de mâine va avea perspectiva necesară să studieze arta și societatea în care acești artiști nu s'au putut realiza în măsura talentului lor. Ajungem la această constatare după ce am făcut-o pe aceea că mediocritățile s'au putut realiza până la maximum. Avem la îndemână multiple exemple de cum în arhitectură, pictură și sculptură, mediocritățile și-au putut realiza toată plătitudinea sentimentului lor plastic în lucrări ce vor dăinui în timp ca semne durabile ale unor vremi de object politicianism și de totală ignoranță a oficialității pentru probleme de artă“ (p. 14—15). O Han a scis o admirabilă monografie-model în Paciurea.

URY BENADOR: SUBIECT BANAL. (Ed. Alcalay)

Ury Benador a debutat în roman cu un prim volum, dintr'o trilogie încă neterminată, care departe de a fi așa cum pretinde Petru Manoliu, cel mai mare roman românesc, era o bună evocare a vieții evrești din ghetto, un roman în care accentul cădea mai mult pe pitoresc decât pe analiză și al cărui erou, bine prins și motivat aștepta încă o continuare și o definire completă în evoluția lui viitoare.

Cu „Subiect banal“ autorul crează realmente un roman foarte bun — fără să pot jura că e cel mai mare, deoarece în materie de superlativ, nu-l merită în literatura română decât un romancier și acela este o femeie: Hortenzia Papadat-Bengescu și încă ea merită și superlativul relativ și pe cel absolut. „Subiect banal“ e un roman care afirmă un analist puternic și original. Original, deși subiectul nu este.

Subiectul lui Ury Benador e banal nu numai la rubrica faptelor diverse ale vieții, dar și în literatura română. E vorba de analiza unui fapt de gelozie. Tot analiza unui caz de gelozie a făcut-o în literatura română Anton Holban în „O moarte care nu dovedește nimic „carte mare și deschizătoare de drumuri. Și în „Ultima noapte de dragoste și prima noapte de război“. Camil Petrescu analizează în mod original gelozia. Așa ca „Subiect banal“ e al treilea caz de analiză a geloziei, dar ca valoare stă pe același plan cu celelalte două și ca și ele are același precedent străin de la care a pornit: „Un amour de Swann“ al lui Marcel Proust.

Anton Holban și Camil Petrescu analizau gelozia în aspectele și turburările ei normale, cu accent intelectual. Ury Benador analizează partea pasională și mai ales patologică a geloziei. Ceeace avem a-i reproșa chiar autorului e că și-a băgat eroul în balamuc. Gelozia e un sentiment firesc și nu presupune o deranjare mintală. Ea poate lua chiar forme patologice fără a duce

la nebunie. Iar acela care a înnebunit fiind gelos nu a înnebunit fiindcă era gelos. Gelozia era doar o piatră de încercare în plus a nebuliei sale. Ceeace vreau să constat însă e că nebunia de la urmă a eroului lui Benador nu era cerută cu necesitate de cursul acțiunii. Și în artă numai ceea ce este necesar e bun. Tot atât de inutilă e și moartea copilului.

În romanul Lui Camil Petrescu eroul pleca la război. Și ceeace e frumos și nou acolo, e mutarea de interes care se operează. Din gelozie, eroul intră într-o realitate nouă, care-l depășește: în război, adică în necesitatea morții. Și amintirea morții îl face să uite gelozia. Ca și în romanul lui Proust, eroul sfârșește prin a eși din gelozie și din vanitatea ei.

În romanul lui Anton Holban eroul își punea mai mult o problemă a egoismului său. Pe el nu-l interesa atât dacă Irina îl înșeală cât dacă îl iubea. Problema la el nu se mai punea carnal așa cum o pune mai târziu același scriitor în „Ioana” — ci spiritual și platonice. Ceeace urmarea eroul era o asigurare a egoismului său. Sandu vroia să fie sigur că el e cel iubit. Și găsea mereu motive de îndoială. Chiar și în moartea Irinei caută probe împotriva iubirii ei pentru el.

Ury Benador pune problema cărnii mai mult. (Eroul lui nu se întreabă nici-un moment dacă mai este iubit sau nu, dacă a fost iubit sau nu. El își pune problema doar dacă femeia lui îl înșeală, adică dacă trupul ei stă sau a stat în brațele altuia. Și prin obsesia lui, eroul își împinge el singur femeia în brațele amantului. El vrea să știe și de aceea vrea să facă experiență punându-și femeia la încercare. Interesant în obsesia patologică a eroului e că, niciodată el nu se îndoiește de bănuiala lui. El crede mereu că are dreptate. Și pune mereu înșelarea sa ca o premiză, a cărei concluzie trebuie să fie dovedirea ei. El nu suportă contradicere. Înșelarea lui este un fapt spre certitudinea căruia el vrea să ajungă. Scena din noaptea în care el pune chestionarul femeii sale, obligându-o la o mărturisire indirectă și maltratându-o o fără nici o dreptate, tipică. Parcă eroul ar vrea să fie înșelat numai din dorința de a avea el dreptate. Toate argumentele și le aduce numai în favoarea tezei lui. Ury Benador a descris cu o mare abilitate logica, gelosului care emite presupuziții chiar împotriva evidenției. Toată dialectica pe care o folosește eroul e de o mare și puternică exactitate.

„Subiect banal” este una din cele mai frumoase fragmente de analiză psihologică din literatura românească, pe linia Camil Petrescu și Anton Holban.

Volumul se încheie cu o nuvelă: „Appassionata”. E o frumoasă fantezie pe tema sonatei lui Beethoven. Un tânăr rabin aude sonata cântată de o fată venită de la Viena. E prin anul 1827. În acordurile muzicii pianului lui i se revelează un contact direct cu divinitatea. În acela care a scris această muzică rabinul vede un alt rabin care a reușit să păsească ultime trepte ale ascensiunii spre Dumnezeu. Și pleacă la Viena să-l vadă și să-i vorbească lui reb' Beethoven. Dar ajunge acolo chiar în ziua înmormântării — la care asistă fără să știe a cui este — marelui compozitor. Și când i se spune merge să se închine la mormântul lui, printre crucile și chipurile lui Christos din cimitirul creștin. Nuvela este scrisă într'un stil fantastic cumpătat, așa încât stilul singur dă o motivare realistă ficțiunii. Ideea minunată a unicității lui Dumnezeu și a posibilității revelării sale oricui, indiferent de religie, precum și frumoasa utilizare a muzicii ca instrument de cunoaștere divină, fac din

nuvela lui Ury Benador o bijuterie literară. Poate că pasiunea pentru muzică să înalțe în ochii mei această nuvelă. Poate că ideea pe care vrea s'o demonstreze autorul — foarte romantică — are prea mult ascendent asupra vieții însăși a nuvelei. Dar „Appasionata“ e o frumusețe unică și nu știu dacă nu o prefer chiar „Subiectului banal“ cu toate meritele lui psihologice incontestabile. In orice caz și cu acest roman și cu această nuvelă, Ury Benador s'a clasat definitiv printre scriitorii români de valoare incontestabilă.

A handwritten signature in black ink, appearing to read 'Ury Benador', written in a cursive style.

N O T E

IDEI — OAMENI — FAPTE

Lucian Blaga.

Am scris aci în repetate rânduri că Lucian Blaga e una din cele mai proeminente figuri ale vieții noastre culturale. În acest număr chiar, avem bucuria să analizăm o nouă dramă a marelui nostru scriitor. Ne bucurăm că meritele acestui scriitor, mare de trei ori: ca poet, ca dramaturg și ca gânditor, sunt apreciate așa cum se cuvine de elita intelectualității românești. Pentru că, scriitor elevat, de esențe tari, de abstracții și de purități formale, Lucian Blaga nu este accesibil publicului. De data aceasta meritele scriitorului își găsesc o însemnare bine meritată în premiarea lui de către Acadmia Română, cu premiul Hamangiu, de 100.000 lei. Schimbarea destinației acestui premiu hotărât pentru cea mai bună traducere a lui Eminescu într-o limbă străină, nu ne supără. Greutatea aprecierii este cu atât mai mare: meritul lui Lucian Blaga cere o premiere în afară de canoanele obișnuite. Il felicităm deci pe scriitor și ne bucurăm alături de el. Dar rămânem cu două tristeți. Prima e îndepărtarea lui Lucian Blaga de Universitate. Marea lui pregătire filozofică și mai ales virginalitatea gândirii lui sunt absolut necesare tinerețului nostru universitar. Când se vor hotărâ cei în drept „să-l cheme“ pe Blaga acolo unde trebuie, căci nu trebuie ca acest mare creator de filozofie să solicite o catedră ca orice mediocru papagal poreclit doctor în filozofie, ci

trebuie chemat imediat să intre într-o Universitate, atât de rar onorată de prezențe serioase și căreia prezența lui i-ar înălța, cu mult, prestigiul. A doua tristețe e că acest mare scriitor e încă în situația de a-și publica operele singur. Iată că „Avram Iancu“ a apărut în editura proprie, ca și alte lucrări ale lui. Înțelegem că editorii noștri negustori nu îndrănesc să bage capitalul lor în întreprinderi riscante. Pentru că Blaga scrie în domenii complete necomercializabile: în poezie, în teatru, în filozofie. Dar avem niște „Fundații Regale“ al căror scop e tocmai să cultive și să susțină genurile cari nu se văd. Aceasta a și spus-o d. Al. Rosetti, priceput om de cultură, și cel mai serios editor, de curând într-un interview. De ce atunci Blaga nu e invitat să publice acolo unde trebuie, la Fundații? În prezent Lucian Blaga are gata o mare operă asupra culturii. O știe asta d. Rosetti? Dacă nu știe i-o aducem la cunoștință pe această cale. Și suntem siguri că atitudinea sa va merita și de data aceasta adeziunea, lauda și recunoștința elitei lor gânditoare românești.

Încă odată îl felicităm pe Lucian Blaga pentru premiul obținut și sperăm să-l vedem din ce în ce mai sus, acolo unde îl așteptăm, pe catedră, formând noile generații pentru o nouă gândire. Pentru că de la creatorul izolat care este, suntem siguri că vom mai căpăta încă multe cărți de rară valoare.

Octav Suluțiu

Serbările din Beiuș.

Glontele asasin al caporalului Magos, în noaptea de 3—4 Aprilie 1919,¹ la ordinul căpitanului Verbóczy, în hotarul comunei Lunca, nu departe de Beiuș, a curmat două vieți puternic tincturate de un naționalism temerar.

Ion Ciordaș și Nicolae Bolcaș, avocați în Beiuș, sunt martirii reprezentativi ai intelectualilor români bihoreni.

Nici celelalte categorii de Români n'au rămas în urmă cu jertfa de sânge, adusă ideii Unirii.

Ura străveche a vechii stăpâniri, izgonită din Ardeal de biruitoarele armate, s'a adunat spumegătoare în cotlonul Bihariei răpunând zeci de vieți. Baioneta bolșevicilor și a Săcuiilor, care s'a întins din Budapesta peste Bihor spre Ciucea să oprească oștirea română, trebuia în mod fatal să insulțeze pe toți Români pe care colcăitorul naționalism îi ridicase drept ca un paltin în mijlocul fraților de-un neam și lege.

Așa și-au jertfit viața:

Țărani: Groza Gheorghe și Ungur Mitru din Banlaca, Mateoc Nicolae Beliu, Bolojan Dumitru din Birtin, Tepele David și Tepele Mitru din Bratca, Pele Tănase Puiu și Pele Tănase Bibu din Câmpanii de Jos, Pele Ioan și Cisma Ilie din Câmpanii de Sus, Teodor Magdaci și Sonea Ioan din Ciutelec, Brândaș Mihai din Beznea, Filimon Dolog și Mihai Dolog din Criștiorul de Jos, Rădac Vasile a lui Ionuț din Câmp, Ilea Teodor din Lugașul de Jos, Iosif Silaghi a Oargăi din Băița, Gheorghe Vasile din Băița, Pașca Ilie a Ciontului, Tuduc Costan a Licuții, Boldor Vasile a Anei, arși de vii, în Seghiștel. Micula Petruț a Popii în Poiana, Toma Petrișor a Hucului și Tuhan Gheorghe a Dighii din Săliște, Teo-

dor Corb în Tetche, Ștefan Stoița a Marcului în Sohodolul de Vașcău, Popoviciu Florian în Sânlazar, Farcaș Ioan și Chereji Ioan din Satulbarță.

Țărancele: Elena Tomșa a Ionuțului din Criștiorul de Sus, Maria Bara din Haieu, Boldor Mariuca, arsă de vie, Roman Mariuca arsă de vie, Haneș Ileana, Pașca Anisie a Lii Costei, din Seghiștel, soția lui Hogea Ioan din Țigănești.

Fruntași: Nicolae Bogdan din Vașcu, Gheorghe Pălcuț din Finiș.

Învățătorul: Vasile Filip din Bojei și

Preotul: Mihai Dănilă din Dijir.

45 de mucenici au frământat în sângele lor pământul Bihariei și și-au așezat oasele la temelie României Mari. Alături de cadavrele crispate de groază, ori prefăcute în cenușe, ni se lămurește înfiorătorul tablou al arestaților ori prizoniților cari se strecurau prin smidarele Munților Apuseni la armata română, ținută de linia Ciucea-Zam.

Nu ne-ar veni greu să punem în violente și chinuitoare vibrații nervii cetitorilor cu zugrăvirea variatelor torturi, cu cari au fost omoriți martirii pomeniți. Oameni cari își săpau groapa în sinistre cadențe de târnăcoape, copii, femei, și bătrâni răniți și zăvoriți în case aprinse, capete sfărâmate cu creeri și sânge prelins, ar forma colorile paletei ce-ar îndrăzni să vecinicească în tablou iarna și primăvara anilor 1918—19.

Fiindcă aceste rânduri sunt provocate de desvelirea monumentului, înălțat lui Ciordaș Ioan și Bolcaș Nicolae, în Beiuș, reproducem din raportul special al lui Traian A. Pinteru, publicat în „Tribuna”, următorul fragment, referitor la moartea acestora:

„Mergând la fața locului am constatat că multe cadavre fuseseră aruncate într-o groapă din fundul grădinii lui Hasan, săpată la distanță de un

metru de vâlceanca Apa Vârzarilor, care trece pe acolo. Era o groapă afundă de un metru, lungă de 5 și lată de 3 pași, plină de spume și sânge închiegat. Pe cei morți i-am agnoscat noi și exmișii familiilor, mai presus de orice indoială. Deși fața lui Dr. Ciordaș era de tot desfigurată, capul și corpul mutilat de putrefacție și apă, i-am recunoscut mustățile tunse, l-am cunoscut de pe verigheta de pe deget, de pe sveter, pantaloni, ghete, ciorapi, de pe lanțul de aur, ceasornicul din buzunar și cheile dela cassă... Am constatat că ceafa și aproape întreg corpul i-a fost zdrobit într'un mod bestial. Creer, oase, păr și sânge erau amestecate. Mâna dreaptă era frântă în mai multe locuri, ochii scoși. Infiorătoare priveliște”

O singură vină aveau mucenicii Bihariei: Credeau în izbânda idealului național. Aceasta n'o putea ierta Budapesta. Socoteau că cel puțin Crișana s'o păstreze pentru Ungaria. Și s'au înceștat spasmodic în pământul și oamenii Crișanei, să piară cu toți.

Inimosul părinte Petru E. Papp, aproape singur, ajutat doar modest de un subcomitet din Oradea (Pompi-liu Dan, Dr. V. Gherman și T. Neș) și de Uniunea Avocaților din România, s'a căsnit ani de zile să strângă banii trebuincioși pentru înălțarea unui semn de bronz întru pomenirea martirilor. Și așa din dăniile tuturor, în piața Beiușului, aureolată de soare se'nalță simbolic România, primind în chipul lui Ciordaș jertfa de sânge a Bihorului.

Serbările desvelirii s'au desfășurat într'un cadru pitoresc, măreț și cu o puternică manifestație românească.

S'a adunat aici la 6 Iunie, în ziua Eroilor, întregul județ, fiindcă moartea martirilor — cum spunea P. S. S. Arhiereul Andrei — n'a fost numai

o moarte personală, ci una de substituire. Care dintre noi, gândindu-se la fioroasa noapte din 3 spre 4 Aprilie 1919, când martirii noștri, în căsuța din Lunca, aduceau jertfa lor de sânge, n'a resimțit în trupul său împunsăturile ce-au făcut să țâșnească sângele lor? Nu ei, singuri, erau osândiți la moarte, ci neamul nostru. Cu sângele lor însă, noi toți ne-am mântuit.

Mucenicii Ciordaș I. și Bolcaș Nic., n'au fost „eroi pe cari întâmplarea i-a scos din obiciniuitul anonim. Sfârșitul lor eroic — spunea dl. Tiberiu Moșoiu — a fost fireasca încheiere a unei vieți, al cărei climat era lupta, în care loviturile date și primite nu se socotesc, în care primejdia pânđește la orice întorsătură de cale”.

Personalitatea celor doi martiri, analizată din diferite perspective de către d-nii Alex. Lapedatu, ministrul Cultelor, Dr. Nic. Zigre reprezentantul Uniunii Avocaților, Dr. Valeriu Moldovanu reprezentantul vechiului partid național român din Ungaria, Gh. Lungulescu, delegatul Ligii Antirevizioniste, P. S. S. Andrei Crișanul, reprezentantul bisericii ortodoxe române, protopop Valeriu Hetco, reprezentantul bisericii unite române, Tiberiu Moșoiu primarul Oradiei și Nerva Traian Cosma, primarul Beiușului, ni se pare sintetic și desăvârșit conturată în cuvântarea d-lui Petru E. Papp, președintele comitetului de inițiativă, instituit pentru ridicarea monumentului.

„Ciordaș — spune Cucernicia Sa — înzestrat cu o inteligență vie, din prima clipă a așezării lui în acest oraș, a abordat toate problemele, ce privesc pregătirea neamului românesc către un viitor strălucit, cerând lumină și viață plină cu soare și cu răsfrângeri binefăcătoare asupra mulțimei năpăstuite.

Secondat în acțiunile sale de gin-gașa lui soție, striitoarea Viora din Bihor, schimbă timiditatea Românilor de aici într'o forță de muncă cre-atoare.

Descătușat din obezile pasivității politice, se avântă fără ezitare în lup-tele revendicărilor naționale, gata oricând de orice jertfă.

Din cuvintele imprimare pe soclul statuei: „Viața mea e a poporului meu” și-a fixat un crez și o credință, ce au scris cele mai glorioase pagini din trecutul Beiușului. Casa lor a trecut în patrimoniul neamului.

Nobila lui înfățișare îi purta talen-tul oratoric dela bară la tribuna publică, cutrecrând satele nu pentru a deslănțui demagogia deșănțată a zi-llelor noastre, ci pentru a convinge, a face dreptate, și a impune solu-țiuni.

Cuvântul cald, sincer și hotărît, fă-ră gând de popularitate ieftină și in-terese personale, a învestmântat în haina partidului național din fosta Ungarie pe Români din acest ținut, reinviind mărirea neamului de pe vremurile lui Partenie Cosma.

Prestigiul lui Ciordaș a hotărît strălucita alegere a părintelui Dr. Vasile Lucaciu în circumscripția Beiuș și aduce Românilor din sudul Bihoru-lui un renume de care se bucură și azi.

Din dragoste față de țăranul ro-mân activează neîncetat în cadrele despărțământului Beiuș al „Astrei”, înființează institutul de credit „Dră-ganul”, librăria și tipografia „Doi-na”, societatea corală „Lyra”, apără școalele confessionale de maghiarizare, iar din „Casina Română” face un areopag de unde pornesc ideile mari-lor înfăptuiri.

Acolo începe să se evidențieze tot mai clar și calitățile alese ale tână-rului avocat Dr. Nicolae Bolcaș.

Fire dârză de o întransigență fără pereche, nu admitea nici o transacție, nici o concesie pe chestiuni naționale și cu o francheță, de multeori ustură-toare, lovea din plin pe cei ce n'aveau încredere în destinele acestui neam.

Nu cunoștea nici frica, nici desnă-dejdea. Deaceea îl vedem alături de Ciordaș ca un soldat disciplinat”.

În mod firesc lumea adunată și-a concentrat atențiunea și asupra d-nei Viora Dr. I. Ciordaș („Viora din Bi-hor”), care a fost nu odată geniul in-spirator în luptele naționale din Bi-hor. Inzestrată cu o sensibilă clavia-tură a sentimentelor, a căror tonică o dă tristețea vagă, ca un orizont fără raze, o proiecție par'că a viitoare-lor suferințe ce i le păstra sângerosul an: 1918/19, dânsa a știut să ferece în scrisul său și accentele unui naționa-lism dinamic. Fiica memorandistului bihorean Ignatie Vasile, a avut cura-jul viril de a se amesteca fățiș în luptele electorale din 1907—1910. Piatra electorului maghiar din Tăr-caia, care a lovit-o în piept în anul 1907, a izbit o coardă, care multă vreme a vibrat patetic și a inspirat-o la calde și metalice rânduri pline de un naționalism de înaltă tensiune.

Viora din Bihor, în activitatea sa literară („Viorele” 1910, „Din Cetatea Sfântă” 1926, „Poezii” 1927, „Mo-zaic” 1927) s'a arătat stăpânită de două puternice sentimente. Soția în-grijorată inconștient, în chip miste-rios, de tragica fatalitate ce s'a îm-plinit, a fost dublată de atitudinea Româncei hotărîte de-o frumusețe clasică de caracter.

Iată de ce în cadrul acestor festivi-tăți, de-o dureroasă evocare pentru ea, mulțimea i-a acordat o respec-tuoasă atențiune și o autentică admi-rație, de care s'a învrednicit pentru todeauna.

Teodor Neș

Glasuri noi dela Budapesta.

În numărul din 24 Maiu al ziarului „Magyarország“ din Budapesta am găsit un articol semnat de un român: Costa Colțău-Carei. Autorul este un tânăr român ardelean, care studiază la Budapesta și care, din când în când, publică în ungurește, în presa budapestană, articole de informație culturală și de apropiere sufletească. În articolul de mai sus se ocupă cu săptămâna cărții românești, prezentând opiniei publice maghiare o seamă din fruntașii literaturii române și arătând progresul pe care l-a realizat literatura noastră. După aceia arată că anul acesta, la săptămâna cărții, în sala Dalles din București, au figurat și cărțile maghiare alături de cele românești, iar regele Carol al II-lea a vorbit cu scriitorii maghiari prezenți la festivitatea inaugurării, recomandându-le să realizeze o colaborare mai strânsă între cultura română și cea maghiară. Costa Colțău își termină articolul cu speranța, că această dorință folositoare se va realiza, căci cele două națiuni conlocuitoare și vecine trebuie să se cunoască bine între ele, pentruca să se poată stîmă.

În numărul din 30 Maiu, tot al ziarului budapestan, „Magyarország“, a apărut un articol care notează câteva reflexii pe marginea articolului d-lui Costa Colțău. E interesant, că autorul ungar pledează pentru ruperea cu vechea tradiție a falsului naționalism dușmănos, care nu aduce servicii reale patriotismului, ci înăsprește relațiile dintre națiuni. Or națiunile, chiar când sunt adversare, trebuie să se aprecieze și să se stîmeze între ele, fiindcă numai în chipul acesta se poate ajunge la o apropiere sufletească și deci la o colaborare folositoare tuturoara. Avem deci nevoie de un nou regim spiritual al popoarelor, care să fie menținut printr'un naționalism adevărat, deoarece adevăratul naționalism

nu este orb, ci iubitor de oameni. El trebuie să construiască punți de legătură între popoare, iar nu să sape prăpastie. Popoarele din Europa Centrală au nevoie de punți de legătură, pentruca să se poată înțelege și să creeze în bună colaborare.

Autorul ungar recunoaște, că maghiarimea s'a ținut departe de celelalte națiuni conlocuitoare și nu a dat atenție, de pildă, limbei române. Recomandă ungarilor să învețe românește, ca să cunoască creațiunile noastre în propria noastră limbă și să ducă lupta cu arme egale. Se referă la fruntașii români, cari vorbeau atât de frumos ungurește în parlamentul din Budapesta, pe când astăzi reprezentanții maghiarimei nu pot participa la viața publică a României din cauza, că habar nu au de limba română. Articolul se termină cu convingerea, că este ceasul să se imprime spiritul nou în mentalitatea maghiară.

Fără îndoială, că cele spuse mai sus constituiesc documente prețioase pentru vremea nouă. Mai ales e îmbucurător, că din cercurile budapestane se ridică glasuri noi, cari cer lichidarea unei mentalități greșite, pe care, de altfel noi am condamnat-o totdeauna. Și am dat dovadă că faptele noastre sunt într'adevăr sub directiva unei mentalități civilizate, care știe să aprecieze atât păcatele cât și meritele dușmanului. Ne-ar plăcea, deci, să credem, că apariția unor lucruri ca cele de mai sus într'un ziar ca „Magyarország“ (organ al irendentei) e o bună „schimbare la față“.

George A. Petre.

CETATI

ROMANȚĂ FĂRĂ NOTE,
roman
de M. G. SAMARINEANU

REVISTA REVISTELOR

ROMANEȘTI

Revista fundațiilor regale pe Iunie se deschide cu minunata proză a lui Tudor Arghezi din „Biletele de papagal” pe care pare-se că le va publica regulat în această revistă de aci înainte. Se continuă publicarea traducerii „Cărții lui Iov” a cărei apariție n’o vedem necesară într’o asemenea revistă. Insemnăm ca o mare ușurare terminarea romanului fluvial al d-lui Gala Galaction. Versuri bune de George Gregorian și slabe de Gr. Popa și Sorin Culme. O interesantă năvelă nemnează Ieronim Șerbu unul din tinerile nume cari încep a se afirma. P. P. Negulescu continuă studiul asupra academiei platonice din Florența sub un nou aspect în „Dela metafizică la etică”. Istorie literară semnează Em. Bucuța și Artur Gorovei, iar I. Simionescu scrie despre Știința în România. Vladimir Streinu arată influența pe care au avut-o ideile lui Edgar Poé asupra ideilor lui Titu Maiorescu. Cităm din cronica substanțială a lui Șerban Cioculescu despre T. Arghezi această definire critică.

„Cărticică de seară” e o carte oarecum compozistă, oarecum ne unitară, căreia îi recunoaștem cu toate acestea un preț deosebit. Ea ne înfățișează aspectul sufletesc nou, al unui admirabil primitiv, realizat în simțirea adâncă a domesticității în care se devălmășesc femeia, ograda cu lighioanele, bălăriile cu roadele; prospețimea animalică a științei se îmbrățișează ca într’o strânsoare firească cu cele mai evolute mijloace ale expresiei; d. Tudor Arghezi, pe măsură ce se maturizează, — într’atât este de fraged, că nu se poate spune

îmbrătrânește, — atinge perfecția artistică alcătuită din permanente surprinderi, fără să dea nici o clipă impresia elaboratului, a fabricantului, a artificialului. Așa cum îi place să spună cu candoare, debutează în fiecare zi. Are darul de a nu se reedita. Și mai are darul... de a cânta liric ca pasărea cerului, în timp ce proza d-sale, oricât de admirabilă, e încordată, încărcată, excesivă, mai adesea lipsită de simțul măsurii. Sărbătorească perfecțiunii care este și frumusețe, îl realizează în poezie cu daruri ca și magice, dar firești în aparență”.

La cronici: Camil Petrescu, C. Noica, Petru Comarnescu, etc. Talentul și inteligența lui Mihail Sebastian nu sunt suficiente pentru a scuza într’un articol în care se sforțează să fie binevoitor cu ele, superficialitatea și sterilitatea lui M. D. Ralea.

Gândirea- pe Mai publică un eseu inteligent a lui Lucian Blaga despre „Spațiul mioritic”. E vorba de un anumit orizont sufletesc, de o dimensiune spațială rezidând în subconștient și care se manifestă în creație dându-i caseul specific național. Astfel spațiul creator românesc ar fi plaiul, care își găsește o expresie poetică în Miorița, muzicală în doine și arhitectonică în așezarea caselor noastre țărănești. În acelaș număr sunt admirabile poeziile lui V. Voiculescu. Dragoș Protopopescu, care n’a mai publicat de mult poezie, semnează un poem „Glas de primăvară”, de toată frumusețea. Nichifor Crainic scrie despre G. Coșbuc, ca despre un poet al rasei românești.

Încă odată relevăm calitățile de seriozitate, informație, cinste și inteligență, ale cronicarului literar al revistei, Ovidiu Papadima.

Vremea, pe lângă cronicile lui Pompiliu Constantinescu, adevărate puncte de reper în cultura românească, pe lângă două nuvele bune ale lui Tr. Șelmaru, mai publică, în nr. 392 un articol a lui Mircea Eliade: „Realități românești, din cari desprindem următoarele fragmente:

„...elitele creatoare ale României moderne sunt singurele care au dreptul la succesiunea clasei țărănești. De orice alt element social s'ar putea dispensa România, în afară de țărănime și de elitele creatoare. Istoria adevărată a „românității” ar fi putut exista fără nici una din clasele crescute în ultima sută de ani. Nici burghezia, nici proletariatul n'au rupt continuitatea” Stilului românesc”, și:

„Burghezia și proletariatul au putut lua ființă în desfășurarea societății românești. Geniul burghez sau proletar nu s'a ivit încă. Și aceasta pentru simplu motiv că — adevărații creatori spirituali n'au fost nici odată simpli „haut-parleurs” ai clasei lor. De aceea dacă ar trebui să simplificăm la absurd și să ne întrebăm care ar fi singurele clase creatoare și absolut necesare României, am răspunde: țărănimea și elitele intelectuale.

Din când în când „Vremea” publică băguelile nearticulate ale unuia care semnează Puiu Sgârțenu sau așa ceva. Pare-se că această excelentă revistă, în dorința ei de a fi complectă, vrea să ne facă să auzim uneori, și sunetele primului urangutan care s'a ridicat pe două labe acum câteva zeci de mii de ani. Altfel nu înțelegem prezența aceluși nume printre numele selectate ale colaboratorilor „Vremii”.

„Viața Literară”. În ultimul ei număr (5 Iunie), „Viața literară” publică o scrisoare deschisă, în versuri, adresată de poetul George Gregorian, Majestății Sale Regelui Carol II. O reproducem aci mai jos. Cu ocazia sărbătorii cărții, Majestatea Sa a spus și următoarea frază, care strălucește printre toate în mărețul discurs ce a ținut atunci: „Oamenii sunt trecători, faptele lor chiar sunt trecătoare, dar gândirea lor rămâne vecinic ca o pecete a timpurilor”. De la aceste cuvinte pleacă poetul și scrie:

Sire,

Voi îndrăzni deschisa glăsuire,

Din Bazargic și până la Orhei,
Din Bărăgan în Crișurile Trei,
Dela protipendadă la văcar
În harta țării toți își au pridvorul,
Și numai scriitorul
Cu pana dă târcoale pe hotar.

Dar Tu ai lămurit din ziua cărții
Că dintre toate, gândul
E cremene și strălucirea hărții.

Îți mulțumesc în numele-a vre-o două
Trei sute băutori de-azur și șvarțuri;
Cuvântul Tău a fost un dar de rouă,
Ai lămurit minunea ce-o n'ntelegi
În linia ei mare și de veci.
Dar de-i putea
Printr'un efort răsunător de legi
Să bei cu noi un șvarț la cafea,
Să stai încetinându-Ți o țigare
Și dintr'un colț boemii să-i surprinzi
În fermecata lor destrăbălare
De friză și de zare,
Să afli ce de-asupra îți scapă
Din nalta depărtare cristalină,
Să-i vezi cum cer paharele cu apă
Și să-i auzi în cheful de lumină,

Atunci desigur Sire

— Statornicind privesc în simțire—
Ai făuri mlădător copacul
Cu'n gest ce-ar umple veacul.

Și toți acești hoinari
 Invalidați de scrisul caligrafic
 Și-ar defini și ei un rost geografic
 Intre protipendadă și văcari!

Să-mi fie permis a lămuri ideia delicată și discret exprimată a poetului. Nu voi lămuri frumusețile de amănunt ale poeziei lui George Gregorian care știe să rămână poet și în această poezie ocazională. Dar imaginile ei nu sunt goale ci au un sens mai adânc.

Poetul nu-i dă sfaturi și nici măcar sugestii Regelui. Ar comite astfel — o știe — un gest nepermis. Regele e deasupra noastră a tuturor și n'avem drept a-i da, chiar El, nu poate primi de la noi, nici-un sfat, nici-o părere. Chiar când avem un Rege care afișează principiul democratice. Și chiar când statul e dat într-o formă agreeabilă, poetică.

Poetul nu dă un sfat, ci exprimă o dorință. El ar dori ca Regele să se co-

boare între noi scriitorii și să stea de vorbă cu fiecare, să ne întrebe și să ne cunoască personal și bucuriile și durerile. Adică nu să vie între noi, nici să coboare, ci să ne cheme la El și să ne înalțe. O solitudine și o comunicare cu acela care ne-a dovedit a fi Suveranul culturii, al gândului, al cărții și al sufletului românesc, aceasta dorește poetul și aceasta am dori-o cu toții. Sunt siguri că sunt puțini și neînsemnați aceia cari n'ar dori-o. Pentru că scriitorii de valoare ai acestui neam, aceia cari-i cunosc firea și calitățile și aceia cari caută să le exprime în scris, sunt toți în jurul Suveranului, pe care — L știu alături de ei. De aceia poezia lui George Gregorian ne-a bucurat. Ne-a bucurat pentru că a exprimat o dorință a cărei realizare nu o văd imposibilă ci o presimt, mai de vreme sau mai târziu îndeplinită. Ce frumoase lucruri vor ieși atunci din întâlnirea aleshilor neamului, cu Părintele lor sufletes!

STRĂINE

FRANCEZE

Nouvelle Revue française: Mai. Această revistă își păstrează locul de cea mai bună printre cele franceze și una dintre marile, europene. Căci nu e un simplu magazin informativ ca unele, nici o magazie de vechituri ca altele, ci un câmp de vastă și serioasă creație. Astfel în recentul număr se termină poemul de salvoare rustică al lui Fr. Jammes: „Alouette” și noul roman al lui André Malraux: „Le temps du mépris”. Tot aci Jaques Maritain scrie un lung eseu filozofic intitulat „La clef des chants”. Din „Paginile de jurnal” ale lui André Gide, pline de nenumărate observații personale și critice interesante, extragem câteva doar, din cele mai caracteristice și mai judicioase. Astfel iată

una care definește caracterul francezului: Francezul e capabil, de generozitate, de entuziasm, de votament; dar acea blândețe surăzătoare, acea bună grație, acea ușurință în întâmpinare, cari surprind și farmecă pe francez când călătorește în Germania, sunt foarte rare aici: cel puțin din partea micii burghezii. În mod spontan, la primul contact cu un necunoscut, francezul intră în defensivă, se înțeposează“.

Iată o judecată critică:

„Țin drept o monstruoasă nedreptate discreditul actual al lui Zola, nedreptate care nu face mare onoare criticilor literari de azi. Căci nu e un alt romancier francez mai personal și mai reprezentativ“.

Iată și o definire a sa proprie:

„Fiecare din cărțile mele a fost,

până'n prezent, punerea în valoare a unei incertitudini“.

În ale sale „Propos“ Alain face o extraordinară și frumoasă apologie a poeziei lui Victor Hugo: „Les djinns“ și apoi generalizează:

„Adevăratul poet se recunoaște după aceea că ne atacă în mod direct prin sunete, dar servindu-se de cuvinte obișnuite. Și cel mai puternic efect al unui poem rezultă, cum se poate observa, din aceea că niște cuvinte foarte obișnuite participă la un mers de sunete care le dă o valoare de prevestire“.

O foarte justă definire a lui Napoleon Bonaparte ca scriitor a face Albert Thibaudet. E unul dintre cele mai desăvârșite articole critice ale sale. Iată concluzia:

„Apoi Napoleon scrie pe frontiera dintre clasic și romantic. Autorul corespondenței dictate e un clasic. Autorul conversațiilor de la Sfânta-Elena e un romantic. Memorialul și fără îndoială nu numai datorită lui Las Caser e romantic, acționează romantic, chateaubriandizează, hugolizează și câte dintre paginile de la Sfânta-Elena fac deja să ne gândim la paginile din Guernesey! Insularitate a geniului, geniu al insularității, Patmos etern... Împăratul scriitor stă la limita celor două lumi literare ale noastre, după cum Consulul din 1802, consulul „Geniului creștinismului despart și reunesc două Franțe eroice“.

Les nouvelles littéraires din Iunie aduc sub pana lui Louis Lavelle o „Apologie a dorinței“ ale cărei concluzii le dăm aci:

„După cum adevărul, când a fost găsit, e todeauna dincolo de toate făgăduelile imaginației, astfel și dorința nu e la început decât o încercare a sufletului de a se ridica la nivelul fierei și a vieții: dar numai în actul care ne pune în posesia lui și prin care ne asigurăm responsabilitatea lor, numai

în el putem măsura tot ceeace aceste mari obiecte conțin în ele ca dezirabil. Numai dorințele acele mai slabe și mai nesigure nu suportă niciodată proba realului și nu găesc în el decât o decepție. Dimpotrivă, e semn că avem de aface cu o dorință cea mai adevărată și mai puternică atunci când ea întâlnește todeauna o prezență care o confirmă, îi dă noi avânturi și o obligă să crească mereu fără să ajungă niciodată a o epuiza.

Dorința face să apară o dualitate între eu și lume: dar asta pentru a crea între ele o neîntreruptă circulație. Astfel propriul sufletului e de a oscila fără încetare între o dorință mereu neliniștită, pe care nici-o posesiune nu pare vreodată să o poată satisface și o posesiune mereu oferită care copleșește și care debordează toate dorințele pe cari le va putea forma vreodată. Și cea mai gravă dintre toate erorile e de a crede că posesiunea trebuie să atingă dorința, atunci când ea îi dă în mod nedreptăjit și flacăra și alimentul“.

Marianne publică în ultimele numere un interesant studiu al lui Edmond Hérriot asupra lui Victor Hugo și un altul al lui Albert Thibaudet asupra Academiei franceze de la Revoluție până azi. Aci aflăm că Academia a fost suspendată timp de 23 de ani, de la 1795 până la 1816 și după reînțemeierea ei de către Ludovic XVIII și-a schimbat caracterul, devnind încet pe încet ceeace este astăzi.

Emmanuel Berl publică un mare articol de polemică politică: „Criză de morală“ din care extragem doar începutul, spre a demonstra că nu România deține recordul în materie de dezordine politică, ci că Franța, care ne dă exemplul în atâtea, ne întrece și aci. Și dacă e așa, de ce mai țipă democrații noștri și la ce mai e bună democrația franceză despre care se pot scrie asemenea rânduri:

„Criză financiară? criză bugetară? criză de trezorerie? criză de guvernământ? criză de majoritate? criză de regim? Adevărul e că Franța suferă mai întâi de o criză de morală. Ea e neliniștită. Ea observă în propriul său organism ca o vermuială de toxine:

speculația, prevariațiunea. Ea știe că controlul Statului asupra afacerilor chiar pe cari le girează el devin din ce în ce mai dificil, din ce în ce mai neeficace. In ce să mai ai încredere? Oamenii cari sunt însărcinați să controleze, în numele națiunii, afacerile private, sfârșesc prezenți sau directori ai acelorași afaceri. Se crede oare că țara nu aude sunetul subvențiilor, al concesiunilor, al contingentărilor și altor fructuoase neologisme? Se crede că țara ignoră iă de la război încoace averile nu se clădesc și chiar nu se păstrează decât în paguba Statului? Se crede că nu știe ce sume se câștigă când puterea publică interzice deodată intrarea unei mărfuri și omite de a interzice intrarea sub-produsului acelorași mărfuri?“

Iată rânduri cari se pot scrie la Paris și la București la fel.

Octav Sulufiu

MAGHIARE

Nyugat (an. XXVIII, Nr. 6. Iunie 1935). Numărul de față se deschide cu articolul lui Aladar Schöpflin, care se ocupă de ultima carte a poetului Mihail Babits: „Istoria literaturii europene” (secolul XIX. XX.)

Mihail Babits nu este un scriitor impasabil și nici un savant ale cărui năzuinți să fie îndreptate stăruitor spre pozitivism. Toată literatura lui este trecută printr'un filtru interior. Are și dânsul preferințe ca ori care lector.

Iată cum justifică metoda de lucru a lui Mihail Babits autorul articolului. „Anotimpurile nu se conformează

calendarului. In timp ce afară e ger și viscol, calendarul arată soare și timp frumos. Cu atât mai puțin, corespunde istoria cu secolele, cari au o împărțire absolut mecanică”.

„Secolele se scurg unul după altul cu repeziciune. De multe ori se întâmplă însă că un deceniu e mai bogat în evenimente culturale și politice de cât două secole. Astfel se naște neproporționalitatea. Dacă istoricul n'ar ține seamă de împărțirea timpului, ci ar avea în considerație numai evenimentele, ar fi mult mai bine“.

Totuși Mihail Babits și-a împărțit materialul pe ani, scoțând în evidență evenimentele de importanță capitală, din cari reesă clar întreaga evoluție a literaturii europene. Insistă mai mult asupra literaturii engleze, germane și rusești.

Poetul Ludovic Kassak publică un lung studiu despre: „Apărarea culturii” — „de cunoscătorii scrisului”.

Nu începe îndoială că literatura are o influență deosebită asupra formării caracterelor. Cine poate să conteste, spune Ludovic Kassak, că literatura, muzica, pictura și sculptura n'au avut un rol covârșitor asupra formării spiritului uman.

După ce arată cât de strâns se încopceiază viața noastră spirituală cu cea materială, pledează pentru o literatură a lor proprie. Pentru că, spun ei, literatura contemporană nu poate fi înțeleasă de mințile foarte puțin antrenate. Nu este chiar așa. Scriitorul când se așează la masa de scris, nu poate fi silit de nimeni ce anume să aștearnă pe hârtie. El trebuie să scrie dintr'o adâncă convingere sufletească. Să pună bază pe manifestările și contorsiunile sufletești.

Ludovic Kassak constată că epoca aceasta nu e în spiritul culturii. Este epoca desvoltării civilizației și tehnice. S'a născut aparatul de radio, s'a perfecționat aparatul de fotografiat

și cu avionul poți să înconjuri pământul într'un timp foarte scurt, iar spiritul dăgnează și nu se poate întrezări direcția în care se canalizează.

De curând, poetul Desideriu Kosztolányi, a fost sărbătorit de întreaga Ungarie, cu prilejul împlinirii a 50 ani de activitate desfășurată pe tărâmul literelor. Editura Revai i-a

scos într'un volum toată opera, cuprinzând poeziile scrise dela cea mai fragedă vârstă și până în zilele de astăzi.

Gavril Halasz aduce elogiul lui Desideriu Kosztolanyi, într'un frumos articol pe marginea acestui volum care cuprinde opera completă.

Lascar Tuduciuc

CARTI PRIMITE LA REDACȚIE

EDITURA FUNDAȚIILOR REGALE

- Adrian Maniu -- Focurile primăverii și Flăcări de toamnă. 60 lei.
 Simion Stolnicu -- Pod Eleat. -- poeme. 20 lei.
 Ștefan Baciu -- Poemele poetului tânăr. 20 lei.
 Virgil Gheorghiu -- Marea vânătoare, -- poeme. 20 lei.
 Sărmanul Klopstock -- Feciorul lui nenea Tache Vameșul, -- roman. 70 lei.
 Ștefan Cioculescu -- Corespondența dintre I. L. Caragiale și Paul Zarifopol (1905—1912) -- 40 lei.

EDITURA „CUGETAREA”

- N. PORSENNĂ -- Se aprind făclile, -- roman.
 Mircea Eliade -- Șantier, -- roman. 60 lei.
 D. N. Teodorescu -- Călărețul colorat, roman. 50 lei.

EDITURA „CARTEA ROMÂNEASCĂ”

- Victor Eftimiș -- Arhanghel cu aripi de ciară.
 Preotul C. Matasa -- Palatul cnejilor. -- 60 lei.
 B. Petriceicu-Hașdeu -- Răsvan și Vidra, -- poemă dramatică. 20 lei.
 Gr. de Gh. Adamescu -- Descrierea Moldovei. -- 60 lei.
 M. Sadoveanu -- Cele mai vechi amintiri. -- 60 lei.

EDITURA „ADEVĂRUL”

- C. Stere -- Ciubărești. -- 80 lei.
 Vl. Corbasca -- Tananica. -- 60 lei.

DELA ALTE EDITURI ȘI AUTORI

- Mihail Dan -- Sens unic -- poeme.
 Mihail Dragomirescu -- Sănducu, -- roman. 40 lei.
 Iuliu Maior -- Din viața vechilor creștini. -- 20 lei.
 Ion Chinezu -- Aspecte din literatura maghiară ardeleană. -- 100 lei.
 Ioan Colfescu Delaturda -- Spirit și materie. -- 160 lei.
 Lucian Blaga -- Avram Iancu, -- dramă. 80 lei.
 A. Cotruș -- Horia, -- poeme. 52 lei. Ed. Pantheon, Brad.
 C. Fierescu și Gh. I. Neagu -- Antologia Bărganului. -- 50 lei.
 Octav Suluțiu -- Ambigen, -- roman. 65 lei.
 Aurel Cosma junior -- Republica muntelui Athos.
 Constatin I. Goga -- Inscipții pe veac -- versuri.
 Dr. Nicolae Lupu -- Religia strămoșilor. -- 100 lei.
 Teodor Mariș -- Un pedagog organizator Dr. Giurgiș Popa. -- 40 lei.
 Gib. Mihăescu -- Dona Albă. -- 80 lei.
 Mircea Alexiu -- Băjenie... 50 lei.
 George Fonea -- Intoarcere în vreme, -- poeme. 50 lei.
 Lăcu Pop -- Un filozof al istoriei: Al. Xenopol. -- 15 lei.
 Al. Dima -- Al. Odobescu (privire sintetică asupra operei și personalității)
 20 lei.